

СРБИЈА 1914

Издавачи

Историјски музеј Србије
Војни музеј

За издаваче

Душица Бојић
Иван Мијатовић

Текстови

Милош Ковић
Небојша Дамњановић
Вук Обрадовић
Сања Вељковић

Превод на енглески

Слађана Бојковић
Ивана Станојловић

Лектор за енглески језик

Jonathan Boulting

Арт дирекција / Интерактивни дизајн

Марко Тодоровић

Ваш део посла на каталогу/
анимације/апликације/мрдалице

Дизајн и компјутерски прелом

Богдановић Јована

Штампа

Типографик плус, Београд

Тираж

800

SERBIA 1914

Publishers

Historical Museum of Serbia
Military Museum

For the Publishers

Dušica Bojić
Ivan Mijatović

Texts

Miloš Ković
Nebojša Damjanović
Vuk Obradović
Sanja Veljković

Translation into English

Sladjana Bojković
Ivana Stanojlović

English Language Editor

Jonathan Boulting

Art direction / Interactive Design

Marko Todorović
++

Design and Computer Layout

Bogdanović Jovana

Print

Tipografik plus, Belgrade

Printing run

800

СРБИЈА
1914SERBIA
1914

ИСТОРИЈСКИ МУЗЕЈ СРБИЈЕ



CP

Интерактивна мапа представља генерално стање на европским фронтovima у току 1914. године. Мултимедијалне информације које приказују догађаје на западном, источном и балканском фронту можете открити у проширеној стварности.

КАКО ДА ОТКРИЈЕТЕ САДРЖАЈ У ПРОШИРЕНОЈ СТВАРНОСТИ

- 1 Преузмите апликацију SRBIJA 1914 за iOS или Android
- 2 Покрените апликацију и одаберите секцију Изложба, а затим Србија у рату
- 3 Уперите камеру према једном од европских фронтова на мапи

EN

Interactive map represents general overview on the European fronts during 1914. Discover multimedia information that show events on Western, Eastern and Balkan Front in augmented reality.

HOW TO DISCOVER AUGMENTED REALITY CONTENT

- 1 Download and install Srbija 1914 app for iOS or Android
- 2 Start the app and press Exhibition button, and then Serbia at War
- 3 Point the camera toward one of the European fronts on the map

ПОВОДОМ ОБЕЛЕЖАВАЊА СТОГОДИШЊИЦЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

др Душица Бојић

в.д. директора Историјског музеја Србије

Изложба Србија 1914. којом Историјски музеј Србије у сарадњи са Војним музејом обележава стогодишњицу од почетка Првог светског рата резултат је примене систематског приступа у третирању историјских чињеница. Уводни део изложбе рађен је са амбицијом да представи динамичан раст српског друштва на почетку 20. века на политичком, културном и привредном плану. То је време еманципације и успона Србије. Средишњи део чини, музеолошким средствима извршена, реконструкција ратних збивања у Србији 1914. године. Борбени напор српске војске и народа, испољен у првој години Великог рата у одбрани од аустроугарске агресије, представља једно од кључних искустава српске нације у његовој ново-вековној историји. Преломно доба новије српске историје, доба општег жртвовања, истовремено је и део колективног сећања око којег постоји готово опште слагање, општи консензус и већ одавно је део културне баштине који на најпозитивнији начин артикулише свест грађана Србије.

Изложба је, као савремени музејски пројекат, реализована уз подршку и сарадњу многобројних институција културе и појединаца, којима се овом приликом најсрдачније захваљујемо: Музеј историје Југославије, Фототка САНУ, Филмске новости и РТС, Народна библиотека Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Војни архив, Архив Србије, Историјски архив Шумадије, Крагујевац, Народни музеј Крагујевац, Железнички музеј, Београд, Музеј града Београда, Југословенска кинотека, Бранимир Гајић, Душан Напијало и Милан Тимотић.

ON THE OCCASION OF THE CENTENARY OF THE FIRST WORLD WAR

Dušica Bojić, PhD

Acting Director of the Historical Museum of Serbia

Serbia 1914, the exhibition with which the Historical Museum of Serbia together with the Military Museum commemorate the centenary of the beginning of the First World War, is the result of a systematic approach to the analysis of historical facts. The introductory part of the exhibition has been designed with the aim of representing the dynamic growth of Serbian society in the field of politics, culture and the economy at the beginning of the 20th century, which was the period of Serbia's emancipation and rise. The central part of the exhibition consists of reconstructions of the wartime events in Serbia in 1914.

The war efforts of the Serbian army and people during the first year of the Great War against the Austro-Hungarian aggression represent one of the key experiences of the Serbian nation in its modern history. At the same time, this watershed period of modern Serbian history, a period of communal sacrifice, is a part of the collective memory about which a general consensus has been reached. For a long time, it has been one part of the cultural heritage which, in the most positive way, articulates the consciousness of the citizens of Serbia.

As a modern museum project, the exhibition has been realized with the support of and in collaboration with numerous cultural institutions and individuals: the National Library of Serbia, the "Svetozar Marković" University Library, the Military Archives, the Archives of Serbia, the Historical Archives of Šumadija, Kragujevac, the National Museum of Kragujevac, The Railway Museum, Belgrade, the Belgrade City Museum, the Yugoslav Film Archives, and Branimir Gajić, Dušan Napijalo and Milan Timotić. We take this opportunity to express our deepest gratitude to all of them.

ВЕЛИКИ РАТ СРБИЈЕ: ИСТОРИЈА И ПАМЋЕЊЕ

Милош Ковић

??

Томаш Гариг Масарик, чехословачки државник, професор и писац, био је један од најпоузданијих сведока и најбољих познавалаца историје Првог светског рата. Масарик је за време рата, у борби за слободу своје земље, пропутовао скоро цео свет и срео скоро све кључне личности тога доба. Књизи својих сећања на Први светски рат дао је наслов Светска револуција. У овом великом историјском догађају он је, наиме, видео, пре свега, победу демократије над аутократијом. Демократске земље, САД, Британија и Француска, овенчале су се венцима славе. У пропаст су се сурвала четири конзервативна царства: Русија, Немачка, Аустро-Угарска и Османско царство. Нестао је цео један свет, оличен у култури и моћи традиционалних, аристократских друштвених елита. На рушевинама древних империја усправиле су се „мале нације“ које су, до тада, сматране само предметима и жртвама воље великих сила. На мапи Европе појавила се Масарикова Чехословачка; васкрсла је Пољска; Румуни и Срби остварили су снове о „ослобођењу и уједињењу“; Срби су се са Хрватима и Словенцима ујединили у нову, југословенску државу. Русија, Немачка, земље бивше Аустро-Угарске искусиле су револуције, које су означиле нагли улазак најширих друштвених слојева, до тада држаних подаље од извора моћи, у средиште политичког живота. Уместо Хабзбурговца, цара Франца Јозефа, нови свет био је оличен у сељачком сину и професору филозофије, Томашу Гаригу Масарику. Жене су, у рату, са мушкарцима делиле напоре и страдања; сада више ништа није могло да заустави њихов ход ка постизању

THE GREAT WAR OF SERBIA: PRESERVED MEMORY

Miloš Ković

??

Tomáš Garrigue Masaryk, the Czechoslovakian statesman, professor and writer, was one of the most reliable witnesses and one of the greatest experts on World War One history. During the war, while fighting for his country's freedom, Masaryk travelled all around the world and met almost all the important people of that age. His book of memories from World War One was named The World Revolution. Above all, he considered this great historical event to be the victory of democracy over autocracy. The democratic countries of the USA, Britain and France, revelled in glory. Four conservative empires were dissolved: the Russian, German, Austro-Hungarian and Ottoman Empires. The whole world of the culture and power of traditional aristocratic social elites disappeared. "Small nations", which were considered the subjects and victims of the great powers, rose from the debris of these outdated empires. Masaryk's Czechoslovakia appeared on the map of Europe; Poland resurrected; dreams of "freedom and unity" finally came true for Romanians and Serbs; Serbs, Croats and Slovenians united into a new Yugoslav country. Russia, Germany and the Austro-Hungarian countries all underwent revolution, which meant the entrance of wider social strata into the center of the political life from which they had until now been kept away. Instead of Franz Joseph, the Emperor from the House of Habsburg, the world looked up to this peasant's son, a philosophy professor by name of Tomáš Garrigue Masaryk. Women fought and died alongside men in this war, and now they were unstoppable in their reaching for equality. When Masaryk married Charlotte Garrigue, an American, he added his

равноправности. Масарик је, када се оже- нио, свом презимену придодao и презиме своје супруге, Американке Шарлоте Гариг. Зато и не чуди то што је Џорџ Бернард Шо, на питање ко би могао да буде председник Уједињених Држава Европе, одговорио: „Па разуме се, једино Масарик.“ Велики рат, како су га тада звали, није дакле био само бесмислена кланица. На телима и у душама свих који су га искусили оставио је, истина, предубоке ожиљке; Масарик је, међутим, говорио у име милиона који су се у Великом рату изборили за слободу. Не случајно, на своја епска путовања овај одметнути поданик Аустро-Угарске кренуо је 1914. године са српским пасошем.

Први светски рат није оставио неизбрисиве трагове само на појединцима; све друштвене групе, све нације од тада су делиле време на пре и после њега. Двадесетих и тридесетих година XX века широм Европе и света ницала су знамења која су преживеле подсећала на славу и страдања из Великог рата. Други светски рат га је, својим ужасима, превазишао и привремено потиснуо из сећања. Почевши од осамдесетих и деведесетих година XX века, међутим, уочава се обнова интересовања за Први светски рат. Вратила су се стара питања, јер временом је постало јасно да се на цело доба од 1914. до 1945. може гледати као на једну целину, нови Тридесетогодишњи рат. Поред тога, како примећује Пјер Нора, аутор синтагме „места сећања“, која означава кључне тачке ослонца колективних идентитета, осамдесете и деведесете године XX века биле су обележене општим осећањем нелагодности због слабљења традиционалних,

wife's last name to his own. That is why it was no wonder George Bernard Shaw, when asked who could be the president of the United States of Europe, answered: "Well, Masaryk, of course."

The Great War, as it was called then, was not just a pointless orgy of slaughter. The bodies and souls of those who experienced it were left with really deep scars. Masaryk, however, spoke in the name of the millions who won freedom in this war. And when he started his epic journeys in 1914, this rebellious Austro-Hungarian used his Serbian passport for good reason.

World War One left a permanent impression not only on individuals – all social groups, all nations, were to measure time as time before and time after the war. The twenties and thirties of the 20th century saw the bulk of the signs emerging all around Europe and the world to remind those who survived of the fame and sufferings of the Great War. It was temporarily surpassed and suppressed by the atrocities of World War Two. But, as from the eighties and the nineties of the 20th century, it was to be observed that an interest in World War One reappeared. The old questions were reopened, because it was obvious that the period between 1914 and 1945 could be considered as a new Thirty Years' War. Besides, as was observed by Pierre Nora, the author of the term "realms of memory", which means the key reinforcers of collective identity, the eighties and nineties of the 20th century were marked by a general sense of discomfort because of the weakening of traditional, national and religious cultures; parallel with this, the trend of collective memory renovation

националних и верских култура; упоредо са тим, уочавао се тренд покушаја обнове колективног памћења. У западној Европи људи су настојали да превазиђу све већу фрагментираност својих друштава и да нађу одговоре на изазове глобализације; становници Источне Европе су, са падом комунизма, покушавали да поново саставе комадиће давно разбијених огледала; ван-европске нације су, са процесом деколонизације и распадања колонијалних царстава, кренуле у потрагу за заједничким сећањима и заборављеним идентитетима.

Први светски рат је и данас једна од оних историјских успомена, оних „места сећања“ која чине темеље савременог идентитета европских нација. Потребно је само видети са каквом се посвећеношћу у данашњој Британији обележава Дан сећања, 11. новембар, и колико је пажње тамо изазвало обележавање стогодишњице од почетка Великог рата. Русија убрзано обнавља запуштена гробља и запретена сећања на Први светски рат. Пад Берлинског зида, уједињење и јачање Немачке, разграђивање Версајског система, распадање и уништење држава насталих у Првом светском рату – СССР-а, Чехословачке и Југославије – све је то подстакло нова преиспитивања сложеног наслеђа Великог рата. Многи су, ипак, остали затечени емоцијама, па и страстима, које је данас, 2014, пробудило обележавање стогодишњице од његовог почетка.

Где је у свему томе место Србије? Срби су, невољно или вољно, одиграли једну од кључних улога у историји Првог светског рата. Све што се, ван Србије, данас зна о томе своди се на чињеницу да је Србин Га-

was also to be observed. In Western Europe, people tried to overcome the increasing fragmentation of their societies and to meet the challenges of globalization; in Eastern Europe, with the failure of communism, they tried to reassemble the pieces of mirrors broken a long time ago; the nations outside Europe, along with decolonization and the downfall of the colonial empires, started their pursuit for collective memory and forgotten identities.

World War One is still one of those historical memories, those “realms of memory”, which are the foundation of the contemporary identities of European nations. One needs only to notice the level of dedication in present-day Britain’s commemoration of Remembrance Day, on 11 November, and what attention the centenary of the Great War received. Russia is rapidly restoring neglected cemeteries and forgotten memories of World War One. The fall of the Berlin Wall, the unification and strengthening of Germany, the failure of the Versailles Treaty, the disintegration of countries created in World War One – the U.S.S.R, Czechoslovakia and Yugoslavia – all that encouraged further re-examinations of the complex Great War heritage. Nevertheless, many have been caught up by the emotions and passions which the centenary of its beginning have evoked in 2014.

What is the position of Serbia in all of this? Voluntarily or involuntarily, the Serbs played one of the key roles in the history of World War One. Nowadays, everything known about this outside Serbia has been reduced to the fact that Gavrilo Princip, a Serb, assassinated the Austro-Hungarian heir to the throne Franz Ferdinand in 1914, after which Austria-Hun-

врило Принцип 1914. убио аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда и да је потом Аустро-Угарска објавила Србији рат. Хабзбуршка монархија је, међутим, Сарајевски атентат искористила само као повод за одавно припремљен оружани обрачун; у Бечу су знали да ће, због постојећег система војних савезништава, то бити окидач светског сукоба.

У подели европских великих сила на два сукобљена војнополитичка блока, Тројни савез и Антанту, Србија је, притиснута амбицијама суседне, вишеструко јаче Аустро-Угарске, направила свој избор. За Хабзбуршку монархију Србија је била само следећа станица, после Босне и Херцеговине, у њеној „цивилизаторској мисији“ на полуоријенталном Истоку. Оно што су за остале европске силе, у добу стварања прекоморских колонијалних царстава, биле Африка и Азија, за Двојну монархију било је Балканско полуострво. Орунула империја овде је, после пораза у Италији и Немачкој, доказивала своју виталност и штитила свој престиж. Империјална идеја се, међутим, поново, као и у Италији и Немачкој, суочила са националном идејом. Аустроугарски конзерватизам сукобио се са егалитаристичком српском демократијом. Србија је, у сукобу са Аустро-Угарском, бранила своје право на голи опстанак и на елементарну слободу. Она је успела да се, у „Царинском рату“ (1906–1911) економски сасвим еманципује од утицаја Хабзбуршке монархије. После Анексионе кризе (1908–1909), отворених претњи Аустро-Угарске и Немачке оружјем, и понижења Србије и Русије, сви су у Европи знали да ће бити рата. Већ

gary declared war on Serbia. In fact, however, the Habsburg Monarchy used the Assassination in Sarajevo as the motive for the armed conflict which it had been preparing for a long time; being familiar with the system of existing military alliances, Vienna knew that it would be a trigger for a world war.

Between the two confronted alliances of the great European powers – the Triple Alliance and the Triple Entente, Serbia, pressured by her ambitious and powerful Austro-Hungarian neighbour, made her choice. For the Habsburg Monarchy, Serbia was nothing more than the next stop, after Bosnia and Herzegovina, in its “civilizing mission” to the semi-oriental East. What Africa and Asia were for the other European powers in the age of creating oversea colonial empires, the Balkans were for the Dual Monarchy. After being defeated in Italy and Germany, the Balkans were where the dilapidated empire wanted to prove its vitality and protect its prestige. However, once again, as in Italy and Germany, the imperial idea was confronted with the national idea. Austro-Hungarian conservatism came up against egalitarian Serbian democracy. In the conflict with Austria-Hungary, Serbia defended her right to survive and to basic freedom. In the so-called Pig War (1906–1911), Serbia managed to emancipate herself economically from the influence of the Habsburg Monarchy. After the Annexation crisis (1908–1909), and the open Austro-Hungarian and German armed threats and humiliation of Serbia and Russia, everyone in Europe knew that war was inevitable. As early as 1907–1908, it was decided in Vienna that Serbia must be defeated; after Serbian victorious Balkan Wars 1912–13, the entire Vi-

1907–1908. у Бечу је донесена одлука да Србија мора да буде побеђена; после њених успеха у балканским ратовима 1912–1913, цела бечка управљачка елита одлучно је била за рат са Србијом. У две нове, ратне кризе, изазване сукобом у северној Албанији, 1912. и 1913, Аустро-Угарска и Немачка поново су понизиле Србију и Русију. Исти образац понашања покушале су да примене и у Јулској кризи 1914; Русија је, међутим, одлучила да се више не повлачи.

Просечан Европљанин, па и Србин, на питање када је отпочео Први светски рат даће најразличитије одговоре. Велики рат је, међутим, почео аустроугарском објавом рата Србији 28. јула 1914; ратне операције покренуте су истог дана, нападима на цивилне циљеве у Београду. Општој историји Првог светског рата припадају и велике српске победе на Церу и Колубари из 1914. године. Чак и академска историографија забораваља, међутим, да је један од кључних догађаја који су одлучили Први светски рат био српски и француски пробој Солунског фронта 15. септембра 1918. Даљи брзи продор српских и савезничких трупа избацио је из строја Централних сила прво Бугарску, потом Аустро-Угарску, да би коначно, заједно са неповољним стањем на Западном фронту, натерао главнокомандујуће немачке војске да затраже преговоре о примирју. Коначно, општој историји Првог светског рата припада и податак да је Србија процентуално, у односу на укупан број становника, од свих зарађених земаља, поднела највеће жртве.

У колективном памћењу и популарној култури Срба Велики рат представља доба

ennese governing elite favoured a war against Serbia. In two new war crises provoked by the conflicts in the northern Albania, one in 1912 and the other in 1913, Serbia and Russia were once again humiliated by Austria-Hungary and Germany. The latter tried to apply the same pattern during the July Crisis in 1914; Russia, however, decided to stop withdrawing.

When asked about the beginning of World War One, the average European, including the average Serb, would give a variety of answers. The Great War, however, began with the Austro-Hungarian declaration of war against Serbia on 28 July, 1914; the war operations started the same day, with attacks on civilian targets in Belgrade. The great Serbian victories at Cer and Kolubara in 1914 are part of the general history of World War One. However, even academic historiography forgets that one of the crucial events of World War One was the Serbian-French breakthrough at the Salonika Front on 15 September, 1918. The further rapid break-through of Serbian and allied troops first knocked out Bulgaria and afterwards Austro-Hungary from the war, and, along with the unfavourable situation on the Western Front, resulted in the German High Command asking for a truce. Lastly, part of the general history of World War One is the fact that Serbia, in terms of percentage when compared to her total population, sustained the greatest demographic loss of all the belligerent countries. The collective memory and popular Serbian culture consider the Great War as times of victory, freedom and unity. Tomáš Masaryk, owner of a Serbian passport, did really speak in the name of Serbs. In the case of Serbia, unlike the Czech and Slovakian examples, freedom had

победе, ослобођења и уједињења. Томаш Масарик, власник српског пасоша, заиста је говорио у име Срба. У српском случају, за разлику од чешког и словачког примера, слобода је, међутим, плаћена огромним људским жртвама. Мало је породица у данашњој Србији које некога нису изгубиле у Првом светском рату. Па ипак, помињање Првог светског рата код Срба изазива, као прву реакцију, понос на јуначке претке. Као и у случају већине европских нација, Први светски рат је за Србе једна од оних, најважнијих колективних успомена, оних „места сећања“ које чине темеље националног идентитета. Као у Француској, у Србији скоро свако село има споменик погинулима у Великом рату; на њима су, међутим, уписане године 1912–1918. У сећањима већине балканских народа, балкански ратови и Први светски рат спојили су се у један, Велики рат.

Генерације становника Србије су, међутим, од 1918. до данас, живе у пет држава – у Краљевини Србији, Краљевини Југославији, социјалистичкој Југославији, Савезној Републици Југославији (Србија и Црна Гора) и у Републици Србији. Прва и друга Југославија су, додатно, мењале своја имена. На тим генерацијама вршени су разноврсни идентитетски експерименти. Човеков идентитет почива, пре свега, на сећању. Државе су одувек знале оно што друштвена теорија последњих деценија, уз велику помпу, тобоже тек открива: сећања и идентитети се реконструишу и конструишу. За тих сто година, независно од воље људи и држава, мењао се и „дух времена“. Зато је скоро сваки српски нараштај имао своју Колубарску битку,

been paid for with great human casualties. Only a small number of families in Serbia did not lose at least one member in World War One. Still, when mentioned among the Serbs, World War One provokes, first and foremost, a pride in their brave ancestors. Like the other European nations, the Serbs consider World War One as one of those most important collective memories, those “realms of memory”, that are the foundation of the national identity. As in France, almost every village in Serbia has a monument dedicated to those who were killed in the Great War; however, the inscriptions on the monuments bear the record of the years between 1912 and 1918. In the memory of most Balkan nations, the Balkan Wars and World War One merged into one, the Great War.

However, from 1918 to nowadays, the generations of Serbia have lived in five countries – the Kingdom of Serbia, the Kingdom of Yugoslavia, the Socialist Federative Republic of Yugoslavia, the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) and the Republic of Serbia. The first and second Yugoslavia also changed their names. These generations were subjected to different identity experiments. Before all other factors, the human identity is based on memory. These countries have always known what social theory, with great pomp, seemingly discovered during recent decades: that memory and identities are constructed and reconstructed. During these hundred years, the spirit of the times has changed independently from the will of people and states. This is why almost every generation in Serbia has had its Battle of Kolubara, its Voivode Mišić and its King Peter I Karadjordjević.

свог војводу Мишића и свог краља Петра I Карађорђевића.

Краљевина Југославија је свој оснивачки мит проналазила управо у Првом светском рату. Своја „места сећања“ обележавала је знамењима, споменицима и церемонијама. Српска историографија је о Великом рату писала слободно, али је, у циљу изградње новог, југословенског идентитета, заобилазила незгодне теме. Остала су, тако, непозната имена оних који су 1914. починили ратне злочине над српским цивилима с обе стране Дрине и Саве, нарочито у Мацви, Јадру и Рађевини; није се писало о националној припадности оних који су се тако срчано тукли против српских бранилаца на Церу, Гучеву, Мачковом камену и Колубари. Упркос националистичким свађама и кризама са којима се суочила новооснована југословенска држава, није преиспитивано ни опредељење српске владе, објављено већ 1914, за стварање југословенске, уместо српске државе. Потреба очувања континуитета управљачких елита отежавала је бављење историјом Солунског процеса из 1917, или оправданошћу појединих војних и дипломатских одлука из доба Великог рата. И према Гаврилу Принципу и Младој Босни држава је имала амбивалентан став, за разлику од српског јавног мњења, које их је уврстило у Видовданску, јуначку традицију. Забране су, међутим, почеле уочи Другог светског рата, у страху од свемоћног Трећег рајха, незадовољног сликом Аустро-Угарске и Немачке у тадашњој српској историографији и култури. Тако је, поред осталог, забрањена најтемељнија студија о питању одговорности за рат на српском језику, Од-

The Kingdom of Yugoslavia had discovered its founding myth in World War One precisely. Its “realms of memory” were marked by signs, monuments and ceremonies. Although Serbian historiography wrote about the Great War freely, some inconvenient themes were side-stepped in favour of the creation of the new Yugoslav identity. Such an attitude resulted in the failure to register the names of those who in 1914 committed war crimes against Serbian civilians on the both sides of the Drina and Sava rivers, especially in Mačva, Jadar and Radjevina, as well as to mention which were the nationalities which were to fight so fiercely against the Serbs at Mount Cer, Gučevo, Mačkov Kamen and Kolubara. Despite the nationalistic disputes and crises with which the newly created Yugoslav state was faced, the commitment of the Serbian government to the creation of a Yugoslav instead of a Serbian state, declared in 1914, was never reassessed. The necessity to preserve the continuity of the governing elite hindered the research of the 1917 Salonika Process and the legitimacy of certain military and diplomatic decisions made during the Great War. Unlike the Serbian public, who made Gavrilo Princip and Young Bosnia part of the St. Vitus heroic tradition, the state had an ambivalent attitude towards them. However, on the eve of World War Two, the fear of the powerful Third Reich, which was unhappy with the image given to Austria-Hungary and Germany by Serbian historiography and culture in general, resulted in the first restrictions. Among other things, the most thorough study about the responsibility for the war, Relations between Serbia and Austria-Hungary in the 20th century, written in Serbian by Vladimir

носи између Србије и Аустро-Угарске у XX веку Владимира Ћоровића.

Социјалистичка Југославија је своје порекло изводила из Другог светског рата; он је, у сећању Титове Југославије, заузео место које је у Краљевини заузимао Први светски рат. Државна контрола над историјом и памћењем била је, међутим, много свеобухватнија него у Краљевини; нове власти су већ 1944–1945. показале бруталност у кажњавању сваке непослушности. Временом, контрола државе над старијом историјом све је више слабила. Други светски рат остао је, међутим, до краја најосетљивија тема. Коначно распадање система је и започето оспоравањем званичних истина о Другом светском рату, током осамдесетих година XX века.

Великом рату Србије Титова Југославија је, истина, признавала ослободилачки карактер. Приликом јубилеја и годишњица, ратним ветеранима из доба 1912–1918. указивана је дужна пажња. Али нове власти су настојале да нагласе дисконтинуитет са претходним друштвеним системом и управљачким елитама. Краљ Александар Карађорђевић, чија је владарска харизма потицала из ратова 1912–1918, баш као што је и Титова потицала из рата 1941–1945, био је један од главних непријатеља југословенских комуниста. Зато је извршена ревизија Солунског процеса и рехабилитација Драгутина Димитријевића-Аписа. Гаврило Принцип и Млада Босна слављени су као претече револуционарне, комунистичке, југословенске идеје. Историчари су, у исто време, пазили да не отварају „осетљива“ питања. Једно од њих било је учешће Јоси-

Ćorović, was forbidden.

Socialist Yugoslavia originated from World War Two; in the collective memory of Tito's Yugoslavia, it was given the same place which World War One had for the Kingdom of Serbia/Yugoslavia. However, the state control over history and memory was more comprehensive than in the Kingdom; as early as in 1944–1945, the new authorities showed more brutality in punishing disobedience. As time passed, state control over the distant past weakened. World War Two, however, remained the most sensitive topic. In fact, the final disintegration of the system was initiated by the challenge to the official truths about World War Two during the eighties of the 20th century.

Tito's Yugoslavia, indeed, did not disclaim the liberation won in the Great War of Serbia. On various jubilees and anniversaries, the war veterans of the 1912–1918 wars were given due respect. But the new authorities also strove to emphasize the discontinuity with the former social system and governing elites. King Alexander Karadjordjević, whose ruler's charisma originated from the wars of 1912–1918, just as that of Tito's had its origin in the war of 1941–1945, was considered to be one of the greatest enemies of Yugoslav communists. For that reason, the Salonika Process was revised and Dragutin Dimitrijević Apis rehabilitated. Gavrilo Princip and Young Bosnia were celebrated as precursors of the revolutionary communist Yugoslav idea. At the same time, the historians were careful not to reopen “sensitive” questions. One of them was concerning Josip Broz (later to be known under the name of Marshall Tito) and his participation, as a member of 42nd Home Guard Infantry Division (Devil's Di-

па Броза, у саставу 42. домобранске „вражје“ дивизије, у борбама против Срба 1914. године.

„Српски национализам“ и „великосрпска буржоазија“ били су главни противник југословенских комуниста у раду на разбијању Југославије, потом и у борби за власт, нарочито у грађанском рату против четника од 1941. до 1945. Бављење историјом српских победа у Првом светском рату зато је лако могло да изазове оптужбе за национализам. Југословенска филмска индустрија, једно од кључних средстава идентитетске политике новог режима, произвела је само један играни филм посвећен Првом светском рату (Марш на Дрину, 1964), док је, у исто време, снимљен огроман број филмова о Другом светском рату. Академско истраживање историје Првог светског рата ограничавано је на проучавање ратних операција. Сложенија, критичка преипитивања остала су ретка, уз неколико часних изузетака, све до краја седамдесетих и почетка осамдесетих година XX века. Као и у остатку Европе, током осамдесетих се уочава талас обновљеног интересовања за националну прошлост, укључујући и Први светски рат. Тада су, у обнови сећања на Велики рат у српској култури, поред историографије и публицистике, књижевност и позориште одиграли посебно важну улогу. Показало се да је Први светски рат, упркос свим променама и дисконтинуитетима, остао једно од необично виталних и живих „места сећања“, један од кључних ослонаца српског националног идентитета.

Разградња Версајског поретка после 1989. срушила је и Масарикову Чехословачку и

vision) of the Austrian army, in battles against the Serbs in 1914.

The “Serbian nationalism” and “the Serbian haute bourgeoisie”, were the main opponents of Yugoslav communists in the process of the disintegration of Yugoslavia, and thereafter in the struggle for power, especially during the civil war against the Chetniks from 1941 to 1945. Thus an interest in Serbian victories in World War One could easily result in one being accused of nationalism. The Yugoslav film industry, one of the crucial tools of the new regime’s identity policy, produced only one film about World War One (March on the Drina, 1964); at the same time, a huge number of films about World War Two were made. Academic research into the history of World War One was restricted to war operations. More complex, critical studies were rare, with a few honourable exceptions, until the end of the seventies and the beginning of the eighties of the 20th century. During the eighties, as for the rest of Europe, Serbia experienced a wave of renewed interest in the national past, including World War One. Besides the historiography and journalism, literature and the theatre played a major role in the revival of the memory of the Great War in Serbian culture. Despite all the changes, it was to remain an unusually vital and vivid “realms of memory”, and one of the key bastions of Serbian national identity.

The deconstruction of the Versailles system after 1989 resulted in the collapse of both Masaryk’s Czechoslovakia and Alexander’s Yugoslavia. The disintegration of Yugoslavia during the bloody wars of the 1990s annulled almost everything that Serbia achieved in

Александрову Југославију. Распад Југославије у крвавим ратовима из деведесетих година прошлог века поништио је скоро сва постигнућа Србије у Првом светском рату. Пораз југословенске идеје и реалног и самоуправног социјализма укинуо је старе идеолошке присиле, али су на њихово место брзо дошле нове, праћене аутоцензуром и тиранијом „политичке коректности“. Слом целог једног света, упоредив само с оним што се догодило 1918, одиграо се пред нашим очима. Да, све се срушило; прошлост, садашњост и будућност остају, међутим, у нашим рукама. Достигнућа предака постају узалудна само уколико потомци одустану од њих. Нестале су старе присиле; не измишљајмо нове. Све као да нас позива да се прихватимо посла, да коначно почнемо да зидамо и градимо. Тако су се и јунаци са Солунског фронта вратили у своја ослобођена и спаљена села и градове, у своје разорене домове, да би, упркос свему, наставили тамо где су стали 1912. године. Наша прошлост изгледа нам као пребогата, запарљена њива. На њој има довољно места за све који хоће да је обрађују – за сумњичаве историчаре и одушевљене аматере, за есенцијалисте и деконструкционисте, за антропологе и социологе, песнике и публицисте, за филмске режисере и сценаристе, за творце музејских поставки и компјутерских анимација. Велики рат Срба чека да поново буде откривен.

World War One. The defeat of the Yugoslav idea and of a realistic and self-governing socialism abolished former ideological coercion, but they were soon replaced by the new repressive factors, to be followed by self-censorship and the tyranny of “political correctness”. The collapse of an entire world, similar to what happened in 1918, took place in front of us. Yes, everything collapsed. The past, present and future remain, however, in our hands. The achievements of the forefathers become futile only if renounced by their children. The old coercions have disappeared. Let us not make new ones. It seems as if we have been called upon to roll up our sleeves, and to start building and creating. In the same way that the heroes of the Salonika Front returned to their liberated but burnt villages and towns, to their ruined homes, to continue, despite everything, where they had stopped in 1912. Our past appears now as a fruitful but neglected field. There is enough room for everyone willing to cultivate it – for skeptical historians and enthusiastic amateurs, for essentialists and deconstructionists, for anthropologists and sociologists, poets and publicists, film directors and screen writers, for the creators of museum exhibitions and computer animations. The Great War of the Serbs is waiting to be rediscovered.

СРБИЈА У РАТУ 1914. ГОДИНЕ

Небојша Дамњановић

Саветник у Историјском музеју Србије

Увод

Велики европски и светски рат 1914. године почео је нападом Аустро-Угарске на Србију. Мала балканска земља са становништвом које је тек прелазило четири милиона становника, нашла се у сукобу са великом средњоевропском државом од педесеттри милиона житеља. Деловањем претходно постојећих уговора, сукоб актера неједнаке величине прерастао је у општи европски рат.

Епохално догађање из друге деценије 20. века имало је своју значајну историју. Србија је већ дуго, а посебно од преврата 1903. године, као независан чинилац представљала препреку аустроугарском продирању на југоисток. Свргавањем династије Обреновић створени су услови за успостављање пуне уставности и доследног парламентаризма. Са усвојеним високим стандардом политичких слобода, Србија је постајала привлачна тачка окупљања, пре свега за јужнословенске народе из Аустро-Угарске. Томе је допринео и свестрани успон Србије на почетку 20. века, који се огледао и у привредном расту. За свега неколико година индустријска производња је увећана седам пута. У земљама подунавске монархије насељеним јужнословенским становништвом ширило се сазнање да је Србија земља без великих приватних поседа, односно земља без полуфеудалних карактеристика присутних у областима под влашћу Хабзбурга.

У опредељењима интелектуалне

SERBIA IN THE GREAT WAR

Nebojša Damjanović

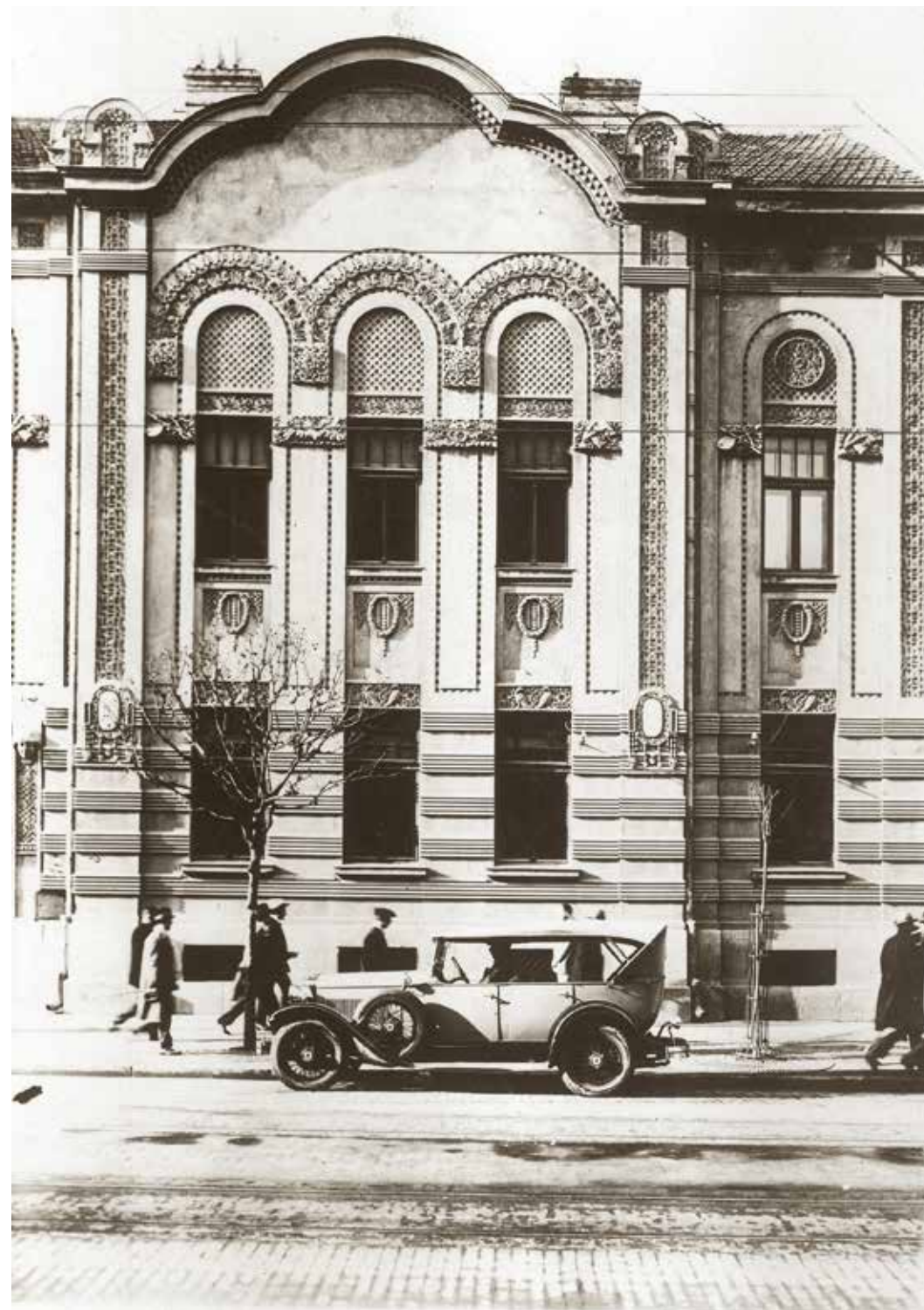
Advisor at the Historical Museum of Serbia

Introduction

The great European war of 1914, which finally engulfed most of the world, began with the Austro-Hungarian invasion of Serbia. A small Balkan country with a population numbering a mere four million, found herself in conflict with a large Central European power of 53 million people, the third most populous in Europe. This conflict between two unequal parties soon turned into a global war.

This event that so marked the second decade of the 20th century had its prehistory. For a long time, in particular since the May Overthrow in 1903, independent Serbia had been considered to be an obstacle to the Austro-Hungarian thrust towards the East. The removal of the Obrenović dynasty from power created a political climate favorable for the establishment of a constitutional and parliamentary system in Serbia. With its high level of political rights, Serbia became an attractive gathering point, especially for the Southern Slavs from Austria-Hungary. The multiple advances which Serbia experienced at the beginning of the 20th century, with noticeable benefits to her economy, contributed to this perception. In only a few years, her industrial production had increased sevenfold. In the realms of the Danube Monarchy populated by Southern Slavs, the idea of Serbia as a country without the feudal system characteristic of the regions under Habsburg rule, was widely shared.

It was a time of pronounced pro-Yugoslav sympathies among the intellectual and political elite in Serbia. The same enthusiasm



Политички живот у Србији од 1903. до 1914. године

Прекретницу у развоју политичког живота у Србији чини преврат извршен у мају 1903. године, када је група официра, користећи атмосферу општег незадовољства, уклонила државним пучем са власти краља Александра Обреновића. С обзиром да је тада са брачним паром последњих Обреновића страдао и део државног и војног врха земље, створен је простор за деловање „револуционарне“ владе и сазивање раније незаконито распуштене Скупштине. Враћен је на снагу слободомни устав из 1888. године и претендент Петар Карађорђевић изабран за краља. Нови краљ се заклео на устав, који је успостављен уз мале допуне пре његовог доласка у земљу. Тако је на јасан начин од самог почетка означено да ће народно представништво бити у средишту дешавања, а не двор, као у време последњих краљева из династије Обреновића.

Успостављен је парламентарни поредак западноевропског типа, који је упркос свим изазовима обезбедио слободан развитак друштва све до избијања великог европског рата. У пракси се вишестраначки политички систем сводио на надметање двеју странака: старе Радикалне и из ње издвојене Самосталне радикалне странке, предвођене од стране млађих интелектуалаца. У старој Радикалној странци, убрзо после Мајског преврата, у којем није учествовао, поново је успоставио лидерску позицију Никола Пашић, остајући доминантна поли-

Political life in Serbia 1903–1914

The turning point in the development of political life in Serbia was to be observed in the 1903 Coup d'Etat, when a group of royal officers, taking advantage of an atmosphere of general dissatisfaction in Serbia, violently removed King Alexander Obrenović from power. Together with the royal couple, a considerable number of state and military officials were also killed during the overthrow, which made room for the creation of a 'revolutionary' government and the convocation of the National Assembly, which had previously been illegitimately dissolved. The liberal Constitution of 1888 was restored and the throne passed to Peter Karadjordjević. This clearly demonstrated that the Assembly, not the Court, would be the center of political action.

Serbia saw the establishment of a Western-style parliamentary system, which, despite all kinds of challenges, ensured the free development of the society until the great European war. However, in practice, the multi-party system boiled down to competition between two major parties: the old, Radical Party, and her dissident faction, the Independent Radical Party, led by younger intellectuals. Soon after the May Overthrow, in which he did not participate, Nikola Pašić reasserted his leadership among the old Radicals, imposing himself as the leading political figure of the time. From 1905 until the Balkan Wars, the Independent Radical Party, which shared the principal political views of their former counterparts, was led by Ljubomir Stojanović, a professor, philologist



AR+ 

Краљ Петар, Никола Пашић,
?

Kralj Petar, Nikola Pašić,
?

СРБИЈА

Цена за Србију на свима поштама на 3 месеца 3 дин
1 месец 1 дин. За А.-Угарску и остале земље на до-
гичним поштама на 3 месеца 4-50 франака. Директно код
нас за А.-Угарску и све остале земље на 3 месеца 9
франака. Све поште у Аустро-Угарској и другим зем-
љама дужне су примати претплату.

— ОГЛАСИ ПО ТАРИФИ —

Уредништво: Делијска ул. бр. 1.

БРОЈ 5 ПАРА

Власништво: Одбор Патриота.
Заступник: Дан. Николић

ЛУТАРЊИ ЛИСТ

Главни уредник: Драг. Ј. Илић

Софија

(Разговор са једним послаником из
собрања)

Добили смо из Софије једно пи-
смо, које је врло интересно за
разумевање српско-бугарских при-
лика. То писмо гласи:

Вредно је да се у вашем листу
забележи како је у Софији при-
мљен глас о доласку Мунир-паши-
номе у Београд. Ја сам имао при-
лике да разговарам о томе са је-
дним послаником из владине већи-
не, који је од врло великога угледа
у земљи и интимни пријатељ г. Па-
прикова, министра спољних послова.

Када смо се дотакли у разговору
Мунир пашинога доласка у Београд
он ми одговори:

„Поред свега тога што Турска
влада категорички демантује и што
ће, по свој прилици урадити и Срп-
ска и румунска влада, ми смо више
него ли уверени, да је мисија Му-
нир пашина *искључиво* намењена па-
чак и успела, да се од Србије из-
виште пријатељски неутралитет у

— Нема. Али када би га и било
ми га не би желели. Рекох вам
мало час, да ово треба и мора да
се догоди. Историја господари; она
је та, која нас учи, да на Балкану
нема места за две велике *народне*
државе. Симеон и Душан нису сен-
тименталисали, они су разумели И-
сторију, па су јој и послужили. Зар
ви Срби не желите да будете ве-
лики; зар ми Бугари не желимо то
исто? А како можемо да постанемо
то ако један другог не потиснемо?
Македонија је и сувише мала за
обоје, а једва довољна за величину
једнога. —

— Али ако Срби не хтедну ра-
товати?

— Ми ћемо их приморати! — од-
говори ми г. Посланик — Рат
је неизбежан и само је један на-
чин који би зар могао скренути
судбину са њезинога историјског
пута.

— А тај је? —

Г. Посланик ме замишљено по-
гледа, па тек после кратке почив-
ке настави:

О Помоћнику Попечитељства Вну-
тренни Дјела Управљајућем за не-
мањем Попечитеља, Попечитељством
Внутренни Дјела Александру Ненадо-
вићу.

Александар Ненадовић је десна
рука и душа књаза и књажевац у
најпристраснијем смислу ове речи
како по сродству (књагиња је ње-
гова синовница) тако и по начину
мишљења његовоја. О њему гово-
рећи, може се слободно казати, да
је власт књажевска у његовим ру-
кама; јер он пали, он жари. Њега
књаз сматра, као најспособнијег и
најврстнијег човека између свију
лица на кормилу правленија, а кад
га узмете разматрати са свију стра-
на, а оно он нема ни науке какве
ни способности, тек да се колико
толико способним назове, него је-
сте, до душе сплеткаш такви, да
се може назвати великим. Он нема
никакви заслуга за отечество, а
књаз би га, колико га има радо
и колико има у њему повјерења,
одавна начинио и Попечитељем да
се не бои незадовољства обштега;

тврђено је, да су у многим мести
ма кајмаками (средски начелници)
писмено позивали на те револуци-
онарне митинге. Није могућно, да
државна власт, војна и цивилна,
није могла спречити јавне агита-
ције и путовања: Енвер беја, Ца-
фер беја и осталих офи-
цира младотурака, да је то хтела.
Те и друге појаве потврђују, да
је устав и све што му је претхо-
дило, један маневар нарочито уде-
шаван, у највишим круговима у Ца-
риграду.

Солун, 14. јула. — Устав је из-
азвао радост највише међу офи-
цирима, који једни другима чести-
тају. У грађанству се та радост баш
не примећује много. Нарочито су
Хришћани у сва три реформна ви-
лајета врло резервисани и хладни,
јер им никако не иде у главу чуд-
на околност, да су досадашњи зу-
лумчари и крволоци Арнаути, нај-
више тражили устав. Власти се тру-
де да приређују народна весела по
варошима, па чак и у селима дуж
железничких пруга.

тичка фигура овог периода. У Самосталној радикалној странци, која је делила већину политичких ставова својих некадашњих страначких истомишљеника, све од 1905. године па до балканских ратова на челу се налазио професор и академик, филолог и историчар Љубомир Стојановић. Вођство „младорадикала“ – самосталаца су уопште чинили истакнути интелектуалци, мада је таквих било и у „старој“ Радикалној странци.

Од разлика међу двема најјачим странкама са почетка 20. века највише је падало у очи одлучно југословенство самосталних радикала. Југословенска идеја је била у успону на целом словенском Југу. За Европу тога доба веома широко бирачко право, уз присуство разноврсне штампе, давало је динамизам политичком животу у Србији, без обзира на високи проценат пољопривредног становништва.

Сенка на овако уређеној политичкој сцени долазила је од војних кругова, који су настојали да задрже несразмерно велики утицај у српском друштву, изборен учешћем у насилној смени династија. Иако су водећи официри-завереници пензионисани на британско инсистирање 1906. године, њима блиске групе војних старешина су упорно задржавале амбицију да утичу на политичке токове у земљи. Тако је 1911. године дошло до оснивања тајне организације „Уједињење или смрт“, популарно знане као Црна рука, чији су припадници тежили да ванзаконским акцијама остваре своје националне идеале. Главна личност међу њима је био Драгутин Димитријевић Апис, човек са несумњивом харизмом који је успео да се учврсти на положају шефа Обавештајног

and historian, and Member of the Royal Serbian Academy. In general, the leadership of the so-called ‘young Radicals’ consisted of prominent intellectuals.

The most apparent difference between the two major parties at the beginning of the 20th century was the decidedly pro-Yugoslav attitude of the Independent Radicals. For the Europe of that time, the widespread right to vote, as well as the diversity of newspapers, made the political life dynamic, despite the high percentage of agricultural population.

A shadow was cast on this orderly political scene by military circles, in their attempt to preserve their disproportionately strong impact on Serbian society, won by their involvement in the May Overthrow. Although the leading officers in this plot were retired at the insistence of the British in 1906, their followers and supporters in the military did not give up their ambition to affect political developments.

Following along that course, a secret organization, “Unification or Death”, unofficially known as the “Black Hand”, was formed in 1911, aimed at bringing to life the idea of the liberation of all Southern Slavs. It was led, more or less, by Colonel Dragutin Dimitrijević Apis, a man with indisputable charisma, who was Chief of Serbian Military Intelligence. Their conflict with the official authorities became more than obvious on the eve of the Great War. The conflict between the military and civil authorities reached its peak in the spring of 1914. The reasons were to be found in their different views as regards priorities in the struggle between them for prestige in the newly liberated territories in the south of the country. After some dramatic twists and turns, the dispute was resolved by



Посланици скупштинске већине,
1905-1906

Посланици скупштинске већине,
1905-1906



одељења Главног генералштаба. Њихов сукоб са легалним чиниоцима власти био је видљив у времену које је претходило почетку Великог рата. Сукоб војних и цивилних власти достигао је врхунац у пролеће 1914. године. Повод је нађен у различитом гледању на питање првенства у њиховој узајамној борби за престиж у новоослобођеним крајевима на југу земље. После драматичних обрта, интервенцијом Русије и Француске, спор је разрешен повлачењем краља Петра и именовањем престолонаследника Александра за регента, као и враћањем радикаског вође Николе Пашића на премијерску дужност.

Russian and French intervention, and resulted in the withdrawal of King Peter from power and the appointment of Crown Prince Alexander as Regent, as well as in the reinstatement of the Radical leader Nikola Pašić as Prime Minister.

Културне и просветне прилике

Европеизација културног живота у Србији започета још средином 19. века коначно је почетком 20. века преобразила лик земље.

Несразмерно својој малобројности, интелектуални слој окупљен око Краљевске академије и на Београдском универзитету, одређивао је, у културном смислу, оријентацију читавог друштва. Уз присутно сазнање да је на делу општа обнова друштва у складу са европским цивилизацијским токовима, водећи кругови српске интелигенције су дефинисали националне циљеве, приоритетне у том времену.

Просветни систем је значајно унапређен и разгранат. Није се радило само о повећању броја школа, већ и о суштинском обogaћивању садржаја наставе на свим нивоима, од основног до високог образовања. Ова експанзија школства је управо пред Први светски рат била на врхунцу. Круну свих успеха је представљао рад Београдског универзитета, који је квалитетом наставе био у нивоу високог школства у Европи тога времена. На Универзитету делују многи научници попут Стојана Новаковића, Јована Цвијића, Михаила Петровића, Јована Жујовића, Симе Лозанића и других, који својим самосталним истраживањима и критичком проценом дотадашњих постигнућа дају велики допринос у разним научним областима.

Књижевност овог периода обележена је називом модерна, која се усаглашава са духовним променама европске књижевности.

Cultural and educational horizons

The Europeanization of cultural life in Serbia, which had already begun in the middle of 19th century, finally transformed the character of the country in the early 20th century.

The rather small number of members of the intellectual class gathered around the Royal Academy and Belgrade University, determined the uneven cultural development of the whole society. Aware of a new universal reform of society consistent with the course of European civilization, the main circles of the Serbian intelligentsia defined national goals which became the priorities of the time.

The educational system was significantly improved and diversified. There was not just an increase in the number of schools but also a meaningful enhancement of syllabus content at all levels, from elementary to university education. The educational expansion was reaching its climax just before the First World War. The success was exceptional, crowned by the work of Belgrade University, the quality of whose programme earned it a place amongst the top European higher education institutions of the time. Many researchers, such as Stojan Novaković, Jovan Cvijić, Jovan Žujović, Sima Lozanić and others, were gathered around this institution. Their individual researches, as well as their critical assessments of the accomplishments of the time, made a great contribution to the various research areas.

The literature of the time was marked by the movement of Modernism, compatible with the spiritual changes in European literature in general. It reached its highest mark in

AR+ 

Јован Скерлић

Српски књижевни гласник





Београд — Србија.
Српска Певачка Дружина „Станковић“ при извођењу
Хајдновог Ораторијума „Створење Света“.



Бранислав Нушић

??

Њени највиши домети остварују се у поезији Јована Дучића и Милана Ракића и прози Борисава Станковића. Алекса Шантић и Вељко Петровић обнављају родољубиву поезију, а Сима Пандуровић и Владислав Петковић Дис уносе елементе авангарде у српску лирику.

Књижевна критика, кроз рад браће Поповић и Јована Скерлића успева да оживи битне одлике модерног доба негујући индивидуални стил, осећај за националну традицију и скептицизам европске критичке мисли делујући на естетском, идеолошком, националном и социјалном плану.

Српска грађанска уметност доживљава свој процват. Две генерације ликовних уметника крчиле су пут модерној српској уметности, ослобађајући је провинцијалног манира и укључујући је у интернационалне европске токове. Старија генерација, на челу са Пајом Јовановићем, Марком Муратом и Урошем Предичем окреће се историјском сликарству, заснованом на националном епу, док млађа, предвођена Надеждом Петровић, Костом Миличевићем, Миланом Миловановићем врши коначан раскид са дугом традицијом академског реализма.

Превасходно родољубиви карактер имала је и музичка уметност. Након Корнелија Станковића, српски национални дух у музичком стваралаштву на виши ниво уздиже Стеван Стојановић Мокрањац, чија се дела сврставају у ред међународно признатих вредности. Музичко стваралаштво и музички репертоар до Великог рата успешно обогаћују Јосиф Маринковић и Станислав Бинички.

the poetry of Jovan Dučić and Milan Rakić and the prose of Borisav Stanković. Aleksa Šantić and Veljko Petrović revitalized patriotic poetry, while Sima Pandurović and Vladislav Petković Dis introduced elements of the avant-garde to Serbian lyrics.

The brothers Popović and Jovan Skrelić, who worked on literary criticism, managed to revive important traits of the modern era by nurturing stylistic individualism, a sense of national tradition and also of European critical and skeptical thought, and acting simultaneously on the aesthetic, ideological, national and social planes.

Serbian civil fine art flourished. Two generations of fine artists pioneered a way through for Serbian modern art, liberating it from provincial mannerisms and introducing it to international European trends. The older generation led by Paja Jovanović, Marko Murat and Uroš Predić turned to historical painting founded on national epic, whereas the younger generation, led by Nadežda Petrović, Kosta Miličević and Milan Milovanović achieved a final split from the long tradition of academic realism.

The musical arts also manifested primarily patriotic characteristics. After Kornelije Stanković, the Serbian national spirit in music was elevated by Stevan Stojanović Mokranjac, to whose compositions internationally recognized values are to be attributed. Music creation and the repertoire up till the Great War were also being successfully enriched by two other composers, Josif Marinković and Stanislav Binički.

At the crossroads of two centuries, theater also nurtured a national as well as a classical rep-

На размеђу векова позориште негује, осим класичних дела, и национални репертоар. Делима новостасалих српских аутора позоришни живот се обогаћује разноликошћу тематике, а српски национални театар постаје важан културни чинилац. Најмаркантнија фигура позоришног живота на почетку 20. века био је Бранислав Нушић.

У архитектури Србије заступљени су бечка сецесија, минхенски југендстил и француски арт нуво, а јавља се српско-византијски стил који одражава идеје о свеопштем препороду нације, обележавајући целокупну културну климу Србије тога доба. Најимпресивнији домет овог стила представља Српски павиљон на међународној изложби у Паризу 1900. године.

Све видније место добија и масовна култура. Убрзана урбанизација и модерни токови градског живота доводе до појаве вишка слободног времена које становници користе за бављење спортом и другим видовима разоноде. Пропагирање спорта се у највећој мери одвијало у оквиру друштава Душан Силни и Соко, која, осим спортских и такмичарских активности, имају изражен национални и патриотски карактер.

Као вид забаве, велику пажњу грађанства изазивају и биоскопи, који углавном раде по кафанским и хотелским салама и вашарима. Пред рат је у Србији радило око 30 сталних биоскопа. Од 1911. почиње домаћа филмска продукција: снимају се детаљи престоничког живота, као и први српски играни филм Карађорђе.

Упркос великом проценту неписменог становништва, Србија је 1912. годи-

ertoire. The work of newly emerging Serbian authors enhanced theatrical life with a variety of topics, making the Serbian National Theater an important cultural factor. The most impressive figure of early 20th century theater life was Branislav Nušić.

Serbian architecture comprised Viennese Secession, Munich Jugendstil and French Art Nouveau, but there was also present a Neo-byzantine style which reflected the ideas of a universal national renaissance colouring the total Serbian cultural climate of the time. The most impressive expression of the Serbian Neo-byzantine style was the Serbian pavilion at the International Exhibition in Paris in the year 1900.

Mass culture gained a much more visible place. The swift urbanization and modern way of urban living which created additional free time led citizens towards the practice of sports and other sorts of leisure-time activity. The popularization of sports was mostly taking place within the associations of Dušan Silni and Soko which, along with sporting and competitive activities, highlighted national and patriotic characteristics.

Cinemas, as new sources of leisure activity, were immensely popular amongst the citizens, and mostly operated in taverns and hotel halls, as well as at fairs. Before the war started, there were around 30 permanent cinemas in Serbia. Local film production started in the year 1911, when the details of life in the capital were first recorded and the first Serbian motion picture, Karadjordje, made.

In spite of the high rates of illiteracy in the population, in the year 1912 Serbia recorded 50 million copies for the total annual



Управа фондова и
Народно позориште

Управа фондова и
Народно позориште



не забележила укупан годишњи тираж разних штампаних издања од око 50 милиона примерака. Поред 24 дневна, излазило је још око стотину стручних књижевних, научних и политичких листова.

distribution of printed material. Apart from 24 daily papers, there were about a hundred other more professional literary, scientific and political papers.



Нарастање сукоба између Аустро-Угарске и Србије

Привредни развој Србије од краја XIX века до 1914. године и Царински рат 1906–1911.

Последњих деценија 19. века зачети су процеси који ће обележити период који непосредно претходи почетку Првог светског рата. Србија је по стицању независности 1878. године доживела буран привредно-друштвени развој. Као друштво доминантне пољопривредне производње са ситним аграрним поседом који није био већи од пет хектара, све до пред почетак Првог светског рата Србија ће задржати основну карактеристику пољопривредне земље малих поседника, али ће је задесити и значајне промене. Већ од 1880-их година почиње процес индустријализације земље. Битан импулс овом процесу дала је изградња железнице, уз помоћ страног техничког искуства и капитала, пре свега француског. Железничка мрежа која се најбржим темпом увећавала у годинама пред Први светски рат допринела је ширењу тржишта и оживљавању разноврсних привредних делатности.

У деветој деценији 19. века уследило је оснивање Народне банке и низа других банака и кредитних завода, од којих се издвајају Класна лутрија, установљена 1891. године, и Извозна банка, основана 1901. године. Прелазак на новчану привреду са динаром као јединственом монетом, видан је из податка да се за кратко време скоро упетостручила количина новца у оптицају; од 24,6 милиона динара у 1894. години до 114,3 милиона динара у 1904. години.

The growing conflict between Austria-Hungary and Serbia

Economic development of Serbia from the late 19th century to 1914, and the Pig War of 1906–1911

The last few decades of the 19th century saw the inauguration of the processes which would mark the development of the Serbian economy in the period prior to World War I.

After she gained her independence from Turkey in 1878, Serbia experienced a stormy economic and social development. Starting with an economy based mostly on agriculture, with a prevalence of small land holdings not exceeding 5 acres, from the 1880s onwards Serbia witnessed the process of industrialization, which began to transform the country from an agrarian to an industrial one. The main impetus to this process was provided by the construction of railroad communications, supported by foreign technical know-how and investments, from the French in particular. A railroad network which would grow rapidly in the years before the Great War, contributed to the expansion of markets and the revival of various economic activities.

In the same decade of the 19th century, the National Bank of Serbia was founded as the central bank in 1894. This was followed by the opening of a series of banks and loan institutions, among which the National Class Lottery, established in 1891, and the Export Bank, founded in 1901, should be emphasized. The transition to a monetary economy with the dinar as the single currency was noticeable: in

Војна фабрика оружја у Крагујевцу, која од 1883. године носи име Војно-технички заводи, прво је и најзначајније индустријско предузеће у Србији. Набављањем савремених машина из великих центара Западне Европе и унапређењем организације рада, заводи у Крагујевцу су настојали да модернизују производњу. Главна, иако не једина делатност, била је производња муниције. Свестран напредак овог предузећа, кључног за очување независности земље, постигнут је у периоду од 1902. до 1914. године.

Пресудну улогу у привредном и пре свега индустријском успону земље, осим ширења железничке мреже, имао је и интезивиран развој рударства крајем 19. и почетком 20. века. Богати угљени басени широм Србије показали су се погоднијим за коришћење од рудника металне руде, због јефтиније производње. Почетком 20. века у Србији је постојало 29 рудника и 7 активних налазишта. До 1914. године број рудника је нарастао на 50, са око 5.000 запослених рудара. Посебно место имао је рудник бакра Бор, чија експлоатација је почела после 1903. године ангажовањем француског капитала, све присутнијег у Србији и на Балкану.

У првој деценији 20. века од значаја су и следеће индустријске гране: млинарска, пиварска, текстилна, стакларска, кожна, цементна, као и производња шећера.

Попут других земаља у којима се индустријализација одвијала са закашњењем, улога државе у том процесу била је знатна. Држава је била подстрекач и главни усмеривач индустријског и општепривредног развоја. Да би остварила ту улогу, државна управа је прибегавала бројним зајмовима у

a very short time, between 1894 and 1904, the amount of money in circulation was increased five times, from 24.6 to 114.3 million dinars.

The Military Arms Factory in Kragujevac, since 1883 known as the Military-Technical Works, was the first and most important industry in Serbia. With modern machines and equipment obtained in Western Europe, the Kragujevac Workshops set about modernizing their production. The main, but not the only production, was of ammunition. The many-sided progress of the Factory, of the greatest importance for preserving Serbia's independence, was achieved in the period between 1902 and 1914.

The decisive role in the economic and, above all, industrial growth of Serbia, has to be attributed to the impressive development of mining in the late 19th and early 20th centuries, especially of collieries. The rich coal basins throughout Serbia proved to be more favorable for use than other mines where production costs were higher. At the beginning of the 20th century, there were 29 mines and 7 active deposits in Serbia. By 1914, the number of mines had reached the number of 50, with about 5,000 workers. Of special importance was the copper mine in Bor, the exploitation of which began after 1903, with the support of French capital, which became increasingly more present both in Serbia and the Balkans.

The first decade of the 20th century also saw the growth of other industries, such as milling, brewery, textiles, glass, leather and cement, as well as sugar production.

As in other countries in which industrialization came late, the role of the state in this process was significant. The state encouraged

европским центрима економске и политичке моћи. Иако се о годинама које претходе 1914. говори као о времену извесне финансијске стабилности у Србији, то је истовремено и доба великог задуживања земље.

Пресудан моменат у економском, па самим тим и политичком животу земље, представљала је објава царинског рата од стране Аустро-Угарске 1906. године. За српско превасходно пољопривредно друштво питање извоза живе стоке на пијаце Хабзбуршке монархије представљало је већ дуго времена ствар од највећег значаја. Аустро-Угарска је, незадовољна због привредно-политичког зближавања Србије и Бугарске, затворила границу за српске производе. Србија је морала да нађе замену за велико и блиско тржиште, ка којем је домаћи извоз био традиционално усмерен. Није се радило само о проблему економске природе, већ и о одбрани независности земље, о неопходности да се изађе из сенке моћне средњоевропске државе под чијом доминацијом је Србија била још од времена Тајне конвенције из 1881. године, када се одлуком краља Милана, српска држава нашла у стању пуне зависности од Аустро-Угарске. Чињеница да је Србија успела да нађе излаз из наметнуте ситуације говори о зрелости и дораслости српског друштва да се избори за самосталну позицију у европској заједници народа.

Захваљујући сарадњи државних челика, дипломатских и трговинских представника, као и домаћих привредних чинилаца, српски извоз се усмерио ка новим тржиштима. Главни извозни правци сада су водили доњим Дунавом ка црноморским лукама и јужном железничком артеријом према најве-

and directed the entire industrial and general economic development. To ensure such a role, the state administration was forced to take loans from different European centers of power. Although the period prior to World War I was referred to as a period of a certain financial stability in Serbia, it was at the same time a period of crushing debts.

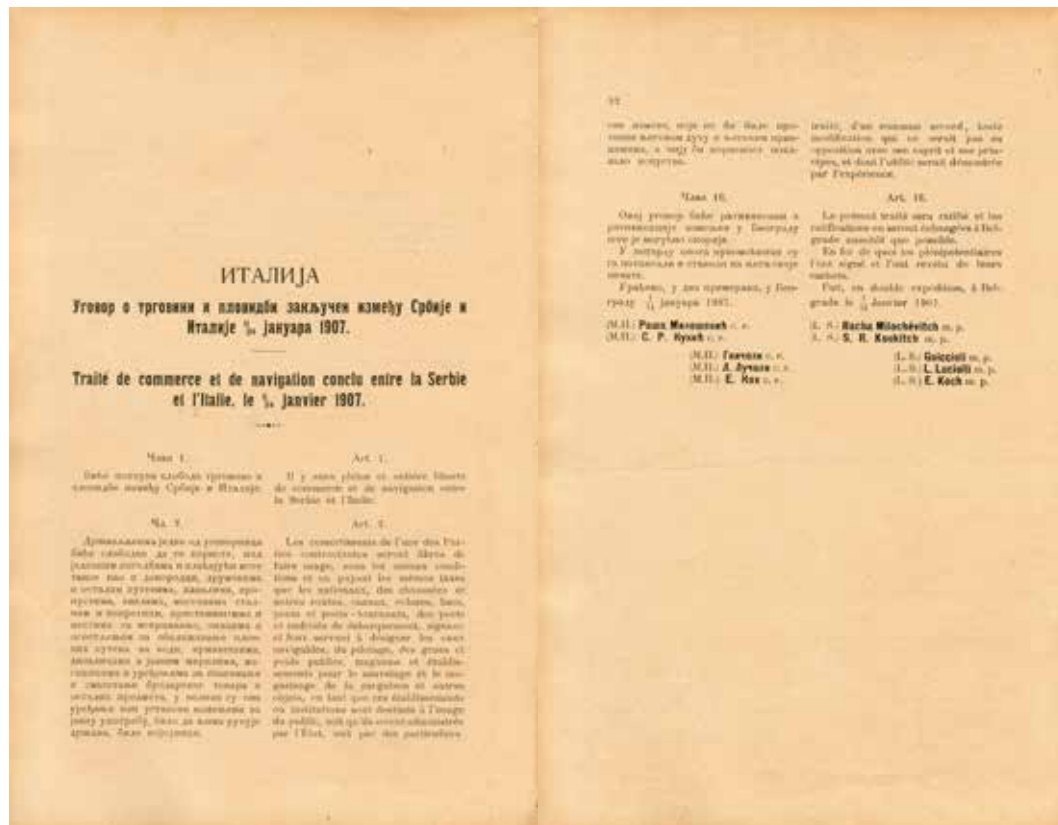
The crucial moment, not only in the economic, but also in the political life of Serbia, was the so-called "Pig War", which Austria-Hungary imposed on Serbia in 1906. For Serbia's predominantly agricultural society, the question of the import of live stock into the Austro-Hungarian markets was of the greatest importance for a long time. Dissatisfied because of the Serbian and Bulgarian economic and political rapprochement, Austria-Hungary closed its markets to Serbian products, forcing Serbia to redirect her export. However, it was not only a question of the economy, but also of the defense of the state's independence, under the shadow of which Serbia had been since the Secret Convention of 1881. The fact that Serbia overcame the situation and found other markets for her products testifies to her maturity and showed that she was capable of fighting for her place in the European community.

Thanks to the engagement of the state administration, and of diplomatic and trade representatives, as well as of local manufacturers, Serbian export was redirected towards new markets. The main directions led along the Lower Danube to the Black Sea ports and along the southern railroad communication toward Thessalonica, whence the products were shipped to Mediterranean and Western European markets. Russia, Egypt, Italy, Switzerland,



Једна од радионица ВТЗ

Jedna od radionica VTZ



ћој балканској луци – Солуну, а одатле поморским путевима ка тржиштима Средоземља и западне Европе. Русија, Египат, Италија, Швајцарска, Енглеска, Белгија и нарочито Немачка, постале су нови простори за пласман житарица, воћа и месних прерађевина, као и делом живе стоке. Истина због удаљених одређишта, није се могла наћи адекватна замена за извоз живе стоке у оближњу Аустро-Угарску, али преоријентацијом у производњи изборени су позитивни привредни биланси и остварена пуна економска и политичка еманипација у односу на суседну империју.

Још једно важно привредно-политичко питање је решено већ у првој години царинског сукоба са Аустро-Угарском. Тицало се набавке артиљеријског наоружања и зајмова везаних за то питање. Србија није имала средстава за набавку скупог артиљеријског оружја, па је морала у то име да закључи зајам у иностранству. Подразумевало се да ће она земља која буде испоручивала оружје дати и новчани зајам за његову набавку. При томе је било логично да се новац и оружје траже код потенцијалног савезника, а не код могућег противника. Упркос притиску Аустро-Угарске да се купе топови произведени у њеној војној индустрији, српска влада је, савлађујући бројна унутрашња противљења, најзад крајем 1906. године закључила зајам ради набавке артиљеријског наоружања у Француској. Тако је повољно по Србију решено „топовско питање“ које је више од две године оптерећивало политички живот у Србији.

England, Belgium and particularly Germany, became new markets where Serbian cereals, fruit and meat products, and some livestock, were introduced. However, an adequate replacement for the livestock export to adjacent Austria-Hungary was hard to find, because of the distance of other markets; it was overcome by a new production orientation, which achieved a positive economic balance and complete economic and political emancipation from the neighboring empire.

The first year of the Pig War imposed by Austria-Hungary saw the closure of another important economic and political question, closely related to the acquisition of artillery and to the loans necessary for this. As Serbia was not financially capable of acquiring expensive artillery, she was forced to raise a loan abroad. It was considered best that the same country which would supply Serbia with weapons would grant her the loan, and also that such a country should be an ally, not a potential opponent. Despite Austro-Hungarian pressure to purchase Austrian cannons and opposition in Serbia herself, in late 1906 the Serbian Government eventually raised a loan to purchase artillery in France, resolving the so-called “cannon question”, which had for over two years burdened political life.

Анексиона криза 1908–1909. године

Аустро-Угарска се већ дуго спрема-ла да своје привремено окупационо присуство у Босни и Херцеговини учини трајним и да прогласи присаједињење ових земаља. Почетак и успешан развој Младотурске револуције у Османском царству 1908. године, као и проглашење пуне независности Бугарске исте године, допринели су процени владајућих кругова у Бечу да је дошао тренутак за анексију Босне и Херцеговине. Претходно је дипломатски припремљен терен тако што је добијена сагласност Русије за чин анексије обећањем о благонаклоном ставу Хабзбуршке монархије према могућности проласка руских бродова кроз Босфор и Дарданеле.

На шездесету годишњицу ступања цара и краља Франца Јозефа на престо 6. октобра 1908. године изненадно и свечано је објављена анексија Босне и Херцеговине. Узбуђење у Србији и Црној Гори, не само у круговима власти и интелигенције него и у најширим слојевима народа, било је велико. Спремност на борбу и жртвовање била је општа. Масовни протестни скупови, нарочито у Београду, били су свакодневни. Свуда су спаљиване аустроугарске заставе, а људи су тражили да се пође у рат против освајача. Великом брзином се ширила и нарастала новостворена патриотско-одбрамбена организација „Народна одбрана“. Становништво се убрзано обучавало за предстојеће борбе.

Политика умерене струје у власти, предвођена министром иностраних послова Милованом Миловановићем, која се у том деликатном и по независност земље

The Annexation Crisis of 1908–1909

For a very long time, Austria-Hungary had been preparing to solidify its temporary occupation of Bosnia and Herzegovina with annexation. The beginning and favorable development of the Young Turk Revolution in the Ottoman Empire in 1908 and Bulgaria's declaration of independence the same year, confirmed for the ruling circles in Vienna that the time had come to annex Bosnia and Herzegovina. Prior to the act itself, Austria-Hungary secured Russian agreement to the annexation by promising her a receptive attitude on the part of the Habsburg Monarchy as regards Russian interests in the Straits of Constantinople.

On October 6, 1908, on the sixtieth anniversary of Franz Joseph's rule, Austria-Hungary announced the annexation of Bosnia and Herzegovina. The revolt which spread, not only in Serbian and Montenegrin official circles, but also among the public, was great, demonstrating a high level of readiness to fight and sacrifice. Everyday life in Serbia and particularly in Belgrade saw mass gatherings of the people, who burnt down Austro-Hungarian flags and demanded a war against the conqueror. This also resulted in the creation of a Serbian nationalist group called Narodna Odbrana (National Defense), which spread propaganda and organized paramilitary forces.

The policy of the moderate wing of the Serbian government, led by Milovan Milovanović, Minister of Foreign Affairs, which at such a delicate and dangerous moment for the country's independence would have been

опасном тренутку задовољавала тражењем извесних малих, иако не безначајних територијалних компензација, није имала подршку. Сама двојна монархија није била спремна на компромис било које врсте. Помоћу војне претње захтевало се безусловно признавање анексије. Значајнија подршка Србији из иностранства долазила је само из Русије. Ипак је и то била подршка ограниченог домета, јер Русија није била спремна на оружани сукоб са блоком централноевропских сила. Немачка је чврсто стала уз Аустро-Угарску и ултимативно захтевала од Русије 22. марта 1909. да призна анексију Босне и Херцеговине. Русија је попустила и њена влада је дала захтевану изјаву, а онда је и усамљена Србија морала да 31. марта 1909. службено прихвати као свој текст добијен из Беча којим признаје анексију Босне и Херцеговине. Једина корист из свега је било остварено побољшање односа са Црном Гором.

У времену пред анексију, односи Београда и Цетиња су прошли кроз велику кризу изазвану „бомбашком афером“. Реч је о покушају црногорских студената који су студирали на Београдском универзитету да се у договору са незадовољницима у Црној Гори обрачунају са ауторитарним режимом краља Николе. Круг око цетињског двора је оптуживао за заверу званичну Србију. Како је анексијом Босне и Херцеговине угрожен и витални интерес Црне Горе, нагло је дошло до приближавања двеју српских држава.

У Русији, Србији и Црној Гори је поводом анексионе кризе остао трајан утисак огорчености због грубог, уцењивачког притиска Немачке и Аустро-Угарске и њихове очигледне тежње за ширењем ка југоистоку.

satisfied with a small yet not insignificant territorial compensation, received no support. The Dual Monarchy, at the same time, was not ready for any compromise and demanded the unconditional acknowledgment of the annexation. The only support which Serbia was given was by Russia, but it was limited, because she was not ready for armed conflict with the Central European Bloc of Powers. Germany strongly supported Austria-Hungary, and on March 22, 1909, demanded Russian recognition of the annexation. Under Austro-Hungarian pressure, Russia accepted this demand, which consequently led to Serbia's own formal declaration of acceptance of the annexation on March 31, 1909. The only Serbian benefit from the situation was the improvement of her relationship with Montenegro.

In the time prior to the annexation, the relationship between Belgrade and Cetinje had undergone a great crisis caused by the so-called “bombing affaire”, in which a group of Montenegrin students at the Belgrade University, dissatisfied with King Nicholas's authoritarian regime, plotted with their compatriots from Montenegro and attempted to remove him from power. Although Montenegrin ruling circles accused Serbia over this affair, the deterioration of vital Montenegrin interests caused by the Bosnian Crisis brought the two countries back together again.

The annexation of Bosnia and Herzegovina was bitterly resented by Russia, Serbia and Montenegro, on account of its gross injustice and of the overwhelming pressure exerted by the Austro-Hungarian and German governments in favour of their “Drang nach Osten” policy.



Краљ Петар

Краљ Петар

Балкански ратови

Напад Италије на Турску 1911. године и ток њиховог ратног сукоба 1911–1912. године у којем је Османско царство претрпело пораз, подстакло је балканске земље да почну рад на стварању војно-политичког савеза који би потиснуо Турке из Европе. Нарочито је била забринута Грчка, видевши да су Италијани окупирали острво Родос и цео архипелаг Додеканез. Све балканске земље су схватиле да ће у случају изостанка њихове акције неке друге удаљеније силе заузети земље и области у њиховом суседству, на развалинама оронувлог Османског царства. Најзад, албанске побуне у широким областима Старе Србије и Македоније и спремност Цариграда да прихвати албанску аутономију у границама знатно ширим од албанског стварног етничког и историјског простора натерали су политичка вођства Србије, Бугарске, Грчке и Црне Горе да склопе узајамни споразум са циљем ослобођења сународника под турском влашћу и остварења сопствених државних и националних циљева.

До споразума се дошло после дугих и напорних преговора, уз посредовање руске дипломатије. Нарочито велику препреку је представљао проблем српско-бугарског разграничења у Македонији. Обојаним попуштањем дошло се до дефинисања демаркационе линије: Крива Паланка – Велес – Струга, која је делила горњовардарску Македонију правцем североисток–југозапад. Грчка и Бугарска нису ни постигле споразум о територијалном разграничењу у случају победоносног рата. Задовољиле су се спора-

The Balkan Wars

The Italian attack on Turkey in 1911 and the course of their armed conflict of 1911–1912, in which the Ottoman Empire was defeated, encouraged the Balkan countries to form the Balkan League, aimed at divesting the Turks of their European possessions. The Italian occupation of the island of Rhodes and the Dodecanese Archipelago was the main Greek concern. All the Balkan states realized that the lack of action on their part would lead to the response of the Great Powers taking over the Ottoman possessions in the Balkans. Eventually, the Albanian revolts in the regions of Old Serbia and Macedonia, as well as the readiness of Constantinople to grant Albanian autonomy beyond the borders of their real ethnic and historical territory, drove the political leaderships in Serbia, Bulgaria, Greece and Montenegro to form an alliance to liberate their compatriots under the Ottoman authority and fulfill their national aspirations.

The long and exhausting negotiations, with Russian diplomatic mediation, finally resulted in an alliance. One of the greatest obstacles was the question of Serbo-Bulgarian delineation in Macedonia. However, mutual give-and-take resulted in the drawing of the demarcation line Kriva Palanka – Veles – Struga, which divided Vardar Macedonia in a northeast-southwest direction. Greece and Bulgaria refused to commit to any agreement on the distribution of territorial gains. On September 27, 1912, Serbia and Montenegro signed a mutual alliance in Lucerne, Switzerland. The Balkan state leaderships realized that only in alliance

зумом без спомињања наведеног. Србија и Црна Гора су 27. септембра 1912. у Луцерну у Швајцарској потписале уговор о политичком и војном савезу. Владама балканских земаља је било јасно да само уједињене њихове државе имају шансу да поразе Османлије. Са војском која се, укупно узевши, ближила броју од 600.000 бораца и премашивала тренутне ефективне Турског царства, Бугарска, Србија и Грчка су 18. октобра 1912. године прешле границе Османске империје. Једино су црногорске трупе још 8. октобра започеле са операцијама. Ратна ситуација се разјаснила већ после месец и по дана. Турска је била поражена иако је до коначног завршетка рата и постизања мира прошло још неколико месеци. Српска Прва армија је под командом престолонаследника Александра и пуковника Петра Бојовића, као начелника штаба, поразила у бици код Куманова османску Вардарску армију, главну снагу турске Западне војске 23. и 24. октобра 1912. године.

Српске снаге су после тога ушле у Скопље, а затим, након жестоких борби и у Прилеп 5. новембра 1912. године. После успеха у бици код села Алинаца, српске јединице су опколиле снажну групацију османских снага у Битољу. Водећи битку у најнеповољнијим условима зиме, водених препрека и упорног турског отпора између 17. и 19. новембра 1912. Прва српска армија је овладала Битољем, славећи једну од великих победа савезничких снага у Првом балканском рату. Јужно од Битоља, у области Лерина, успостављена је веза са грчком војском, са којом иначе није било одговарајуће координације.

would they have a chance of defeating the Ottoman Empire.

With the army, the size of which reached almost 600,000 men and outnumbered the Turks, Bulgaria, Serbia and Greece crossed the Turkish frontier on October 18, 1912. As early as October 8, the Montenegrins had commenced operations. Within a month and a half the Turks were defeated, although it took a few more months before the war was over and a peace treaty signed. The First Serbian Army, led by Regent Alexander of Serbia, with Colonel Petar Bojović as Chief of Staff, defeated the Turkish Vardar Army, the main force of the Ottoman Western Army, at the Battle of Kumanovo on October 23 and 24, 1912.

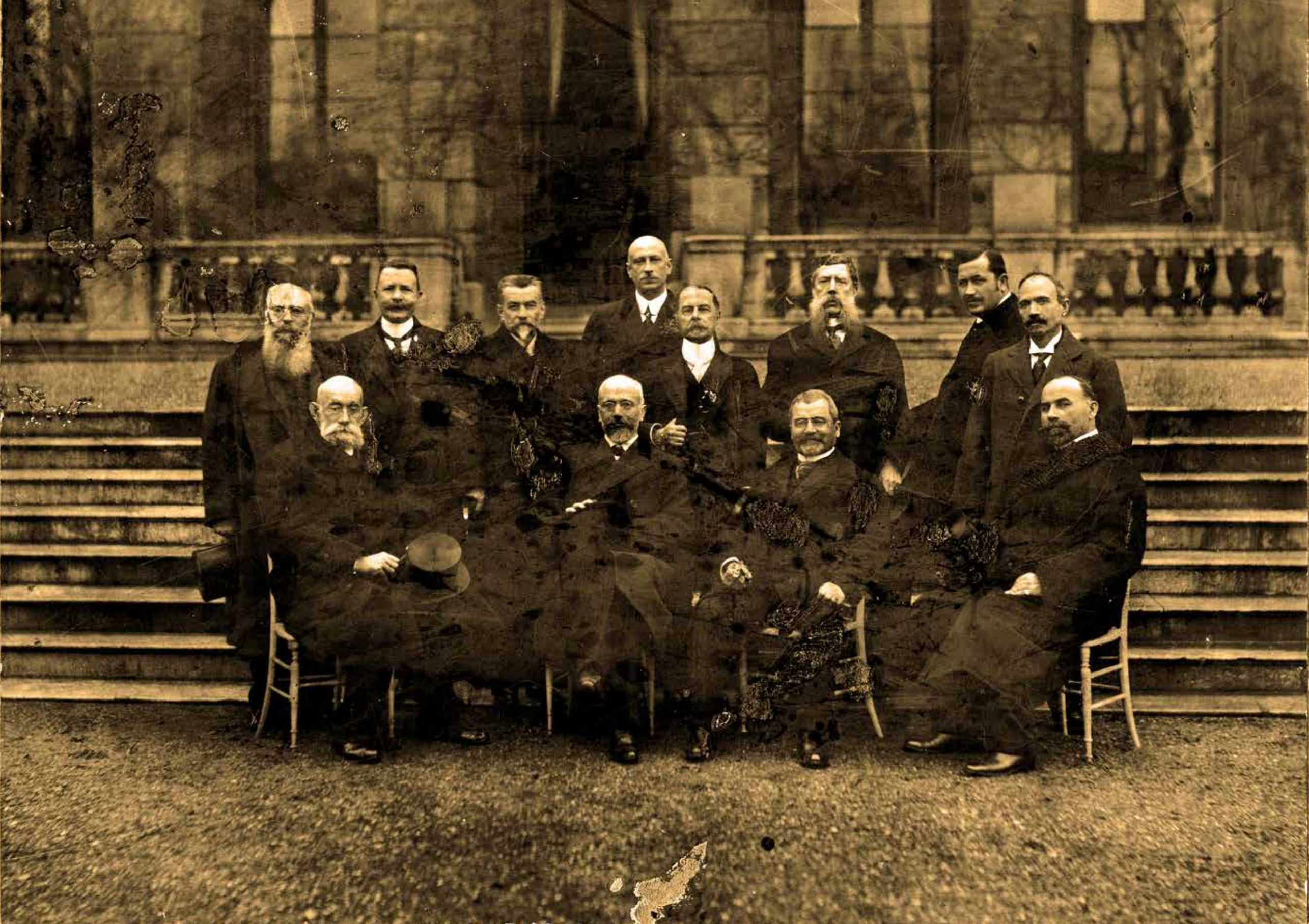
The victory was followed by the Serbian advance to Skoplje and thereafter to Prilep, which they took on November 5, 1912, after intense fighting. After the battle in the vicinity of the village of Alinci, Serbian troops surrounded a strong Ottoman group in Monastir (Bitolj). Waging the battle between November 17 and 19 under unfavourable winter conditions and against persistent Turkish resistance, the First Serbian Army took Monastir, winning one of the greatest allied victories in the First Balkan War. To the south of Monastir, in the region of Lerin, Serbian troops established communication with the Greeks, coordination with whom had previously been inadequate.

The Third Serbian Army under the command of General Božidar Janković defeated the Ottoman Army and irregular Albanian units at Kosovo and Metohija. The liberation of Metohija was supported by Montenegrin troops. In November 1912, a separate unit of the Serbian Army crossed the Albanian mountains and



Српски митрањежи у борби
на Куманову

Srpski mitranjezi u borbi
na Kumanovu



Трећа српска армија под командом генерала Божицара Боже Јанковића потукла је османску војску и нерегуларне албанске јединице на Косову и Метохији. У ослобођењу Метохије свој допринос су дале и црногорске јединице. Посебна групација српске војске је у новембру 1912. године прешла преко северноалбанских планина и избила у Јадранско приморје код Љеша и Медове, где се спојила са деловима црногорских снага. Грци су у међувремену заузели Солун и опсели Јањину у Епиру, док су се Бугари примакли Цариграду, после великих битака са Османлијама. Бугарске и српске снаге (Друга српска армија под командом војводе Степе Степановића) опселе су у Једренама, старој турској престоници, велики и добро утврђени гарнизон. Црногорска војска је опсела Скадар у северној Албанији, главни циљ свог ратног похода.

Видевши да је рат изгубљен, Турци су затражили посредовање европских сила. Примирје потписано 3. децембра 1912. године показало се као краткотрајно. Посредничка конференција амбасадора великих сила, сазвана поводом рата на Балкану у Лондону, донела је 17. децембра 1912. одлуку о признању независне Албаније, проглашене већ 28. новембра исте године у Валони. Поводом дефинисања граница новостворене Албаније и присуства српске војске на албанским обалама, посебно у Драчу, као и поводом црногорске, односно у каснијем току српско-црногорске опсаде Скадра, створено је кризно стање у српско-аустријским односима. Као и у време анексионе кризе, претила је опасност напада Аустро-Угарске на Србију. Истовремено су се заоштрили

реached the Adriatic Sea near the towns of Lezhë and Medova, where they linked up with the sections of the Montenegrin troops. In the meantime, the Greeks took Salonika and laid siege to Ioannina in Epirus, while the Bulgarians reached Constantinople after severe fighting with the Turks. The Bulgarians and the Second Serbian Army under the command of Voivode Stepa Stepanović laid siege to a large and well fortified garrison at Adrianople (Edirne), an old Turkish capital. The Montenegrins laid siege to Shkoder in northern Albania, the main goal of their campaign.

Having realized that they had lost the war, the Turks asked for the mediation of the Great Powers. The armistice signed on December 3, 1912, was short-lived. The London Conference of Ambassadors, summoned to end the Balkan War, declared on December 17, 1912 that Albania was an independent state, the existence of which had already been inaugurated on November 28 in Valona. The question of the borders of the newly created Albania and the presence of the Serbian Army on the Albanian coast, especially in Durres, along with the Serbo-Montenegrin siege of Shkoder, opened a crisis between Serbia and Austria-Hungary, which again started threatening to attack Serbia. The Austro-Russian relationship also deteriorated. The crisis was resolved by Russian and Serbian gestures of appeasement, after which the Serbian troops were evacuated from Albania. Being faced with the threat of war, the Montenegrins also left Shkoder.

With the fall of Adrianople and Ioannina, the Balkan war ended at the London Conference, when the Treaty of London was signed on May 30, 1913. With the exception of Constantinople



*Повратак из рата, престолонаследник
Александар са стабом на целу војске*

*Povratak iz rata, prestolonaslednik
Aleksandar sa stabom na celu vojske*



аустро-руски односи. Најзад је руско-српска страна попустила и српска војска је евакуирана из Албаније. После непосредне претње ратом, и црногорске јединице су напустиле Скадар.

Падом Једрена и Јањине, рат на Балкану је завршен и у Лондону је 30. маја 1913. године потписан мир. Осим Цариграда и мореуза са околином, Турска је изгубила све поседе у Европи. Уклањањем Турака са Балкана, свом жестином су избила на видело неслагања међу победоносним савезницима. Србија није остварила свој излазак на море, па је због тога одбијала да призна договорену линију поделе Македоније. Између Грчке и Бугарске су отпочели оружани конфликти због нерешених територијалних питања. Бугарско вођство је, прецењујући сопствене снаге, одбило да спорна питања подвргне арбитражи руског цара, па је донело одлуку о нападу на српску војску у Македонији. Како је српска страна пружила неочекивано јак отпор и како су се против Бугарске окренули сви њени суседи, њен пораз је био неминован. После пораза на Брегалници и у условима потпуне изолованости, бугарско вођство је 20. јула 1913. године затражило примирје. У Букурешту је потписан мир 10. августа исте године, којим је завршен Други балкански рат, а Србија учврстила тековине стечене 1912. и 1913. године. Државна територија је увећана за 32.000 квадратних километара и око 1,5 милиона становника.

and the Straits, Turkey lost all of its European possessions. However, the removal of Turkey from Europe brought into the open the many disagreements between the victorious allies. Serbia failed to achieve access to the Adriatic and therefore refused to accept the previously determined boundaries with Bulgaria in Macedonia. Armed conflict between Greece and Bulgaria also began, because of the division of the territories. Overestimating their own strength, the Bulgarians refused the arbitration of the Russian Tsar and decided to attack the Serbian Army in Macedonia. The surprisingly furious Serbian resistance resulted in the Bulgarian defeat at the Battle of Bregalnica, after which they asked for an armistice on July 20, 1913.

The Peace of Bucharest that ended the Second Balkan War was concluded on August 10, 1913, confirming Serbia's territorial gains of 1912 and 1913, which increased its size by 32,000 square kilometers and its population by more than 1.5 million.

Сарајевски атентат и јулска криза 1914.

Стање које је настало у Босни и Херцеговини после њене анексије од стране Аустро-Угарске додатно је утицало на стварање атмосфере незадовољства, посебно међу српским и муслиманским становништвом. Колонизаторски однос Аустро-Угарске према политичким слободама, просвети, еманципацији локалног становништва и било каквој модернизацији живота већинског зависног сељаштва утицао је на групу напредних омладинаца која је почела да размишља о револуционарној борби која би довела не само до уклањања аустроугарске власти у Босни него и до укидања конзервативизма и феудалних односа и бржег развоја босанског друштва у целини. Окупљени око Младе Босне, удружења које није било јединствена и формално оформљена организација са јасно дефинисаним програмом, припадници босанске школске омладине, који су углавном потицали из сиромашнијих слојева друштва, одгајани на идеји косовског завета и видовданског мита да је убиство тиранина један од најплеменитијих циљева у животу, дубоко свесни потребе борбе против аустроугарске доминације, а понесени идејама о слободи, једнакости, уједињењу свих јужнословенских народа, и посебно војничким успесима Србије у балканским ратовима, донели су одлуку да искористе долазак аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда на војне маневре у Босни у јуну 1914. и изврше атентат на њега.

Франц Фердинанд није био једини представник Хабзбуршке монархије којег су при-

Assassination in Sarajevo and the July Crisis 1914

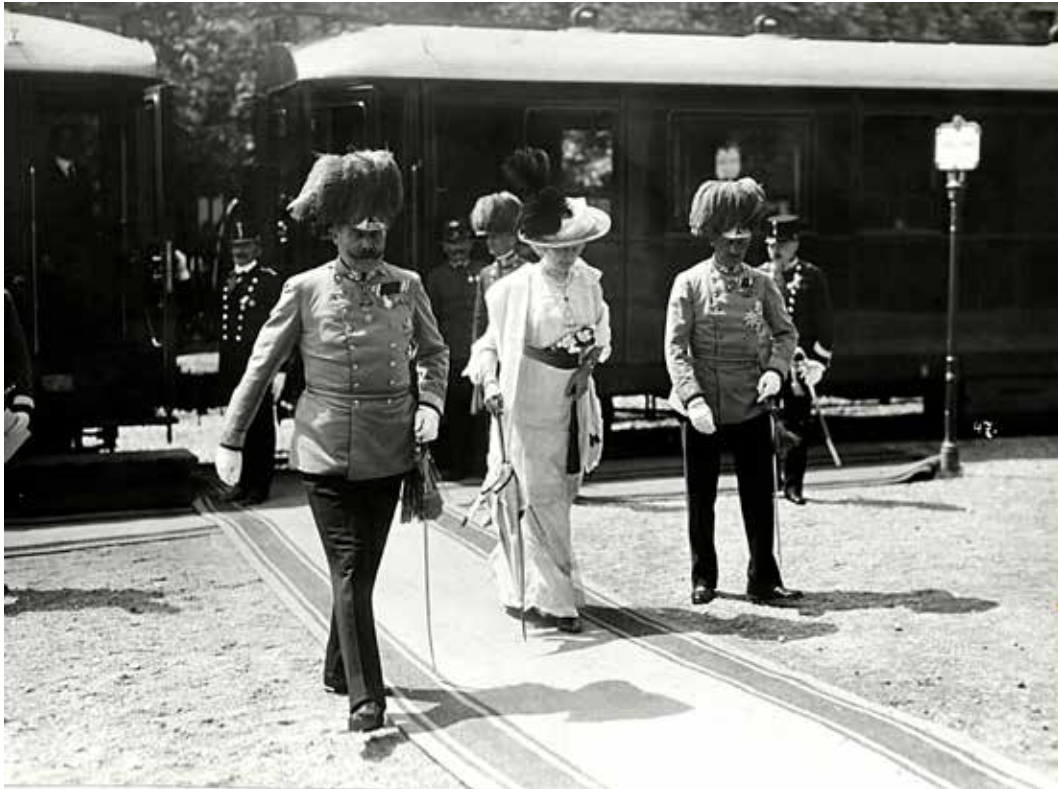
The situation in Bosnia and Herzegovina after its annexation by Austria-Hungary increased the atmosphere of dissatisfaction, especially among the Serbian and Moslem population. The colonizing attitude of Austria-Hungary towards the political rights, education, emancipation and modernization of the life of the predominantly dependant peasantry influenced a group of progressive school students who began to believe that a revolutionary method in their political struggle would not only annul the Austro-Hungarian rule in Bosnia, but abrogate conservatism and the feudal system and thus accelerate the development of all Bosnian society. Gathered around Young Bosnia – a movement which was not, however, a united and formally organized association with a clearly defined political platform – the members of Bosnian student youth, predominantly originating from the poorer social classes and brought up on memories of the Kosovo Oath and the St. Vitus Day tradition that tyrannicide is one of the noblest ideals in life, deeply aware of the necessity to resist the Austro-Hungarian domination and inspired by a variety of ideas such as freedom, equality and pan-Southern Slav unification, and also by Serbian military successes, particularly in the Balkan Wars, took the decision to make use of the opportunity of Franz Ferdinand of Austria's arrival in Bosnia for military maneuvers in June 1914, by planning his assassination.

Franz Ferdinand was not the only member of the Habsburg Monarchy targeted by members of Young Bosnia as a reprisal for the situation



Франц Фердинанд
на маневрима

Franz Ferdinand
na manevrima



Посета Сарајеву Посета Сарајеву

падници Младе Босне хтели да ликвидирају у знак одмазде због стања у којем се Босна и Херцеговина налазила. Покушаји атентата на цара Франца Јосифа почетком јуна 1910. године од којег је атентатор Богдан Жерајић одустао у последњем моменту и на земаљског поглавара генерала Варешанина неколико дана касније, само су део низа радикалних акција које су припадници младе јужнословенске интелектуалне елите предузимали против водећих личности Аустро-Угарске монархије а који је окончан атентатом на Франца Фердинанда извршеним у Сарајеву 28. јуна 1914. године.

Одлука Франца Фердинанда да присуствује војним маневрима у Босни у лето 1914. године имала је, пре свега, политичку позадину. Углед који је Србија добила на Балкану после успешних балканских ратова из којих је изашла са проширеном државном територијом, као и одједи тог успеха на суседне јужнословенске народе, посебно на Србе у Босни и Херцеговини, нагнали су аустроугарски политички и војнички врх да кроз присуство престолонаследника на маневрима упуту претњу Србији као и да истакне значај аустроугарског поседовања Босне и Херцеговине.

Сматрајући да је долазак престолонаследника у Сарајево прилика коју не смеју да пропусти, као и да је сам долазак увод у агресију на Србију, припадници Младе Босне су отпочели са припремама за атентат.

Иако није тачно познато када и код кога се родила идеја о атентату на престолонаследника Франца Фердинанда, многобројна сведочанства указују управо на Гаврила Принципа, што је у више наврата и он сам

in Bosnia and Herzegovina. The attempted assassinations of Emperor Franz Joseph in early June 1910 and, a few days later, of General Varešanin, both of them by Bogdan Žerajić, were only part of a series of radical actions undertaken by members of the young South Slav intellectual elite against prominent Austro-Hungarian military and political figures, and eventually ended with the assassination of Franz Ferdinand on June 28th, 1914.

Franz Ferdinand's decision to observe military exercises in Bosnia in the summer of 1914 had, above all, a political background. The reputation which Serbia had won in the region after her victories in the Balkan Wars, when she made significant advances and almost doubled her territory, as well as the echo of her success among the adjacent South Slav nations, particularly among the Serbs in Bosnia and Herzegovina, stimulated the Austro-Hungarian political and political leadership to make a symbolic threat to Serbia with the presence of the imperial heir at the maneuvers, thereby drawing attention to the importance of the Austro-Hungarian possession of Bosnia and Herzegovina.

Considering the heir's visit to Sarajevo a golden opportunity which could not be missed, as well as that the visit itself was a smokescreen for a coming Austro-Hungarian invasion of Serbia, the members of Young Bosnia initiated the preparations for assassination.

Although it remains unknown who launched the idea of the assassination of Archduke Franz Ferdinand, or when, a number of accounts point to Gavrilo Princip, as he himself was also to confirm on several occasions. The weapons were obtained by Serbian officers,

Erscheint täglich nachmittags ausser an Sonn- und Feiertagen

XXXI. Jahrgang.

Die Trauersitzung des Gemeinderates

Unsere ortslichen Gäste, sei denn wir es wie kleine Kinder so freuen, liegen tot auf der Bahre und unsere von Schmerz zerlittenen Herzen jammern um die allzudeckelnde Schicksalsdecke, aber die Andenken bleiben auch in anderen schmerzzerfüllten Herzen heilig.

Trauerkundgebung des Landtages.

Das Volk Bonaires und der Heiligeninsel findet keine Worte, um dieses niedrige Attribut der heizerischen Kapitalisten und die abstrakt-künftigen Vorzüge der unendlichen Jugend zu verurteilen.

Hierauf wurde die Sitzung geschlossen.
Die Einladung des Präsidenten an die Mitglieder des Hauses lautete folgend: Wegen des unermesslichen niedrigen und schwachen Ansehens auf unserm geliebten Thronfolger Seine kaiserliche und königliche Hoheit den erlauchten Erbprinzen Franz Ferdinand und ihre Hoheit die Herrgottin Sophie von Hohenberg lade ich Sie für heute

Ein Aufruf des Bürgermeisters an die Bevölkerung.

Wenn auch dieses äußerliche Verbrechen seinen Wert ausserhalb unseres Vaterlandes hat, doch auf Grund des Gesetzbuches des Anstalters selbst ist es

XIX. To be done



Die Ermordung des Thronfolgers und seiner Gemahlin in Sarajewo: Die Festnahme des Mörders Prinzib

32 Bilder vom Aufenthalte des Thronfolgerpaares in Bosnien und der Ermordung desselben in Sarajevo.

потврдио. Завереници су искористили личне везе са неким српским официрима да дођу до оружја. Ти официри, припадници тајне организације Црна рука, деловали су без знања владе или било којег службеног чиниоца српске власти. Наоружани бомбама и пиштољима, са цијанкалијем у џеповима у случају да падну у руке полицији, неколико група атентатора, међу којима су били Недељко Чабриновић, Васо Чубриловић, Мухамед Мехмедбашић, Гаврило Принцип, Трифко Грабеж и Цветко Поповић, било је распоређено дуж руте којом је требало да прође колона возила са високим званицама. Иако је било разних наговештаја и опомена шта се све у Сарајеву може догодити приликом посете престолонаследника, мере безбедности су биле на ниском нивоу. Упркос томе, успех самог атентата пре је био резултат стицаја околности него добро осмишљене акције. После проласка колоне возила кроз прву заседу атентатора, након што бомба коју је бацио Чубриновић није погодила циљ, Гаврило Принцип је испалио хице на возило у којем се налазио Франц Фердинанд и усмртио њега и његову супругу Софију.

На суђење које је започело 12. и трајало до 23. октобра 1914. године, изведено је 25 лица оптужених за учешће у атентату. Од шесторице непосредних атентатора: Принципа, Грабежа, Чабриновића, Поповића, Чубриловића и Мехмедбашића, само је Мехмедбашић био пунолетан. Сви остали су имали испод двадесет година.

Пресуда је прочитана 28. октобра 1914. године. Данило Илић, Вељко Чубриловић, Неђо Керовић, Мишко Јовановић и Јаков Миловић осуђени су на смртну казну, Прин-

members of a secret society called the Black Hand, who were acting without the knowledge of Serbian official circles. Armed with pistols and bombs, and with cyanide capsules in their pockets to enable suicide in the event of capture by the police, several groups of conspirators, among them Nedeljko Čabrinović, Vaso Čubrilović, Muhamed Mehmedbašić, Gavrilo Princip, Trifko Grabež and others, were positioned along the route of the Archduke and his entourage.

Although there were various indications of what might happen in Sarajevo during the heir's visit, the safety measures were not very tight. Nevertheless, the assassination was successful rather on account of the combination of circumstances than because of how it was originally planned. When the procession continued on to the Town Hall after the bomb thrown by the first group of assassins missed its target, Gavrilo Princip, emerging from a tavern to find the royal car in front of him by chance, fired on the royal couple and shot them dead.

Twenty-five conspirators were placed on trial, a process which lasted from October 12th to October 23rd, 1914. Of the six assassins, five of them (Gavrilo Princip, Trifko Grabež, Nedeljko Čabrinović, Cvetko Popović, Vaso Čubrilović and Muhamed Mehmedbašić, who had escaped) were of adult status. The rest were under twenty.

The verdict was passed on October 28th, 1914. Danilo Ilić, Veljko Čubrilović, Nedjo Kerović, Miško Jovanović and Jakov Milović were sentenced to death, Princip, Čabrinović and Grabež to 20 years hard labour, Vaso Čubrilović to 16 years, Cvetko Popović to 13 and Lazar

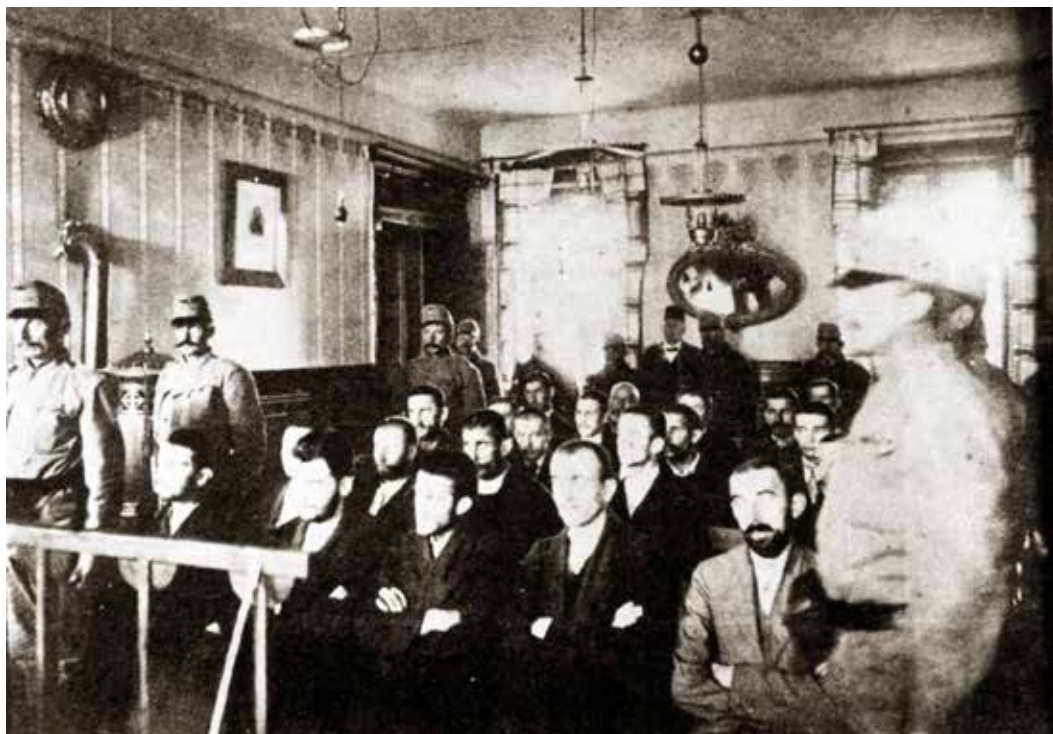


Гаврило Принцип ?

Гаврило Принцип ?

Последице анти-српске реакције, Сарајево

Последице анти-српске реакције, Сарајево



Суђење атентаторима
у Сарајеву

цип на казну тешке тамнице у трајању од 20 година, пооштрину једним постом месечно, Чабриновић на исту казну, без поста, Грабеж на 20 година тешке робије и пост сваког трећег месеца, Васо Чубриловић на 16 година и пост свако пола године, Цветко Поповић на 13 а Лазар Ђукић на 10 година. Митар Керовић је осуђен на доживотну тешку робију, Иво Крањчевић на 10 година, Цвијан Стјепановић на 7, Бранко Загорац и Марко Перин на по три године, док су Драган Калембер, Никола Форкапић, Иван Момчиловић, Франђо и Ангела Садило, Мићо Мићић, Обрен Милошевић и Јово и Благоје Керовић ослобођени.

Иако је вест о смрти престолонаследника и његове супруге примљена доста млако у службеним аустроугарским круговима, штампа Двојне монархије је видела у атентату прилику да подстиче ратну и погромашку атмосферу која је довела до масовних и насилних демонстрација против Срба и Србије. У наредних неколико дана у Сарајеву је уништен велики број радњи и других објеката чији су власници били Срби.

Повод за рат против Србије којем је Аустро-Угарска тежила већ дуги низ година пронађен је у Сарајевском атентату. Упркос званичним извештајима који су негирали уплетеност службене Србије у организацију атентата, Аустро-Угарска је у наредних неколико недеља, познатих као Јулска криза, радила на припреми сукоба који ће ускоро прерасти у светски рат. Уз подршку своје савезнице Немачке, чињени су покушаји на придобијању Италије, Румуније и Бугарске, као и на одвраћању Велике Британије од рата. Велика дипломатска активност вели-

Djukić to 10 years. Mitar Kerović was sentenced to hard labour for life, Ivo Kranjčević to 10 years, Cvijan Stjepanović to 7, and Branko Zagorac and Marko Perin to 3 years each; while Dragan Kalember, Nikola Forkapić, Ivan Momčilović, Franjo and Angela Sadilo, Mićo Mičić, Obren Milošević, Jovo and Blagoje Kerović were acquitted.

Although the reaction to the assassination of the royal couple among the Austro-Hungarian officials was half-hearted, the press of the Dual Monarchy saw in the assassination a golden opportunity to encourage an atmosphere which resulted in anti-Serb riots and violent demonstrations that assumed the characteristics of a pogrom. In next few days many Serbs were attacked, while numerous houses, shops and institutions owned by Serbs were razed or pillaged.

The trigger for war which Austria-Hungary had been pursuing for a long time was found in the assassination at Sarajevo. Despite the official reports which denied Serbian involvement in the event, in the weeks following the assassination, better known as the July Crisis, Austria-Hungary proceeded with the preparations aimed at an armed conflict which would soon confront Europe and the world. Supported by its German ally, Austria-Hungary attempted to win over Italy, Romania and Bulgaria to her side, and to turn Great Britain away from war. A great diplomatic effort by the Great Powers during the Crisis failed, showing the impossibility of settling the dispute amicably. The Austro-Hungarian position in favour of attacking and conquering Serbia was among the factors contributing to this diplomatic impasse.

After the July Ultimatum, which Serbia could

ких сила која је уследила током овог периода показала је немогућност проналажења спора мирним путем. Томе је свакако допринио и аустроугарски став и уверење да Србију треба војнички напасти и освојити. У најтежој ситуацији у том тренутку нашло се српско посланство у Бечу, које је било изложено директним нападима и разноврсним провокацијама. И други српски посланици су свакодневно слали своје извештаје о развоју ситуације везане за кризу.

После упућивања ултиматума Србији на који Србија није могла позитивно да одговори ако је желела да и даље буде суверена држава (Србија је на ултиматум одговорила помирљиво, прихватајући све услове осим оног који је предвиђао улазак аустроугарских полицијских иследника на територију Србије), Аустро-Угарска је 28. јула 1914. објавила рат Србији. Истог дана Русија је почела да врши делимичну мобилизацију. За свега неколико дана уследила је ланчана реакција великих сила која је довела до почетка сукоба који ће добити светске размере: 1. августа Немачка је објавила рат Русији, а Француска започела мобилизацију, 3. августа Немачка објављује рат Француској, а наредног дана Британија Немачкој због повреде белгијске неутралности.

not have accepted if she wanted to remain a sovereign country (in her response, Serbia accepted all the terms of the ultimatum except for the demand that the Austrian Police be allowed to operate in Serbia), Austria-Hungary declared war on Serbia on July 28th, 1914. The same day, a partial mobilization was ordered in Russia. Within a few days, the chain reaction of the Great Powers which followed the declaration of war unleashed the biggest crisis ever to face Europe and the world up to that point: on August 1st Germany declared war on Russia and France started mobilizing, on August 3rd Germany declared war on France, and Britain declared war on Germany the day after, because of the German invasion of Belgium.

Барон Гизи предаје аустријску

Барон Гизи предаје аустријску



I/417

Предат
Разносачу бр. _____
час. _____ мин. _____

М. С. Г. С. В. С. О. С. В. А.
и слова



Број 2
Број 3
Број 4



КРАЈЕВО СРПСКИ

ТЕЛЕГРАМ

Адреса: P. O. Minister
royal des affaires
etrangeres
Nis be

ПТБр. 5.—П.

ИЗ	БРОЈ ТЕЛЕГРАМА	ВРСТА	БРОЈ РЕЧ П	ВРЕМЕ ПРЕДАЈЕ				СЛУЖБЕНИ ПОДАЦИ	ВРЕМЕ ПРИЈЕМА				ПОТПИС ЗВАНИЧНИКА
				ДАН	ЧАС	МИН.	СЕК.		ДАН	ЧАС	МИН.	СЕК.	
Vien	3533	5	115	28	11	10			15	12	30		R

le gouvernement royal de serbie n'aya-
nt pas repondu d'une maniere satisfais-
ante a la note qui lui avait ete renuee
par le ministre d'austrich hongrie a belgrade
a la date du 23 juillet 914 le gouvernement
imperial et royal se trouve dans la neces-
site de pourvoir lui meme a la sauvegarde
de ses droits et et interets et de recourir
a cet effet a la force des armes. L'austriche
hongrie se considere donc de ce moment
en etat de guerre avec la serbie =

le ministre des affaires
etrangeres d'austrich hongrie
comte bechtold.

PAT 1914. ГОДИНЕ

Вук Обрадовић
??

Мобилизација српске војске и објава рата

Исте вечери 25. јула 1914. године, када је аустроугарски посланик напустио Београд, проглашена је мобилизација целокупне српске војске, која је започела наредног дана.

Бројне тешкоће узроковане обавезама великог дела обвезника око жетве, дислокације мобилизацијских места због формирања нових јединица, оптерећености железнице услед хитне евакуације Београда те несташице материјалне спреме истрошене у претходним ратовима, претиле су да значајно успоре мобилизацију.

Упркос томе, све припреме српске војске текле су веома успешно, брзо и у свим задовољавајућем реду захваљујући пре свега великом искуству из прошлих ратова као и огромном патриотизму српског народа.

Деловање српске војске било је засновано на плану Главног ђенералштаба за случај рата са Аустроугарском, израђеном 1908. године. Завршетком ослободилачких ратова 1912–1913. године, на ослобођеним територијама формирано је још пет дивизијских области које су требале да знатно ојачају српску војску. Међутим, услед недостатка официрског кадра те изузетно кратког времена неопходног за војно организовање нових области, оно није у потпуности заживело. Људски и материјални ресурси коришћени су за попуну већ постојећих те за формирање нових јединица које су увршћене у постојећу формацију.

WAR 1914

Vuk Obradović
??

The mobilization of the Serbian Army and Declaration of War

The same evening of July 25th, 1914, when the Austro-Hungarian Ambassador to Serbia left Belgrade, the Serbian military command issued orders for the mobilization of its army forces. The mobilization began the following day, on Sunday July 26th. The many difficulties which followed the mobilization threatened to slow it down: a great number of conscripts were engaged in the harvest, some of the designated strategic positions of the troops were relocated because new units were formed, the railroad lines were over-worked owing to the urgent evacuation of Belgrade, and there was a lack of modern weaponry and equipment, much of it lost in the recently fought Balkan Wars.

Yet the mobilization was successful, not only because of the experience which the Serbian army had acquired in the previous wars, but also thanks to Serbian enthusiasm and patriotism.

The operations of the Serbian Army were based on the General Staff's 1908 plan for a war against Austria-Hungary. After the Balkan Wars of 1912/1913, in which Serbia almost doubled her territory, five new army regions were formed on these liberated territories, intended to strengthen the Serbian Army. However, the shortage of officers and the extremely short time for the military organization of the new regions resulted in these processes never being fully completed. The human and material resources were used to reinforce the existing units, as well as to form new units

Српска војска је у релативно кратком року успела да под оружје стави или на други начин ангажује чак 350.000 до 400.000 људи. Борбено најспособнији део од 180.000 мобилисаних укључен је у јединице првог и другог позива, док је у резервним јединицама, односно трећем позиву служило од 100.000 до 150.000 бораца. Поред јединица које су биле предвиђене планом мобилизације, формиран су и прекобројни пукови и четнички одреди чији састав је чинило око 70.000 добровољаца, као и осталих способних грађана Србије чије ангажовање није било предвиђено планом.

На основу предвиђања о вероватним операцијским зонама за наступање главнине и помоћних снага аустроугарске војске планирано је и формирање трупа I и II позива српске војске. Састав Прве армије, под командом ђенерала Петра Бојовића, чинила је Коњичка дивизија, Тимочка дивизија I позива, Тимочка дивизија II позива, Дунавска дивизија II позива (Браничевски одред), Моравска дивизија II позива, хаубички дивизион 12 цм те шест дугачких топова 12 цм. Под командом ђенерала Степе Степановића, у Другој армији налазила се Моравска дивизија I позива, Комбинована дивизија I позива, Шумадијска дивизија I позива, Дунавска дивизија I позива, шест дугачких топова 12 цм те једна чета резервног инжињеријског батаљона. Састав Треће армије, на чијем челу је био ђенерал Павле Јуришић Штурм, чинила је Дринска дивизија I позива (без 4. пешадијског пука), Дринска дивизија II позива (без 4. пешадијског пука), 3. прекобројни пешадијски пук

which became part of the Serbian Army.

In a very short period, the deployments were completed and resulted in the conscription of some 350,000 to 400,000 men. The operational army consisted of about 180,000 men organized in units of 1st and 2nd ban, while aged-men of 3rd ban, about 100,000 to 150,000 in number, were designated for operations in the rear. However, the shortage of manpower forced Serbia to recruit under- and over-aged men, as well as Chetnik battalions (guerrilla bands), to make up for the losses. Consisting of volunteers and other Serbian citizens fit for military service whose recruitment was not originally planned, they numbered about 70,000 men.

On the basis of the envisaged operational zones which the Austro-Hungarian troops would use in their campaign against Serbia, the Serbian Supreme Command planned the formation of troops of the first and second bans (poziv). The First Serbian Army, under the command of General Petar Bojović, consisted of the Cavalry Division, 1st Timok Division, 2nd Timok Division, 2nd Danube Division (Braničevo Detachment), 2nd Morava Division, and an artillery battalion with 120 mm howitzers and six 120 mm long guns. The Second Serbian Army, under the command of General Stepa Stepanović, comprised the 1st Morava Division, 1st Combined Division, 1st Šumadija Division, 1st Danube Division, six 120 mm long guns, and a company of a reserve engineer battalion. The Third Army, led by General Pavle Jurišić Šturm, included the 1st Drina Division (without 4th Infantry Regiment), 2nd Drina Division (without 4th Infantry Regiment), 3rd Supernumerary Infantry Regiment I ban, 5th and

I позива, 5. и 6. пешадијски пук III позива, Допунски батаљон Дринских дивизија I и II позива, брзометни хаубички дивизион 12 цм, четири дугачка топа 12 цм, Дебанжеов пољски позицијски дивизион, брдски брзометни дивизион, део резервне муницијске колоне, део Главног интелектуалног воза те Резервни инжињеријски батаљон. Део ових трупа био је распоређен по посебним одредима као што су Обреновачки, Шабачки, Лознички, Лешнички и Љубовијски одред. У саставу оперативне војске налазила се још и Ужичка војска, у чијем саставу су биле Шумадијска дивизија II позива, Ужичка бригада (4. пешадијски пук I и II позива), 4. пешадијски пук III позива, брзометни брдски дивизион, Дебанжеов брдски дивизион, Дебанжеов пољски дивизион те Браничевски одред (Дунавска дивизија II позива – 8. пеш. пук II позива те 9. пеш. пук I и II позива). Остале трупе и установе налазиле су се на расположењу Врховне команде.

Аустроугарске снаге предвиђене за дејство против Србије и Црне Горе започеле су мобилизацију 28. јула 1914. године под командом фелдцајгмајстора Оскара Поћорека, армијског инспектора у Сарајеву и намесника за Босну и Херцеговину. Под његовом командом налазила се 5. армија у саставу: 8. корпус (9. пеш. дивизија и 21. ландвер пеш. дивизија), 13. корпус (36. пеш. дивизија, 42. хонведска пеш. дивизија, 13. пеш. бригада те 11. пеш. бригада). У саставу 6. армије, којом је командовао лично Поћорек, налазио се 15. корпус (1. пеш. дивизија и 48. пеш. дивизија) те 16. корпус (2, 8, 1. и 13. брд. бригада, 18. пеш. дивизија те 40. хонведска дивизија). Овим снагама придо-

6th Regiment III ban, one battalion of the 1st and 2nd Drina Divisions, an artillery battalion, four 120 mm long guns, a field battalion, part of a reserve ammunition unit, part of the Main Intendant Unit and a reserve engineer battalion. Part of these troops were deployed in separate units, such as the Obrenovac, Šabac, Loznica, Lešnica and Ljubovija detachments. The Serbian Army also included the Užice Army, composed of the 2nd Šumadija Division, the Užice Brigade (4th Infantry Regiment I and II bans), the 4th Infantry Regiment III ban, army artillery and the Braničevo Detachment (2nd Danube Division – the 8th Infantry Regiment II ban and 9th Infantry Regiment I and II bans). The other troops and military institutions were at the disposal of the Serbian Supreme Command.

The Austro-Hungarian troops designated for the invasion of Serbia and Montenegro started their mobilization on July 28th, 1914, under the command of Feldzeugmeister (Lieutenant-General) Oskar Potiorek, who served as Inspector-General and Governor of Bosnia and Herzegovina. The Fifth Austro-Hungarian Army, under his command, consisted of the 8th Corps (9th Infantry Division and 21st Landwehr Infantry Division), 13th Corps (36th Infantry Division, 42nd Honved Infantry Division, 13th and 11th Infantry Brigades). The Sixth Army, under the direct command of General Potiorek, included the 15th Corps (1st and 48th Infantry Divisions) and 16th Corps (2nd, 8th, 1st and 13th Mountain Brigades, 18th Infantry Division and 4th Honved Division). These troops were reinforced with the Second Army, which included the 4th Corps, 29th Division of the 9th Corps, the 23rd Infantry Division



Избеглице

Избеглице...

дата је и 2. армија у саставу 4. корпус, 29. дивизија 9. корпуса, 23. пешадијска дивизија, 10. коњичка и половина 7. дивизије те 4, 7, 8. и 107. бригада. На широком простору од Боке Которске до Оршаве распоређене су три армије са седам корпуса као и многобројне помоћне и посадне јединице у укупној снази од око 250.000 бораца. Укупни број ангажованог људства у читавој аустроугарској војсци износио је око 3.350.000 официра, подофицира и војника.

sion, 10th Cavalry and half of the 7th Division, as well as the 4th, 7th, 8th and 107th Brigades. Three Austro-Hungarian armies, consisting of seven divisions and a number of support and logistic units, and numbering about 250.000 men in total, were deployed on a wide territory spreading from the Gulf of Kotor to Orsova, Romania. During the mobilization, Austria-Hungary raised a total of 3,350,000 men of all ranks.



Аустроугарска војска улази
у српско село

Аустроугарска војска улази
у српско село



Битка на Церу

Аустроугарска је за рат против Србије и Црне Горе предвидела две групе: помоћне снаге – Минималну групу „Балкан“, односно 5. и 6. армију груписану у Босни, и маневарске снаге – Ешелон Б, односно 2. армију груписану уз Саву и Дунав, с тим што је ангажовање 2. армије предвиђено и против Русије на истоку, а пошто је концентрација трупа на фронту према Русији већ отпочела, одлучено је да се она од 18. августа пребаци на Источни фронт.

Србија је план за рат са Аустроугарском заснивала на стратегијском дочеку који је предвиђао дејство армија тек по стицању увида у аустроугарске намере. Главне аустроугарске снаге очекиване су са севера, а помоћне из Босне, те је то условило распоред армија.

Прва армија груписана је у пределу централне Шумадије, Друга армија у пределу између вароши Аранђеловца и Лазареваца, Трећа је била распоређена у пределу Ваљева и долини Јадра са истуреним одредима на граници са Аустроугарском, а Ужичка војска у пределу Ужица као подршка црногорској војсци.

Аустроугарски напад почео је 12. августа ујутро преласком 8. корпуса (Праг) и 13. корпуса (Загреб) 5. армије преко реке Дрине и сукобом са истуреним одредима Треће армије којима је у помоћ пристигла Дринска дивизија I и II позива. После два дана тешких борби аустроугарски корпуси су успели да пређу Дрину. Истог дана када је почео напад, Друга армија је добила на-

The Battle of Cer

For the war against Serbia and Montenegro, Austria-Hungary assigned two major army groups: the Balkan Force, consisting of the Fifth and Sixth armies, grouped in Bosnia, and the maneuver forces – Echelon B, consisting of the Second Army, grouped at the Serbian frontier, beside the Sava and Danube rivers. However, on 18 August, the Second Army was redirected eastwards to Galicia, to counter Russian forces.

The Serbian plan for war against Austria-Hungary was based on a strategy which envisaged no action by Serbian armies until the Austro-Hungarian invasion plan materialized. The main Austro-Hungarian forces were expected from the north and the auxiliary troops from Bosnia, and this expectation influenced the concentration of the Serbian forces.

The First Serbian Army was grouped in central Šumadija, the Second Army in the area between the towns of Arandjelovac and Lazarevac, the Third Army was positioned in the region of Valjevo and the valley of the Jadar River, with strong outposts along the Austro-Serbian border, while the Užice Army was grouped in the town of Užice as a support to the Montenegrin Army.

The Austro-Hungarian attack started on the morning of August 12th, when the 8th (Prague) and 13th (Zagreb) Army Corps of the 5th Army crossed the Drina and encountered the Third Serbian Army's outposts supported by the 1st and 2nd Drina Divisions. After two days of heavy fighting, the Austro-Hungarian Corps crossed the Drina. The same day the in-



генерал Степа Степановић генерал Степа Степановић



Српска војска...

ређење да крене у помоћ Трећој армији. За то време артиљерија аустроугарске 2. армије бомбардује Београд, Обреновац и Шабац, у који је ушла аустроугарска војска.

Аустроугарски 8. и 13. корпус наставили су своје кретање ка истоку: 13. корпус долином Јадра, нападајући јединице српске Треће армије, а 8. корпус ка планини Цер, куда су се са супротне стране упутиле српска Комбинована дивизија и Моравска дивизија I позива Друге армије. Коњичка дивизија Друге армије пресекла је пругу Шабац-Лешница, а Шумадијска дивизија I позива кренула је ка Шапцу са задатком да штити бок српских јединица на Церу и спречи пристизање помоћи аустроугарској 5. армији.

У ноћи између 15. и 16. августа дошло је до изненадног сукоба између 2. прекобројног пука Комбиноване дивизије и десне колоне 21. дивизије (Праг) код села Текериша. Након огорчене борбе јединице 21. дивизије су одбијене ка Дрини, али се борба наставила сутрадан нападом 9. дивизије (Праг) у бок Комбиноване дивизије што ју је принудило на повлачење. Ступањем у борбу Моравске дивизије I позива, као и личном интервенцијом команданта Друге армије ђенерала Степе Степановића на првој линији фронта, криза је преброђена а напредовање 9. дивизије заустављено.

За то време, Трећа армија је после тешких борби била приморана на повлачење уз долину Јадра.

У току 17. и 18. августа борбе на падинама Цера су настављене наизменичним нападима са обе стране. За то време је положај Треће армије у долини Јадра постајао

vasion began, the Second Serbian Army was ordered to move to support the Third Army. Belgrade, Obrenovac and Šabac were subjected to vigorous artillery bombardment by the Austro-Hungarian Second Army, and the town of Šabac was quickly taken.

The Austro-Hungarian 8th and 13th Corps continued with their advance to the east: the 13th through the valley of the Jadar, attacking the Serbian Third Army, while the 8th Corps moved on to the slopes of Mount Cer, to where the Serbian Combined Division and the 1st Morava Division were directed. The Cavalry Division of the Second Serbian Army cut the rail-road communication Šabac-Lešnica, while the 1st Šumadija Division was ordered to move to Šabac to protect Serbian troops at Cer and prevent the arrival of Austro-Hungarian support to its Fifth Army. During the night between August 15 and 16, the 2nd Supernumerary Regiment of the Serbian Combined Division encountered the right wing of the Austro-Hungarian 21st (Prague) Division near the village of Tekeriš. Although the units of the 21st Division were driven off towards the Drina after bitter fighting, the fight continued the following day with the assault of the Austro-Hungarian 9th Division (Prague) on the flank of the Serbian Combined Division, which forced it to withdraw. The crisis was overcome on the arrival of the 1st Morava Division and by the engagement of General Stepa Stepanović, Commander-in-Chief of the Second Army, at the first front line.

In the meantime, after heavy fighting, the Third Serbian Army was repulsed by the Austro-Hungarians and forced to retreat along the valley of the Jadar River.



све тежи, с обзиром да је била суочена са много јачим аустроугарским снагама, чија је 13. бригада нападала у леви бок. Криза је превазиђена доласком у помоћ Моравске дивизије II позива која је успела да задржи аустроугарске нападе.

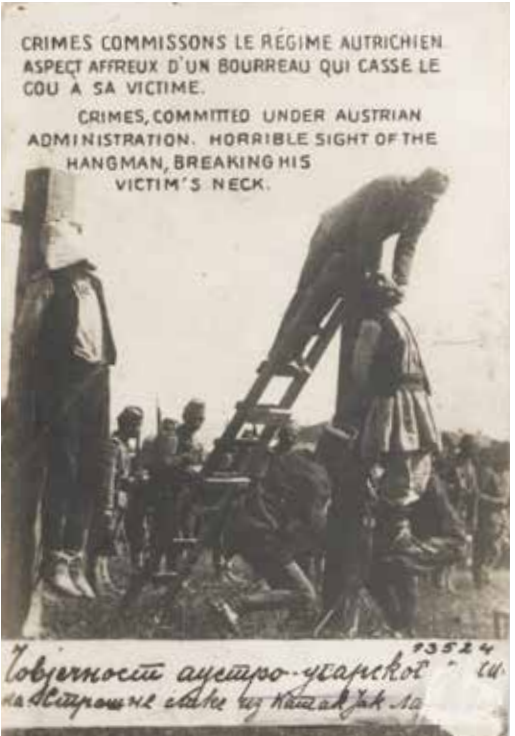
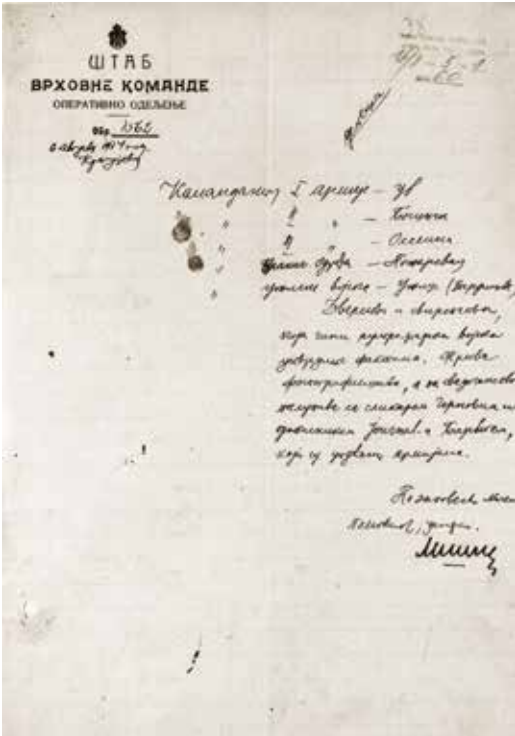
Притиснута сталним нападима Комбиноване и Моравске дивизије I пози- ва, аустроугарска 9. дивизија је била примо- рена на повлачење, што је угрозило боко- ве 13. корпуса у долини Јадра. То је у ноћи између 19. и 20. августа довело до општег повлачења аустроугарске 5. армије на леву обалу Дрине. Српске Друга и Трећа армија су наставиле гоњење ка Дрини, а Прва ар- мија је добила наређење да ослободи Ша- бац, у који је ушла 24. августа.

Победа у Церској бици подигла је углед српске војске и државе међу савезни- цима, а Аустроугарима разбила илузије о лакој војној победи над Србијом.

During August 17th and 18th, the fights along the slopes of Mount Cer continued with at- tacks from both sides. The position of the Third Army, confronted by the superior Austro-Hun- garian forces, deteriorated as its left wing was assaulted by the Hungarian 13th Brigade. The crisis was overcome by the maneuver of the 2nd Morava Division, which had been sent in for support and succeeded in repelling the Austro-Hungarians.

The constant attacks of the Combined and 1st Morava Divisions forced the Austro-Hungari- an 9th Division to retreat, which endangered the 13th Corps' wings in the Jadar Valley. In the night between August 19th and 20th, the Austro-Hungarian Fifth Army withdrew on the left bank of the Drina, while still being pursued by the Serbian Second and Third Armies. The First Army was ordered to retake Šabac, into which it entered on August 24th.

The Serb victory over the Austro-Hungarians at the Battle of Cer increased the reputation both of Serbia and her army among the allies, and destroyed any Austro-Hungarian illusions of an easy victory over the Serbs.



Белгија, Галиција

Немачка армија је започела дејства на Западном фронту 2. августа 1914. године окупацијом Луксембурга, сходно свом ратном плану којим је предвиђена муњевита офанзива десног крила са циљем уништења главнине савезничких снага обухватним маневром западно од Париза. Неутрална Белгија нападнута је 4. августа, а офанзива главнине немачких снага према Паризу покренута је 18. августа 1914. године.

Готово истовремено започеле су ратне операције и на Источном фронту. Руска војска, иако недовољно припремљена, покренула је офанзивна дејства на оба фронта. На Северозападном фронту пробила је немачке линије и упала у Источну Прусију, озбиљно угроживши немачке трупе на том подручју. Немачка противофанзива са одлучујућим биткама код Таненберга (26–30. август) и Мазурских језера (7–17. септембар) успела је не само да заустави офанзиву руских армија већ и да их принуди на повлачење.

Иако неуспешна, ова офанзива руске војске имала је пресудну улогу у догађајима на Западном фронту. Немачка команда била је присиљена да истовремено ратује на два фронта, због чега је морала да одступи од свог првобитног плана. У најкритичнијим тренуцима рата на западу, Немци су морали да из првих редова издвајају јединице и шаљу их као појачање на исток.

Руска војска је дејства на Југоисточном фронту 18. августа започела такође великом офанзивом против аустроугарске вој-

Belgium, Galicia

The German army began its operations on the Western Front on August 2nd, 1914, with the occupation of Luxembourg. This military strategy put into action a plan whereby a lightning attack of the German right wing was to be launched on the French main force by a pincer movement to the west of Paris. Neutral Belgium was invaded on August 4th, while the main German campaign towards Paris was launched on August 18th, 1914.

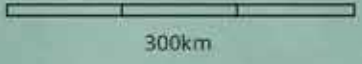
The operations on the Eastern Front were launched almost simultaneously. Although insufficiently prepared, the Russian army started its offensives on both fronts. In the northwest, the Russians broke the German lines and invaded East Prussia, devastating the German general strategic situation there. The German counteroffensive, with the decisive Battle of Tannenberg, fought between August 26th and 30th, and the Battle of the Mazurian Lakes, fought between September 7th and 17th, not only stopped the offensive of the Russian armies, but also forced them to retreat from East Prussia.

Although the invasion ended with a crushing defeat for the Russian army, it was crucial for the development of the situation on the Western Front. The German High Command was forced to deploy its troops on two fronts. In the most critical moments of war in the west, the Germans had to send troops to the east in order to support the attack on the Russians.

In the southeast, the Russian army started its operations on August 18th with a large-scale offensive against the Austro-Hungarian troops.

ске. Након више тешких битака које заједно носе назив Галицијска операција руска војска успела је да до 26. септембра потисне непријатеља до реке Дунајац и области Карпата. Уследео је низ великих операција под називом Варшавско-ивангородска операција (28. септембар – 8. новембар), Лођска и Ченстоховско-краковска операција (11–25. новембар). Упркос страховитим људским жртвама и огромним материјалним губицима ниједна страна није успела да однесе потпуну победу. Током децембра обе војске су заузеле дефанзивне положаје формирајући непрекидну линију фронта од Курилског залива на северу до Карпата на југу.

After several heavy fights better known as the Battle of Galicia, by September 26th the Russian army had pushed the front into the Carpathian Mountains and Dunajac River. This was followed by a series of major operations, known as the Warsaw-Ivangorod Operation (September 28th to November 8th), the Battle of Lodz and the Częstochowa-Kraków Operation (November 11th to 25th) respectively. Despite heavy human losses and material destruction, neither side was fully victorious. In December, both armies took defensive positions and formed an unbroken front which spread from the Bay of Kuriles in the north to the Carpathian Mountains in the south.



Кристијанија

НОРВЕШКА

Стокхолм

ШВЕДСКА

Петроград

ДАНСКА

Копенхаген

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА

Амстердам

ХОЛАНДИЈА

НЕМАЧКА

Берлин

РУСИЈА

БЕЛГИЈА

Брисел

Париз

ФРАНЦУСКА

ШВАЈЦАРСКА

Цирих

Беч

АУСТРОУГАРСКА

ШПАНИЈА

Мадрид

Лисабон

ПОРТУГАЛИЈА

ИТАЛИЈА

Рим

СРБИЈА

Београд

РУМУНИЈА

Букурешт

БУГАРСКА

ЦРНА ГОРА

Цетиње

Софија

Драч

АЛБАНИЈА

ГРЧКА

Атина

ТУРСКА

Истанбул

Прва битка на Марни

Од 18. августа 1914. главнина немачких снага са десног крила кретала се кроз Белгију према француског граници, сламајући притом отпор белгијске војске и народа. За то време француска команда је наредила напад на центар немачког распореда код Тионвила и Динана. Од 20. до 25. августа дошло је до низа граничних би- така у којима су немачке јединице успешно одбиле сваки напад француско-британских снага. Иако су однели победу, Немци нису успели да остварите главни циљ да обухвате и униште главнину савезничких снага. Верујући да је победа осигурана, немачка команда је издала директиву за наступање ка Паризу. Не успевајући да заустави немачки продор, француско-британска војска се 5. септембра повукла јужно од реке Марне, избегавајући немачки обухватни маневар. Тежећи да што пре постигне победу, немачка команда је одустала од обухвата, скренула своје јединице са похода на Париз и усмерила их директно на главнину савезничких снага.

Након прегруписавања и ојачавања трупа те стабилизације ситуације на левом крилу, француска команда је 6. септембра покренула нову општу офанзиву на фронту од Париза до Вердена. Савезничке јединице су успеле да пређу реку Марну 9. септембра и принуде Немце на повлачење све до линије Компјењ – Ренс – северно од Вердена.

Прва битка на Марни од 6. до 13. септембра осујетила је испуњење немач-

First Battle of the Marne

From August 18th onward, the major part of the German army on the right wing advanced through Belgium towards the French frontier, breaking the resistance of the Belgian troops and people. Simultaneously, the French Command ordered an attack on the central German forces at Thionville and Donon. Between August 20th and 25th, a series of battles took place on the German–French frontier in which the Germans were successful in repelling the Franco–British attacks. Although victorious, the German troops failed in their plan to envelop and destroy the allied main force. Strongly convinced of their victory, the German High Command ordered the advance towards Paris. On September 5th, the Franco–British troops withdrew south to the Marne, having failed to halt the advance of the Germans. In a hurry to win the battle, the German High Command redirected its troops from their march on Paris against the allied main force.

After its troops had been regrouped and reinforced and the situation stabilized on the left flank, the French Command launched a new general offensive on the front stretching from Paris to Verdun on September 6th. The allied troops crossed the Marne on September 9th and forced the Germans to withdraw to the Compiègne–Reims line north of Verdun.

The first battle of the Marne between September 6th and 13th frustrated the German plan designed to win a lightning victory in the west, and thus it became a turning point in the first phase of the War. Almost two million men fought in this battle: 986,000 allied sol-

ког плана о брзој победи на западу те стога представља прекретницу првог дела рата. Током ових борби ангажовано је 986.000 савезничких војника са 3000 артиљеријских оруђа и 900.000 немачких војника са 3300 артиљеријских оруђа.

Готово одмах након битке на Марни започела је и тзв. Трка ка мору (15. септембар – 15. новембар), односно низ битака којима су Немци неуспешно покушавали да успоставе контролу над обалом Ламанша, док је француско-британска војска имала за циљ ослобођење Белгије.

Током тешких борби у првом периоду рата дошло је до потпуног исцрпљивања обе заражене стране. Постигнута равнотежа снага и немогућност да се нанесе одлучан ударац противнику условила је заузимање дефанзивних положаја и почетак позиционе или рововске војне. Веома брзо успостављена је утврђена линија фронта која се протезала у дужини од преко 800 километара од Северног мора до швајцарске границе.

diers with 3,000 artillery against 900,000 German soldiers with 3,300 artillery. The Battle of the Marne was soon followed by the “Race to the Sea”, from September 15th to November 15th, a series of battles in which the German army attempted to take control over La Manche (English Channel), while the Franco-British army was aiming at the liberation of Belgium. During the heavy fighting in the first phase of the War, both belligerents became completely exhausted. The balance of power and the impossibility of inflicting severe defeat on the enemy resulted in both sides taking defensive positions – this was the beginning of the so-called trench war. Shortly afterwards, a front line over 800 kilometers long, stretching from the North Sea to the Swiss frontier, was established.

Битка на Дрини

Аустроугарска је за нову офанзиву на Србију поново планирала ангажовање 5. и 6. армије, смештених у средњем и доњем току Дрине, док су на горњем току Дрине и у Срему биле позициониране слабије снаге са дефанзивном улогом. Обухватним нападом ове две армије, Аустроугари су планирали да униште главнину српских снага у долини реке Јадар.

Србија је очекивала нову аустроугарску офанзиву, те је дуж реке Дрине распоредила своју Другу и Трећу армију и одред пуковника Мишића у рејону Љубовије. Њихов задатак је био да одбију сваки аустроугарски напад са Дрине и да евентуално покрену офанзиву.

Прва армија је распоређена у пределу Обреновца са задатком да изврши офанзиву на Срем, док је у горњем току Дрине положај заузела Ужичка војска са задатком да у садејству са црногорском Санџачком војском изврши офанзиву у источну Босну.

На захтев савезника, српска војска је предузела офанзиву у Срем како би олакшала положај руских трупа на фронту у Галицији. Офанзиву је отпочела Прва армија форсирањем Саве у ноћи 5/6. септембра, а до 11. септембра њене јединице допрле су до линије Нова Пазова – Војка – Попинци – Буђановац. Међутим, офанзива у Срему је морала да буде заустављена, а Прва армија приморана да се повуче због аустроугарског напада на Дрину. Јединице Прве армије пребачене су у рејон Љубовије.

The Battle of Drina

For the new offensive against Serbia, Austria-Hungary again planned to engage the Fifth and Sixth Armies, stationed at the Middle and Lower Drina. Minor forces, intended for defense, were positioned at the Upper Drina and Syrmia. The Austro-Hungarian plan was based on the idea of surrounding the main Serbian force in the valley of the Jadar River and destroying them.

As Serbia expected a renewed Austro-Hungarian offensive, her Second and Third Armies as well as the detachment under the command of Colonel Mišić were sent along the Drina, in the region of Ljubovija. They were ordered to repel Austro-Hungarian attacks over the Drina and, eventually, to start an offensive.

The First Serbian Army was positioned in the area of Obrenovac to launch an offensive in Syrmia, while the Užice Army, situated at the Upper Drina, was ordered to conduct an offensive into eastern Bosnia together with the Montenegrin Sanjak Army.

Under pressure from its allies, Serbia conducted an offensive across the Sava River into the Austro-Hungarian region of Syrmia to relieve the Russians in Galicia. The offensive began with the First Serbian Army crossing the Sava River in the night between September 5th and 6th. By September 11th, the First Army's units had reached the Nova Pazova – Vojka – Popinci – Budjanovac line. However, because of the Austro-Hungarian attack at the Drina, this offensive was aborted and the First Army was forced to retreat to the region of Ljubovija.

On September 8th, the Austro-Hungarian Fifth



Аустроугарска 5. и 6. армија отпочеле су напад 8. септембра форсирањем Дрине. После тешких борби, 15. корпус (Сарајево) и 16. корпус (Дубровник) 6. армије су до 15. септембра потиснули јединице Треће армије са гребена Гучева и Соколске планине и овладали њима.

Тежак положај на левом боку Треће армије побољшан је доласком Прве армије 17. септембра на Соколску планину. Њеним ангажовањем, аустроугарски 16. корпус се повукао у рејон Мачковог камена. У наредних седам дана ту су се водиле изузетно тешке борбе у којима је Мачков камен неколико пута прелазио из руке у руку да би се на њему најзад 24. септембра утврдиле аустроугарске јединице.

Офанзивом у Босни српска војска је настојала да угрози бок 6. армије. У садејству са црногорском Санџачком војском, Ужичка војска је 13. септембра прешла Дрину и кренула у три правца: ка Сребреници, Сарајеву и Власеници. Уз велике успехе српске и црногорске трупе су до 25. септембра стигле на положаје испред Пала, Сребренице и Власенице и ту се задржале до почетка октобра.

По стабилизацији фронта на средњем и доњем току Дрине, Аустроугари су извршили попуну својих трупа људством и материјалом како би отпочели нову офанзиву. Ради обезбеђења десног бока главних снага на Дрини, поведена је противофанзива против српских и црногорских трупа које су продрле у источну Босну. Напад је почео 4. октобра и резултирао потискивањем Ужичке и Санџачке војске из Босне до 24. октобра.

and Sixth Armies attacked across the Drina. By September 15th, after heavy fighting, the 15th (Sarajevo) and 16th (Dubrovnik) Corps of the Sixth Army had driven the units of the Serbian Third Army from the ridge of Gučevo and Mount Soko, and had taken them.

The difficult position of the Third Serbian Army's left wing was eased by the First Army, sent to the Mount Soko to bolster the Third Army on September 17th. The Austro-Hungarian 16th Corps withdrew to the region of Mačkov kamen. Throughout the following seven days, Mačkov kamen was the theater of successive attacks and counter-attacks. It was taken by the Austro-Hungarians on September 24th.

With the offensive launched in Bosnia, the Serbian Army wanted to threaten the Sixth Army's flank. On September 13th, the Serbian Užice Army and the Montenegrin Sanjak Army crossed the Drina and were directed towards Srebrenica, Sarajevo and Vlasenica. Victorious in their campaign, by September 25th the Serbian and Montenegrin troops had reached positions in front of Pale, Srebrenica and Vlasenica, and stayed there until early October.

When the front at the Middle and Lower Drina was stabilized, the Austro-Hungarians reinforced their troops and supplies in order to launch another offensive. To strengthen the right flank of their main force at the Drina, they started a counter-offensive against Serbian and Montenegrin troops in Bosnia. The attack, which started on October 4th, resulted in the ejection of the Užice and Sanjak Armies from Bosnia by October 24th.

A renewed offensive, with the same task of destroying the main Serbian force in the val-

Пошто су извршили попуну својих трупа, Аустроугари су почетком новембра предузели нову офанзиву са истим циљем, уништењем главнине српских снага у долини Јадра. Општи напад, којем је претходила артиљеријска припрема, почео је 6. новембра. С обзиром на тешко стање у којем се налазила војска, српска Врховна команда је наредила повлачење ка Убу и Ваљеву како би добила на времену за попуну јединица.

Повлачењем српске војске завршена је битка на Дрини, једна од најтежих и најкрвавијих које је српска војска водила у рату. Сукоб ће се са Дрине пренети на реку Колубару на где ће се одвити још једна велика битка.

ley of the Jadar River, was initiated by the Austro-Hungarians in early November. The general attack, preceded by heavy artillery engagement, was launched on November 6th. Given the poor state of the Serbian troops, the Serbian Supreme Command ordered a retreat towards Ub and Valjevo, in order to allow for reinforcements.

The Battle of Drina, one of the worst and bloodiest which the Serbian Army fought during the War, ended with the retreat of the Serbian Army, which later regrouped to fight in the subsequent Battle of Kolubara.





Copyright,
R. Marianovitch.

La Capture de 32 Rm^t autrichien Nov. 1914.

Copyright,
R. Marianovitch.



Живојин Мишић
??

Живојин Мишић
??

Колубарска битка

Аустроугарска је операције у Србији наставила са својом 5. и 6. армијом, које су пред почетак напада добиле попуну у људству и материјалу.

Србија је у одбрану на реци Колубари бацила све своје снаге: три армије, Ужичку војску и Обреновачки одред, док је у престоници организована Одбрана Београда.

Аустроугари су претпостављали да су Срби на Колубари и Љигу организовали слабу одбрану, а да су главне снаге у позадини. Пета армија, помогнута 13. корпусом (Загреб), је 16. новембра кренула преко реке Колубаре, али су ту наишли на жесток отпор српских јединица. Унаточ хроничној несташници муниције (посебно артиљеријске), оружја и опреме у српској војсци, Аустроугари за два дана битке нису успели да пробију српску одбрану. Када су схватили да је комплетна српска одбрана на Колубари и Љигу, Аустроугари су 20. новембра у битку увели и 6. армију, која је напала српску Прву армију. Притиснута бројнијим противником, Прва армија се са реке Љига повукла на падине Суворора.

Суочена са тешким положајем дуж целог фронта, српска Врховна команда је одлучила да изврши повлачење на нове положаје са циљем скраћивања фронта. Одбрана Београда повукла се из престонице и заузела положаје на Космају. Аустроугари су такође извршили померање у складу са новом ситуацијом: 5. армија заузела је Београд и добила задатак да са севера притисне српску одбрану, а 6. армија је покрила фронт 5.

The Battle of Kolubara

For the operations in Serbia, Austria-Hungary proceeded with her Fifth and Sixth Armies, reinforced and resupplied on the eve of a new attack. The Serbs concentrated all three of their armies, and the Užice Army and Obrenovac Detachment at the Kolubara River to resist the Austro-Hungarian attack, and organized the defense of their capital, Belgrade.

The Austro-Hungarians assumed that the Serbs had organized weak defense lines at the Kolubara River and Ljig, having left their main force in the rear. On November 16th, the Austro-Hungarian Fifth Army, supported by the 13th Corps (Zagreb), reached the River Kolubara and launched an assault, but met with determined Serbian resistance. For two days, the Austro-Hungarians did not manage to break through the defenses of the Serbian Army. Having realized that the entire Serbian defense was positioned at the Kolubara and at Ljig, on November 20th the Austro-Hungarian Sixth Army made a renewed attack on the Serbian First Army, forcing it back across the River Ljig, to Mount Suvor.

Faced with difficulties all along an over-extended front, the Serbian Supreme Command ordered a withdrawal to new positions with the purpose of shortening the front. A new strategy envisaged Belgrade to be abandoned and the troops engaged in its defense relocated to Mount Kosmaj. The Austro-Hungarians also regrouped: their Fifth Army took Belgrade and was ordered to apply pressure on the Serbian defense from the north, while the Sixth Army replaced the Fifth at its positions.

Taking advantage of the Austro-Hungarian regrouping, the Serbian Supreme Command de-

армије.

Док су аустроугарске трупе извршавале прегруписавање, српска Врховна команда је одлучила да крене у противофанзиву. Свим трима армијама је наређено да ујутру 3. децембра енергично нападну противника. Највећи усах постигнут је на фронту Прве армије под командом ђенерала Живојина Мишића, који је успео да изненади аустроугарске трупе и натера их у повлачење у нeredу. За два дана Дунавска дивизија I позива је овлада гребенима Суворора, а већ 8. децембра је ослобођено Ваљево и настављено гоњење 16. корпуса (Дубровник) ка Шапцу. Аустроугарски покушаји да пробију фронт на северу нису уродили плодом.

Са повлачењем 16. корпуса и отварањем аустроугарског десног крила, дошло је до ланчаног повлачења 15. корпуса (Сарејево) и 13. корпуса (Загреб) на реку Колубару. Суочен са поразом, аустроугарски генерал Поћорек је наредио повлачење 6. армији на север преко Саве, а да 5. армија заузме положаје у залеђу Београда. Српска команда је потом наредила Првој армији да настави гоњење аустроугарске 6. армије, а Другој и Трећој да се окрену ка Београду. Српске трупе су 11. децембра нападе аустроугарску 5. армију и натерали је на повлачење преко Саве. Српске јединице су 15. децембра ушле у ослобођени Београд чиме је завршена Колубарска битка.

Победа у Колубарској бици највећи је успех српске војске у првој години рата и редак пример у историји ратова да једна војска изврши снажну противофанзиву у изузетно тешким условима без довођења појачања.

cided to launch a counter-offensive and ordered all three Serbian Armies to attack the enemy on the morning of December 3rd. The greatest success was won by the First Serbian Army, under the command of General Živojin Mišić, whose attack caught the Austro-Hungarian troops by surprise and forced them to retreat in disorder. In two days, the 1st Danube Division broke through the Austro-Hungarian defenses at Mount Suvorov and stormed Valjevo, which was taken on December 8th, proceeding from there with pursuit of the Austro-Hungarian 16th Corps (Dubrovnik) towards Šabac. The Austro-Hungarian attempts to break through the front in the north failed.

The withdrawal of the 16th Corps, which left the Austro-Hungarian right flank only lightly held, resulted in the chain retreat of the 15th (Sarajevo) and 13th (Zagreb) Corps towards the Kolubara River. Faced with the defeat of his troops, Austro-Hungarian General Potiorek ordered the Sixth Army to withdraw across the Sava River to the north and the Fifth Army to take positions outside Belgrade. The Serbian Supreme Command ordered its First Army to chase the Austro-Hungarian Sixth Army, and the Second and Third Armies to redirect to Belgrade. On December 11th, the Serbian troops attacked the Austro-Hungarian Fifth Army and forced it to flee across the Sava River. On December 15th, the Serbs entered Belgrade, which ended the Battle of Kolubara.

The decisive Serbian victory at the Battle of Kolubara was the greatest success of the Serbian Army in the first year of the War and a rare example in military history of conducting a heavy counter-offensive under extreme conditions without reinforcements being brought in. The victory further increased the high reputation of Serbia among her allies.





Ратни циљ Србије

Заседање Народне скупштине у Нишу 7. децембра 1914. године обележено је изјавом Николе Пашића, председника нове коалиционе владе, којом је по први пут јавно и јасно формулисан ратни циљ Србије. Поред до тада уобичајеног наглашавања тежње за одбраном отаџбине од непријатељске агресије, као ратни циљ истиче се и стварање једне нове државе засноване на југословенској идеји. Широки круг политичара, дипломата и универзитетских професора од августа 1914. године радио је на идеолошкој, политичкој и дипломатској припреми основе која би омогућила спровођење такве идеје. Обједињавање јужнословенских простора у једну државу Србија је прихватила као противтежу аустроугарском ратном циљу *Serbien muss sterben* (Србија мора нестати), али и територијалним аспирацијама Бугарске, Румуније и Италије. Иако још недовољно зрела, југословенска идеја, оптерећена многим супротностима и унутрашњим противречностима, представљала је моћно пропагандно оружје у рукама Србије, али и средство помоћу кога би се осигурала стабилност Балкана након победе српског оружја.

Serbian War Goals

The session of the National Assembly which took place in Niš on December 7th, 1914, was marked by the statement of Nikola Pašić, President of the new coalition government, in which he outlined Serbian war goals for the first time. In addition to the defense of the country against enemy invasion, which was usually pointed to as a war goal, his statement included a new one, with his reference to the creation of a new state based on the Yugoslav idea. From August 1914, a wide range of politicians, diplomats and university professors had been working on the ideological, political and diplomatic platform which could bring such an idea to life. The unification of the areas populated by the South Slav nations into one state Serbia adopted as a counterbalance not only to the Austro-Hungarian '*Serbien muss sterben*' (Serbia must die) policy, but also to Bulgarian, Romanian and Italian claims to her territory. Although still immature and burdened by serious controversies, the Yugoslav idea was also considered by Serbia to be a powerful propaganda weapon, as well as a means to ensure stability in the Balkans after a Serbian victory in the war.

СЛИКА РАТА: РАТНА ПРОПАГАНДА

Антентат на аустругарског престолонасленика Франца Фердинанда довео је до значајних промена у друштвено-политичком животу Краљевине Србије. Комплексност и значај догађаја који су обележили ратне сукобе са Аустро-Угарском захтевали су формирање и контролисање ставова код најшире јавности, при чему ратна пропаганда заузима водећу улогу. Контрола мишљења домаће јавности била је фундаментални услов ратној пропаганди јер је управо повољно мишљење јавности предуслов за успешно вођење и окончање ратних сукоба. Водећу ратну пропаганду организовала је држава при чему је кроз озваничене ставове ратних циљева омогућила поклапање пропаганде и државне политике, тежећи тиме и ка промовисању националних историјских тежњи.

У служби ратне пропаганде током ратне 1914. године велики значај имала су дела визуелне културе која су тежила достизању најважнијих пропагандних циљева. Она су имала за циљ да подстакну свеопшту мобилизацију војске и становништва, подизање свести код најшире јавности о новонасталим околностима, борбу против непријатеља и његово деморалисање, доказивање супериорности своје нације у рату, ангажовање војне, економске и моралне помоћи од стране савезника, меморисање и хероизацију националних војника. Пропагирање циљева ратне пропаганде у Краљевини Србији организовала је и строго контролисала Врховна команда и при њеном штабу новооформљени Ратни пресбиро. Увидевши значај пропаганде, Врховна команда је омогућила присуство домаћих и иностраних извештача, дописника, сликара и фотографа на

AN IMAGE OF WAR: WAR PROPAGANDA

The Sarajevo Assassination of Franz Ferdinand resulted in great changes in the societal and political life of the Kingdom of Serbia. The complexity and importance of the events that marked the war with Austria-Hungary required the creation and control of the views of the general public, and gave a leading role to war propaganda. The control of domestic public opinion was a fundamental for war propaganda, because the favourable opinion of the public was considered a prerequisite for successfully waging and ending the war. The main war propaganda was organized by the state: through officially declared war goals, it adapted the propaganda to state policy, thus striving to promote the historical claims of the nation.

During the war year of 1914, visual works of art aspiring to reach the highest propaganda goals were put to the service of war propaganda. They were intended to encourage the general mobilization of the army and population, to raise the consciousness of the public about the new conditions that had emerged, to inspire the struggle against the enemy, to promote the enemy's demoralization, to prove the superiority of the nation in the war, to engage the military, economic and moral support of the allies, and to memorialize and make heroes of the soldiers of the nation. The promotion of war propaganda in the Kingdom of Serbia was organized and strictly controlled by the Supreme Command and its newly formed War Press Bureau. Having realized the importance of war propaganda, the Supreme Command allowed domestic and foreign reporters, painters and photographers to visit the battlefields to record and inform

ратишту у циљу извештавања и меморисања најважнијих тренутака ратовања. Издавањем Правилника за ратне дописнике и Упута за употребу ратних сликара, Врховна команда је одредила низ правила за све извештаче са ратишта, док је контролисање њиховог рада спроводила и увођењем цензуре која је захтевала подношење свих депешеа, писама, текстова, примерака штампе, фотографских снимака и сликарских скица како би се прегледале и одобриле за даљу употребу. Цензурисале су се и строго контролисале све вести које би узнемириле становништво и информације које би биле од користи непријатељу.

Ратна пропаганда је најчешће спровођена путем масовне продукције штампе и разгледница. Као најприступачнији медији за војнике на бојишту и за ширу јавност, штампа и разгледнице су путем писаних извештаја, фотографија, слика, цртежа и карикатура имали ангажовану улогу у позивању на патриотизам, бодрењу националне и савезничке војске као и у меморисању и формирању целокупне слике Великог рата код најшире јавности.

Аустругарска монархија је такође ангажовала пропаганду у циљу испуњавања својих државних тежњи и идеологија. Тако је пропаганда под називом Kultur путем штампе, разгледница и плаката настојала да испуни најважније ратне циљеве, деморалише непријатеља и покаже своју супериорност над противником.

their audiences about the most important moments of the war. By publishing the Rule Book for War Correspondents and the Instructions for War Painters, the Supreme Command established a series of rules for all reporters on the front and controlled their work through a censorship which required that all dispatches, letters, texts, press releases, photographs, sketches and paintings be checked and approved before release. All news which would disturb the population, as well as what might be useful for the enemy, was censored and severely controlled.

War propaganda was most often practiced through the mass circulation of the press and postcards. Being the media most available both to the soldiers on the front and the public, postcards and the press, with a significant number of written reports, photographs, paintings, drawings and caricatures, were engaged in inspiring patriotism, and in encouraging the national and also the allied armies to memorialize and create a complete picture of the Great War in the public.

As Serbia's opponent in the war, the Austro-Hungarian Monarchy also engaged in propaganda to support its state goals and ideologies. Thus the so-called "Kultur" propaganda, through the press, postcards and posters, strove to achieve the most important war goals, demoralize the enemy and demonstrate its superiority against its antagonist.



Колико пута сам у току рата гледао како доводе заробљене непријатељске војнике изнурене од глади и, уместо да те људе, који су им спалили куће и масакрирали жене и децу, злостављају, ваши војници би се смиловали над њиховом судбином и давали им последње парче хлеба из џепа.

Арчибалд Рајс

Колико пута сам у току рата гледао како доводе заробљене непријатељске војнике изнурене од глади и, уместо да те људе, који су им спалили куће и масакрирали жене и децу, злостављају, ваши војници би се смиловали над њиховом судбином и давали им последње парче хлеба из џепа.

Арчибалд Рајс



Арчибалд Рајс
??

Арчибалд Рајс

СЛИКА РАТА: СЛИКА ГРАДОВА

Велики број представа Првог светског рата, односно ратне 1914. године у визуелној култури омогућиле су формирање слике рата кроз укључивање свих његових аспеката. Поред слика са самог ратишта, важну улогу имају и слике догађаја са градских улица који су се одвијали током ратних дејстава. Оне пружају додатну слику опште атмосфере која је владала у Краљевини Србији током ратне 1914. године.

Уручењем аустроугарског ултиматума Краљевини Србији и објавом рата започета је општа мобилизација. Поред мобилизације војске упоредо се вршила и политичка мобилизација, при чему су одређени градови задобили важну улогу. Наиме, на самом почетку мобилисан је Београд као престоница са својим географским положајем на самој граничној територији, при чему су евакуисане све државне институције од изузетног значаја. По одлуци Генералштаба, Крагујевац тада постаје седиште Врховне команде, а по одлуци Владе Ниш постаје престоница земље, политички стожер где су се инсталирали Влада са свима министарствима и важнијим надлештвима, цео дипломатски кор и Народна скупштина, док је у Ваљеву концентрисан Главни штаб српске војске.

Покретањем ратне машинерије Првог светског рата градови са геополитичким значајем долазе директно на удар непријатељске војске при чему су, поред круцијалних стратешких промена, задобили и нови визуелни идентитет. Ратни визуелни идентитет угроженог града се најпре огледа у разарању бомбардовањем, затим у присуству домаће и непријатељске војске, заробљеника непријатељске војске, санитарске службе и

AN IMAGE OF WAR: THE IMAGE OF CITIES

A great number of images representing World War One, especially the year 1914, and including all the aspects of war, contributed to the creation of an image of war in general. Alongside the images from the battlefields, an important place was given to images of the events that took place in the streets of the cities during the war. They provide additional information about the atmosphere that was characteristic of the Kingdom of Serbia during the war year of 1914.

When the Austro-Hungarian ultimatum was delivered to Serbia and war declared, orders were issued for the mobilization of Serbian armed forces. Apart from the army mobilization, a political mobilization also took place, giving certain cities new roles for a new reality. The city of Belgrade, as Serbian capital and closely located to the state border, was mobilized at the very beginning of the war, when all government institutions were evacuated. According to the General Staff's decree, the seat of the Supreme Command was moved to Kragujevac, while the Government, with all its ministries and other state institutions, the entire diplomatic corps and the National Assembly, moved to Niš, thereby making it the wartime capital of Serbia. The General Staff of the Serbian Army was located in the city of Valjevo.

The war machinery once set in motion, the nature of many towns of geopolitical importance was affected by the presence of an enemy; in addition to their crucial strategic transformation, they also acquired a new visual identity. The wartime visual identity of those cities which were now placed in peril was reflected in their being destroyed by shelling, and by the



Улаз у Шабач је обележен потпуно изгорелим касарнама. Што највише пада човеку у очи кад долази у ову варош, то су разваљена врата и прозори и гвоздени застори радња, обијени полугама или секирама. Средина вароши је потпуно опустошена дивљачким бомбардовањем. Црква носи многобројне ране; окружно начелство и пошта испробујани су рупама. Пожар је уништио многе куће; од других није остало ништа више до неколико накривљених зидова који се лелујају. По улицама леже многобројне касе, обијене од Аустријанаца. Парчад граната и зрна од шрапнела покривају земљу.

Арчибалд Рајс

Улаз у Шабач је обележен потпуно изгорелим касарнама. Што највише пада човеку у очи кад долази у ову варош, то су разваљена врата и прозори и гвоздени застори радња, обијени полугама или секирама. Средина вароши је потпуно опустошена дивљачким бомбардовањем. Црква носи многобројне ране; окружно начелство и пошта испробујани су рупама. Пожар је уништио многе куће; од других није остало ништа више до неколико накривљених зидова који се лелујају. По улицама леже многобројне касе, обијене од Аустријанаца. Парчад граната и зрна од шрапнела покривају земљу.

Арчибалд Рајс

Рушевине у Шапцу

Рушевине у Шапцу



пристиглим рањеницима са бојишта, многобројним збеговима из угрожених средина као и у одвијању свакодневног живота грађана у ратним околностима.

Присуство слика са градских улица током ратних година у склопу целокупне представе Првог светског рата показују да су сцене са градских улица директно повезане са ратним сукобима, односно са сâмим бојиштем, јер се њихове последице непосредно рефлектују на градове и њихово становништво. Такве слике рата умногоме доприносе и сагледавању свеопште ратне атмосфере која је захватила целокупно становништво.

presence in them of both national and enemy armies, and of prisoners of war, medical corps and the wounded brought in from the battlefield, as well as in the masses of refugees. It was also reflected in the changes in the everyday life of citizens under circumstances of wartime.

The images taken or sketched in the city streets during the war, as part of the broader picture of World War One, indicate a direct connection with war operations and battlefields, the outcomes of which were reflected on the cities and their citizens. Such images of war contribute to a better understanding of the wartime atmosphere which overwhelmed the entire population.

СЛИКА РАТА: СЛИКА ВОЈНИКА

Током историје култ милитантних хероја, значајних познатих и анонимних хероја бојних поља, заузео је важно место приликом формирања националне идеологије. Друштвено-политички значај Првог светског рата за Краљевину Србију и за цео српски национ допринео је визуелизовању и меморијализацији сâмог рата, при чему су прикази војника, бранилаца Отаџбине, добили посебно место.

У процесу меморисања и величања ратника, слика војника – кроз портрете, слике са бојишта, слике рањеника, слике заробљеника и слике жртве – инкорпорира елементе везане за војников лик и његово деловање током ратних дејстава, чиме се формулише комплексна слика војника која је допринела његовој хероизацији.

Слике српског војника из ратне 1914. године представљају пре свега његов визуелни идентитет, његов лик, физиономију, затим његову војничку опремљеност, као и психолошку и физичку спремност. Српског војника представљају официри, војни обвезници и добровољци, од којих је већина са српских етничких територија под Аустроугарском царевином, као и ђаци у чину каплара, који су након Церске битке и страдања мноштва војника, упућени у оперативне јединице. Конституисање лика војника као националног хероја била је од изузетне важности с обзиром да су највећи проценат српске војске чинили војни обвезници, од 18 до 55 година, припадници из народа, махом из сеоских средина. Њихово ангажовање, држање и опхођење у ратном дејствовању задобило је посебну пажњу код ишчитавања и популаризовања војничких

AN IMAGE OF WAR: THE IMAGE OF THE SOLDIER

During the past, the cult of the military hero, both the well-known and the anonymous hero of the battlefield, has been accorded a prominent role in the creation of national ideology. The socio-political significance of World War One for the Kingdom of Serbia and the entire Serbian nation promoted the visualization and memorialization of the War itself, giving to the images of the soldier, defender of the Homeland, a most important place.

In the process of the memorialization and glorification of the warrior, the image of the soldier – through his portrait, on the battlefield, as prisoner of war or victim – incorporates elements closely related to the soldier and his action during the war, thus creating the complex image of the soldier which contributes to his being considered as a hero.

The images of the Serbian soldier from the year 1914 represent him visually: his appearance and physiognomy, and the quality of his equipment, as well as his psychological and physical fitness. The Serbian soldier has been represented by the officer, the conscript and the volunteer, most of whom originated from the ethnically Serbian territories under Austro-Hungarian authority, as well as by the school student promoted to the rank of corporal and dispatched to the operational units after the Battle of Cer, in which a great number of soldiers was killed. The constitution of the image of soldier as a hero of the nation was of exceptional importance, because the major part of the Serbian army comprised all able-bodied men between 18 and 55 years of age, predominantly of rural stock. Their engagement, conduct and behaviour in war have been given special attention in the pop-



Непознати српски војници



Непознати српски војници



врлина и идеала. Поред тешке ситуације у војној опремљености због недостатка униформи, оружја и муниције, потешкоћа у санитетској служби, као и због изморености у балканским ратовима, војничке врлине, ратно искуство из претходних ратова, као и култ националних хероја из прошлости одржавале су и снажно подизале ратнички морал код свих војника. Као ратник на бојном пољу, рањеник у болници, заробљеник и као чувар непријатељских затвореника, војник представља пример патриотизма, војничког умећа, борбености, чврстине, одлучности, храбрости, снаге и самопожртвовања, чиме је формулисан његов лик као архетип милитантног националног хероја чији пример је представљао пут врлине који је требало следити.

Конституисана комплексна слика српског војника из Првог светског рата представља његово целокупно деловање у свим аспектима рата, чиме се стиче увид у општу културу ратовања. Његови успеси и заслуге су га путем штампе, одликовања, поезије, ликовне и споменичке културе глорификовали и увели у групу милитантних националних хероја.

ularization of military virtues and ideals. Despite the fact that they were under-equipped owing to the lack of uniforms, weapons and ammunition, and also exhausted by the recent previous Balkan Wars, military virtues and war experience, as well as the cult of past heroes of the nation, sustained and raised the warrior morale of all soldiers. As a warrior on the battlefield, a wounded soldier in the hospital, a prisoner of war or a guard of captured enemy soldiers, the soldier represented an example of patriotism, military skills, combativeness, toughness, determination, courage and self-sacrifice, all of which contributed to the formation of his image as an archetype of the military hero of the nation, whose virtues should be emulated.

The complex image of the Serbian soldier from World War One as it was constituted represented his engagement in all aspects of war, giving a deeper insight into the general culture of warfare. By means of press reports and commentaries, war decorations, poetry and visual and memorial culture, his successes and merits were glorified as he was enlisted into the brotherhood of national military heroes.

Политички живот у Србији од 1903. до 1914.

- Никола Пашић и Алфред Стедл
Фотографија
САНУ, Ф I 00063-01г
- Милован Миловановић
Фотографија
МГБ, Ф I 1 4453
- Љубомир Стојановић
Разгледница
ИМС, инв. бр. Рз 150-Р-21
- Стојан Протић
Репродукција фотографије
ИМС, Фототека
- Посланици скупштинске већине
Непознати фотограф, 1905–1906.
ИМС, инв.бр. Ф-570
- Драгутин Димитријевић Апис
Репродукција фотографије
ИМС, Фототека
- Крст тајне организације Уједињење или смрт
1911, дрво, позлата
Ддим. 22 × 17 цм
ИМС, инв. бр. Р 365/3501

Економско осамостаљење и развој Србије и Царински рат 1906–1911.

- Колонија борских рудника
Разгледница, издање Јов. М. Марјановића, 1906–1910.
ИМС, инв.бр. Рз 165-2
- Фабрика стакла у Параћину
Разгледница, издање К. Х. Видојковића и Синова,
Параћин
ИМС, инв. бр. Рз 134-12
- Фабрика шећера у Ћуприји
Разгледница, издање Косте Динића, Ћуприја
ИМС, инв. бр. Рз 8-5
- Фабрика вунених тканина у Параћину
Разгледница, издање К. Х. Видојковића и Синова,
Параћин
ИМС, инв. бр. Рз 134-13
- Пивара Ђорђа Вајферта
Фотографија, Албум Ђорђа Вајферта (1900–1941)
ИМС, инв. бр. Ф 8615-71
- Крагујевац, Арсенал
Разгледница, издање R. Schiffnera, Крагујевац
ИМС, инв. бр. Рз 41-13
- Радници Бојацићевог млина, око 1911.
Фотографија
НМК, ФД 4752
- Уговор о трговини и пловидби закључен између
Србије и Италије, јануар 1907.
Репродукција
УБСМ
- Уговор о трговини закључен између Србије и
Швајцарске, фебруар, октобар 1907. Репродукција
УБСМ

Political life in Serbia 1903–1914

- Nikola Pašić and Alfred Sted
Photograph
SASA, FI 00063-01g
- Milovan Milovanović
Photograph
CMB, inv. no. F I 1, 4453
- Ljubomir Stojanović
Postcard
HMS, inv. no. Pc 150-R-21
- Stojan Protić
Photograph
HMS, Photo-archive
- Members of the Serbian parliamentary majority in
1905–1906
Unknown photographer
HMS, inv. no. Ph 570
- Dragutin Dimitrijević Apis
Photograph
HMS, Photo-archive
- Cross of the secret organization 'Unification or Death'
1911, wood, gilding
Dim. 22 × 17 cm
HMS, inv. no. M 365/3501

Economic emancipation and development of Serbia from the late 19th century to 1914, and the Pig War of 1906–1911

- Bor Mines Colony
Postcard, published by Jov. M. Marjanović, 1906–1910
HMS, inv. no. Pc 165-2
- Mines in Senj, view from the west
Postcard, published by the bookstore of Rajković and
Ćuković, Belgrade
HMS, inv. no. Pc 187-2
- Glass factory in Paraćin
Postcard, published by K. H. Vidojković and Sons, Paraćin
HMS, inv. no. Pc 134-12
- Sugar refinery in Čuprija
Postcard, published by Kosta Dinić, Čuprija
HMS, inv. no. Pc 8-5
- Wool fabrics factory in Paraćin
Postcard, published by K. H. Vidojković and Sons, Paraćin
HMS, inv. no. Pc 134-13

- Djordje Vajfert's brewery
Photograph from Djordje Vajfert's album (1904–1941)
HMS, inv. no. Ph 8615/71
- Arsenal in Kragujevac
Postcard, published by R. Schiffner, Kragujevac
HMS, inv. no. Pc 41-13
- Workers of the Bojadžić mill, around 1911
Photograph
NMK, FD4752
- Trade and Navigation Agreement between Serbia and Italy,
January 1907

- Уговор о трговини и царини закључен између Србије
и Немачке, август, новембар 1904. Репродукција
УБСМ

Културне и просветне прилике

- Универзитет у Београду
Разгледница, издање Б. М. Божића, Београд 1907.
ИМС, инв. бр. Рз 29-р-32
- Јован Скерлић
Фотографија
САНУ, Ф 404-2
- Јован Дучић и Милан Ракић
Непознат фотограф, [око 1930]
САНУ, Ф VII
- Борисав Станковић
Разгледница, издање „Славија”, Уметнички завод
„Графика”, Нови Сад
ИМС, инв. бр. Рз 174-23
- Милутин Миланковић
Аутор непознат, Даљ 1910.
САНУ, Ф 240
- Први професори Београдског универзитета
Фотографија
САНУ, Ф XXIV
- Слободан Јовановић
Фотографија
САНУ, Ф 221-13
- Паја Јовановић
Фотографија, М. Jovanovitsch, Belgrade, 1900.
САНУ, Ф 220
- Урош Предић
Непознат фотограф, 1908.
САНУ, Ф 265
- Косовски божури (Грачаница), Надежда
Петровић, 1913.
Репродукција
НМБ, инв. бр. 1125
- Српски павиљон на међународној изложби у Паризу
1900. године
Фотографија
ИМС, инв. бр. Ф 3582
- Улаз у парк (Степениште на Калемегдану, пројекат
Јелисавете Начић)
Разгледница, издање Levelezolaparusitas, Будимпешта
ИМС, инв. бр. Рз 29-355
- Хотел Москва (пројектовао Јован Илкић)
Разгледница
ИМС, инв. бр. Рз 29-241
- Јован Илкић
Фотографија
ИМС, инв. бр. ФЈИ
- Здање Окружног начелства у Врању, 1908.
Разгледница, издање Проке Николића, Врање
ИМС, инв. бр. Рз 17-2
- Зграда Народног позоришта
Разгледница, издање књижаре Рајковића и Ћуковића
ИМС, инв. бр. Рз 29-105

- Reproduction
ULSB
- Trade Agreement between Serbia and Switzerland,
February, October 197
Reproduction
ULSB
 - Trade and Customs Agreement between Serbia and
Germany, August, November 194
Reproduction
ULSB

Cultural and educational horizons

- Belgrade University
Postcard, published by B. M. Božić, Belgrade, 1907
HMS, inv. no. Pc 29-r-32
- Jovan Skerlić
Photograph
SASA, F 404-2
- Jovan Dučić and Milan Rakić
Unknown photographer, around 1930
SASA, F VII
- Borisav Stanković
Postcard, published by Slavija, Art Institute Grafika, Novi Sad
HMS, inv. no. Pc 174-23
- Milutin Milanković
Unknown photographer, Dalj, 1910
SASA, F 240
- First professors of the Belgrade University
Photograph
SASA,
- Slobodan Jovanović
Photograph
SASA, F 221-13
- Paja Jovanović
Photograph by M. Jovanovitsch, Belgrade, 1900 (according to
the inscription on the photo)
SASA, F 220
- Uroš Predić
Unknown photographer, 1908
SASA, F 265
- The Kosovo Peonies (Gračanica), Nadežda Petrović
1913
NM, inv. no. 1125
- Serbian Pavilion at the World Exhibition in Paris in 1900
Photograph
HMS, inv. no. Ph 3582
- Elementary School 'King Peter I' and the Cathedral Church
(school designed by Jelisaveta Načić)
Postcard, published by Solomon J. Koen, Belgrade
HMS, inv. no. Pc 29-217
- Jovan Ilkic
Photograph
HMS, inv. no. FJI
- Hotel Moskva (designed by Jovan Ilkić)
Postcard
HMS, inv. no. Pc 29-241
- District Administration Building in Vranje, 1908

• **Добрица Милутиновић**
Разгледница, издање Милорада С. Антонијевића, Београд
ИМС, инв. бр. Рз 173-12

• **Пера Добриновић**
Фотографија, Милан Савић, 1923.
ИМС, инв. бр. Ф 875

• **Бранислав Нушић**
Непознати фотограф, око 1900.
ИМС, инв. бр. Ф 6638

• **Плакат за позоришну представу Орлић, у Српском краљевском Народном позоришту, 1910.**
ИМС, инв. бр. Пл 247

• **Плакат за концерт у Српском Краљевском Народном Позоришту, 1909.**
ИМС, инв. бр. Пл 246

• **Стеван Стојановић Мокрањац**
Разгледница, издање „Славија“, Уметнички завод „Гrafика“, Нови Сад
ИМС, инв. бр. Рз 106-3

• **Станислав Бинички**
Разгледница, издање С. Б. Цвијановића, Београд
ИМС, инв. бр. Рз 106-6

• **Београдско певачко друштво Станковић приликом извођења ораторијума Стварање света, 1908.**
Разгледница
ИМС, инв. бр. Рз 339-1

• **Пети српски соколски слет у Раваници 1910. године**
Плакат
ИМС, инв. бр. Пл 349

• **Српске соколице у Врњачкој Бањи**
Разгледница, издање књижаре Рајковића и Ђуковића, Београд
ИМС, инв. бр. Рз 75-153

• **Српски соколи Ириг**
Разгледница, издање папирнице М. Исаиловића, Ириг
ИМС, инв. бр. Рз 151-1

• **Чича Илија Станојевић**
Фотографија
ИМС, инв.бр. Ф 1735

• **Бележница Јована Цвијића**
Белешке са екскурзије у Крагујевцу са сарадницима и ученицима, 1907,
Дим. 24 × 19,5 cm
МГБ, ЛЈЦ 270

• **Бележница Јована Цвијића**
Скице и белешке: Велика пећина у Дубокој у Великом Кршу, Рајкова пећина, Пештер у Дубокој долини, почетак 20. века
Дим. 20,5 × 13,7 cm
МГБ, ЛЈЦ 278

• **Борисав Станковић, Стари дани**
Београд 1902.
Дим. 19,5 × 13,5 cm
ИМС, инв. бр. 5166

• **Петар Кочић, Јауци са Змијања**
Београд 1910.
Дим. 18 × 13,5 cm
ИМС, инв. бр. 5952

• **Светозар Ћоровић, Моји познаници**
Мостар 1909.
Дим. 15 × 10 cm
ИМС, инв. бр. 5174

Postcard, published by Proka Nikolić, Vranje
HMS, inv. no. Pc 17-2

• **The National Theater (the first play was performed in 1869)**
Postcard
HMS, inv. no. Pc 29-105

• **Dobrica Milutinović, actor**
Postcard, published by Milorad S. Antonijević, Belgrade
HMS, inv. no. Pc 173-12

• **Pera Dobrinović, actor**
Photograph by Milan Savić, 1923
HMS, inv. no. Ph 875

• **Branislav Nušić**
Unknown photographer, around 1900
HMS, inv. no. Ph 6638

Orlić (Eaglet), theater play in the Royal Serbian National Theater
Poster
HMS, inv. no. P 247

Concert in the Royal Serbian National Theater, 1909
Poster
HMS, inv. no. P 246

• **Stevan Stojanović Mokranjac**
Postcard, published by Slavija, Art institute Grafika, Novi Sad
HMS, inv. no. Pc 106-3

• **Stanislav Binički**
Postcard, published by S. B. Stojanović, Belgrade
HMS, inv. no. Pc 106-6

• **Belgrade Singing Society ‘Stanković’ performing oratorio the Creation of the World, 1908**
Postcard, published by Solomon Koen, Belgrade
HMS, inv. no. Pc 339-1

• **The fifth Serbian Soko Rally in Ravanica in 1910**
Poster
HMS, inv. no. P 349

• **Serbian female members of the Soko Society in Vrnjačka Banja**
Postcard, published by the bookstore of Rajković and Čuković, Belgrade
HMS, inv. no. Pc 75-153

• **Serbian Soko Society members from Irig**
Postcard, published by the M. Isailović’s stationary shop, Irig
HMS, inv. no. Pc 151-1

• **Čiča Ilija Stanojević**
Photograph
HMS, inv. no. 1735

• **Jovan Cvijić’s notebook**
Notes from the excursion with coworkers and students in Kragujevac, 1907
Dim. 24 × 19.5 cm
CMB, LJС 270

• **Jovan Cvijić’s notebook**
Sketches and notes from the Big cave in Duboka in Veliki Krš, Rajkova cave, Pešter in Duboka valley, early 20th century
Dim. 20.5 × 13.7 cm
CMB, LJС 278

• **Borisav Stanković, The Old Days**
Belgrade 1902
Dim. 19.5 × 13.5 cm
HMS, inv. no. 5166

• **Petar Kočić, Howls from Zmijanje**
Belgrade 1910

• **Милан Ракић, Песме**
Београд 1903.
Дим. 20,5 × 14 cm
ИМС, инв. бр. 8093

• **Вељко Петровић, На прагу Земун–Београд–Панчево 1913.**
Дим. 19,5 × 13 cm
ИМС, инв. бр. 5122

• **Алекса Шантић, Пјесме**
Мостар 1901.
Дим. 17 × 13 cm
ИМС, инв. бр. 9428

• **Јован Скерлић, Омладина и њена књижевност**
Београд 1906.
Дим. 23,5 × 17 cm
ИМС, инв. бр. 1377

• **Јован Скерлић, Историјски преглед српске штампе**
Београд 1911.
ИМС, инв. бр. 3957

• **Стојан Новаковић, Двадесет година уставне политике у Србији 1883–1903.**
Београд 1912.
Дим. 19 × 13 cm
ИМС, инв. бр. 2234

• **Јован Цвијић, Анексија Босне и Херцеговине и српски проблем**
Београд 1908.
Дим. 22,5 × 16 cm
ИМС, инв. бр. 1025

• **Јован Цвијић, Основе за географију и геологију**
Македоније и Старе Србије
Београд 1906.
Дим. 30 × 21,5 cm
ИМС, инв. бр. 1225

• **Николај Велимировић, Беседе под гором**
Београд 1912.
Приватно власништво Штефица Радмановић

Градови у Краљевини Србији

• **Врањска бања**
Разгледница, издање књижаре Р. К. Стајића, Врање
ИМС, инв. бр. Рз 60-22

• **Књажевац, главна пијаца**
Разгледница, издање Илије С. Николића, Књажевац
ИМС, инв. бр. Рз 30-11

• **Ниш, Инжињерска касарна, снимак групе на дан инжињерске славе**
Разгледница, издање Моше Коена, Београд
ИМС, инв. бр. Рз 6-23

Село у Краљевини Србији на почетку 20. века

• **Околина Ниша, 1909.**
Разгледница, издање Јевте М. Павловића и Компаније
ИМС, инв. бр. Рз 6-54a

• **Главна пијаца у Нишу, Трг краља Милана**
Разгледница, издање базара код „Роде“
ИМС, инв. бр. Рз 6-1

• **Околина Соко бање, село Бован на путу за Алексинац**
Разгледница
ИМС, инв. бр. Рз 206-1

Dim. 18 × 13.5 cm
HMS, inv. no. 5952

• **Svetozar Ćorović, My Acquaintances**
Mostar 1909 dim. 15 × 10 cm
HMS, inv. no. 5174

• **Milan Rakić, Poems**
Belgrade 1903
Dim. 20.5 × 14 cm
HMS, inv. no. 8093

• **Veljko Petrović, On the Threshold**
Zemun–Belgrade–Pančevo 1913
Dim. 19.5 × 13 cm
HMS, inv. no. 5122

• **Aleksa Šantić, Poems**
Mostar 1901
Dim. 17 × 13 cm
HMS, inv. no. 9428

• **Jovan Skerlić, Young Serbia and its Literature**
Belgrade 1906
Dim. 23.5 × 17 cm
HMS, inv. no. 1377

• **Jovan Skerlić, Historical Survey of the Serbian Press**
Belgrade 1911
HMS, inv. no. 3957

• **Stojan Novaković, Twenty Years of Constitutional Politics in Serbia 1883–1903**
Belgrade 1912
Dim. 19 × 13 cm
HMS, inv. no. 2234

• **Jovan Cvijić, The Annexation of Bosnia and Herzegovina and the Serbian Question**
Belgrade 1908
Dim. 22.5 × 16 cm
HMS, inv. no. 1025

• **Jovan Cvijić, Foundations of the Geography and Geology of Macedonia and Old Serbia**
Belgrade 1906
Dim. 30 × 21.5 cm
HMS, inv. no. 1225

• **Nikolaj Velimirović, Sermons under the Mount**
Belgrade 1912
Private property

The cities in the Kingdom of Serbia

• **Vranjska banja**
Postcard, published by the bookstore of R. K. Stajić, Vranje
HMS, inv. no. Pc 60-22

• **Central market in Knjaževac**
Postcard, published by Ilija S. Nikolić, Knjaževac
HMS, inv. no. Pc 30-11

• **Engineers’ building in Niš**
Postcard, published by Moše Koen, Belgrade
HMS, inv. no. Pc 6-23

Countryside in the Kingdom of Serbia

• **Niš and its surroundings, 1909**
Postcard, published by Jevta M. Pavlović and Co.
HMS, inv. no. Pc 6-54a

• **Central market in Niš, King Milan’s Square**
Postcard

• Врањска бања
Разгледница, издање књижаре Томе Петровића, Врање
ИМС, инв. бр. Рз 60-23

Анексиона криза 1908–1909.

• Окупљен народ у Сарајеву чита објаву о анексији
обешену у излогу продавнице Морица Шилера
Фотографија
Приватно власништво
• Демонстрације у Крагујевцу поводом анексије Босне и
Херцеговине
Фотографија
ИАШК, К1 II 13
• Цар Франц Јозеф
ИМС, инв. бр. Ф 1003
• Стојан Новаковић
Фотографија, издање књижаре С. Б. Цвијановић,
Београд
ИМС, инв. бр. Ф 5014
• Позив на збор Управе српске Социјал-демократске
странке поводом анексије Босне и Херцеговине
Плакат
НБС, Пл. 108/155
• Анексија Босне и Херцеговине
Карикатура Иона Калема, 1909.
Репродукција

Балкански ратови 1912–1913.

• Српска артиљерија под Једреном
Разгледница, издање књижаре Рајковића и Ћуковића,
Београд
ИМС, инв. бр. Рз 152-1-24
• Истоваривање српских опсадних топова у Скадру
Разгледница, издање књижаре Рајковића и Ћуковића,
Београд
ИМС, инв. бр. Рз 152-1-13
• Улазак српске војске у Битољ 5. новембра 1912.
Разгледница, издање Соломона Коена, Београд
ИМС, инв. бр. Рз 152-4-18
• Заробљени Бугари
Разгледница, издање Видов-Дан, Женева
ИМС, инв. бр. Рз 152-6-1
• Повратак са ратишта, војвода Путник и министар
војни Божановић
Разгледница, издање Милорада С. Антонијевића,
Београд
ИМС, инв. бр. Рз 152-11-8
• Повратак из рата, престолонаследник Александар са
штабом на челу војске
Разгледница, издање Милорада С. Антонијевића,
Београд
ИМС, инв. бр. Рз 152-11-4
• Мундир ђенералштног официра Војске Краљевине
Србије Милоша Божановића
Чоја, метална дугмад, дуж. 62 цм
ИМС, инв. бр. У 334/6863
• Еполете ђенералштног капетана I класе Војске
Краљевине Србије Милоша Божановића
Дуж. 17 цм
ИМС, инв. бр. У 335/6864
• Сабља пешадијска официрска М1861/1870 генерала

HMS, inv. no. Pc 6-1
• Market day in Čačak
Postcard, published by the National Museum Čačak
HMS, inv. no. Pc 7-R-3
• Village Bovan near Soko Banja
Postcard
HMS, inv. no. Pc 206-1
• Vranjska banja (spa)
Postcard, published by the bookstore of Toma Petrović,
Vranje
HMS, inv. no. Pc 60-23

The Annexation Crisis of 1908–1909

• People in Sarajevo reading the proclamation of the
Annexation of Bosnia and Herzegovina hang in the shop
window of Moritz Schiller's Delicatessen
Photograph
Private property
• Protests in Kragujevac against the annexation of Bosnia and
Herzegovina
Photograph
HAŠK, K1 II 13
• Emperor Franz Joseph
Photograph
HMS, inv. no. Ph 1003
• Stojan Novaković
Photograph, published by the bookstore of S. B. Cvijanović
HMS, inv. no. Ph 5014
• Call for a meeting by the Officers of the Serbian Social
Democratic Party on the occasion of the annexation of
Bosnia and Herzegovina
Poster
NLS, Pl. 108/155
• Annexation of Bosnia and Herzegovina
Caricature by Ion Kalem, 1909
Reproduction

The Balkan Wars 1912–1913

• Serbian Artillery at Adrianople
Postcard, published by the bookstore of Rajković and
Ćuković, Belgrade
HMS, inv. no. Pc 152-1-24
• The entrance of the Serbian Army in Monastir (Bitolj) on 5
November 1912
Postcard, published by Solomon Koen, Belgrade
HMS, inv. no. Pc 152-4-18
• Unloading of Serbian cannons in Shkoder
Postcard, published by the bookstore of Rajković and
Ćuković, Belgrade
HMS, inv. no. Pc 152-1-13
• Captured Bulgarians
Postcard, published by Vidov-Dan, Geneva
HMS, inv. no. Pc 152-6-1
• Return from the war, Voivode Putnik and Minister of
Defense Božanović
Postcard, published by Milorad S. Antonijević, Belgrade
HMS, inv. no. Pc 152-11-8
• Return from the war, Crown Prince Alexander
Karadjordjević with his Staff
Postcard, published by Milorad S. Antonijević, Belgrade
HMS, inv. no. Pc 152-11-4

Божидара Јанковића („осветница Косова“)
Дуж. 85 цм
ИМС, инв. бр. ОВО 239/4349

Сарајевски атентат и Јулска криза

• Франц Фердинанд за време маневара у Босни у јуну
1914.
Фотографија
Приватно власништво
• Владимир Гађиноввић
Фотографија
МИЈ, инв. но. И-1060

• Гаврило Принцип са друговима
Фотографија
Приватно власништво
• На суђењу, Принцип седи у средини
Фотографија
МИЈ, инв. но. И-1055
• На суђењу, десно са стране Пфефер
Фотографија
МИЈ, инв. но. И-1056
• Цртеж учесника атентата
Фотографија
МИЈ, инв. но. И-1057

• Tunic of General Staff Officer of Royal Serbian Army Miloš
Božanović
Cloth, metal buttons, length 62 cm
HMS, inv. no. U 334/6863
• Epulettes of General Staff I class Captain of Royal Serbian
Army Miloš Božanović
Length 17 cm
HMS, inv. no. U 335/6864
• M 1861/1870 Saber of Infantry Officer – General Božidar
Janković
Steel, length 85 cm
HMS, inv. no. W 239/4349

Assassination in Sarajevo and July Crisis

• Franz Ferdinand at maneuvers in Bosnia in June 1914
Photograph
Private property
• Vladimir Gaćinović
Photograph
MYH, inv. no. I-1060
• Gavrilo Princip with friends
Photograph
Private property
• At the trial, Princip in the middle
Photograph
MYH, inv. no. I-1055
• At the trial, investigator Pfefer on the right
Photograph
MYH, inv. no. I-1056
• The assassins, drawing made at the trial
Photograph
MYH, inv. no. I-1057

NASLOV ZA KATALOSKI DEO

- Извод из дневника министра војног пуковника Душана П. Стефановића, у коме је забележена одлука о наређењу за мобилизацију целокупне српске војске 12/25. јул 1914. Војни архив
- Телеграм аустроугарске објаве рата упућен Врховној команди Војске Краљевине Србије 15/28. јул 1914. Војни архив
- Карта Европе – земље чланице Антанте и Централних сила са временском линијом уласка у рат појединих земаља
- Сабља пешадијска, официрска М.1861/70 начелника Штаба Врховне команде војводе Радомира Путника ВМ, инв. бр. 32396
- Бинокл војводе Радомира Путника ВМ, инв. бр. 32397
- Војводска шајкача Радомира Путника ВМ, инв. бр. 32462
- Војводске еполетушке Радомира Путникуа ВМ, инв. бр. 32463, 32464
- Војвода Радомир Путник у свом радном кабинету Фотографија ВМ, инв. бр. Р-243
- Српски војнички добош из ратова 1912–1918. године ВМ, инв. бр. 3535
- Српска пешадијска труба ВМ, инв. бр. 3534
- Чарапе српског војника Јанка Трипковића из села Миротина код Ариља. Исплела их је његова мајка Ружа Трипковић. Носио их је у торби током балканских ратова и Првог светског рата, а да их никада није обуо. ВМ, инв. бр. 79
- Српска војничка торба ВМ, реконструкција
- Српска војничка шајкача ВМ, инв. бр. 12516
- Српски војници у Нишу, август 1914. Фотографија ВМ, инв. бр. А75-82
- Српски трубач Фотографија ВМ, инв. бр. Р-5704
- Голуб писмоноша Српске војске ВМ, инв. бр. 4304
- Пуштање голубова писмоноша из штаба Лимског одреда у Вардишту за Ниш 1914. године. Фотографија ВМ, инв. бр. Р-5185
- Фелдцајгмајстор Оскар Поћорек командант 6. армије и командант аустроугарске казнене експедиције против Србије. Фотографија ВМ, инв. бр. Р-6277
- Аустроугарски карабин М.95 система Манлихер ВМ, инв. бр. 4634
- Аустроугарски официрски двоглед ВМ, инв. бр. 4364
- Аустроугарска пуковска труба

- Extract from diary of Minister of Defense, Colonel Dušan Stevanović, with his entry about the mobilization of Serbian Army 12/25 July 1914 MA
- The Austro-Hungarian government's declaration of war in a telegram sent to the government of Serbia 15/28 July 1914 MA
- M.1861/70 saber of infantry officer, belonged to Radomir Putnik, Commander-in-Chief of the Serbian Supreme Command MM, inv. no. 32396
- Voivode Radomir Putnik's binocular MM, inv. no. 32397
- Voivode Radomir Putnik's epaulettes MM, inv. no. 32463, 32464
- Voivode Radomir Putnik in his study Photograph MM, inv. no. R-243
- Serbian military drum from the wars of 1912–1918 MM, inv. no. 3535
- Serbian infantry trumpet MM, inv. no. 3534
- Socks of Serbian private Janko Tripković from the village of Mirotin near Arilje, knitted by his mother Ruža. He carried them in his bag during the Balkan Wars and World War One, but he never wore them. MM, inv. no. 79
- Serbian infantry trumpet Reconstruction MM
- Serbian cap called šajkača MM, inv. no. 12516
- Serbian soldiers in Niš in August 1914 Photograph MM, inv. no. A75-82
- Serbian trumpeter Photograph MM, inv. no. R-5704
- Carrier pigeon of the Serbian Army MM, inv. no. 4304
- Carrier pigeons released from the Lim Detachment Headquarters in Vardište to Niš in 1914 Photograph MM, inv. no. R-5185
- Feldzeugmeister Oskar Potiorek, Commander of the 6th Army and Commander-in-Chief of the Austro-Hungarian forces in the Serbian Campaign Photograph MM, inv. no. R-6277
- Mannlicher M.95 Austro-Hungarian carbine MM, inv. no. 4634
- Austro-Hungarian officers' binoculars MM, inv. no. 4364
- Austro-Hungarian regimental trumpet MM, inv. no. 3528

- ВМ, инв. бр. 3528
- Аустроугарска војна труба ВМ, инв. бр. 3527
- Ратни јественик Плакат, аустроугарски пропагандни летак ИМС, инв. бр. Пл 345/6255
- Српска официрска сабља М.1861/70 ђенерала Павла Јуришића Штурма ВМ, инв. бр. 5261
- Еполете ђенерала Павла Јуришића Штурма ВМ, инв. бр. 7767, 7768
- Ђенерал Павле Јуришић Штурм, командант 3. армије која је била прва на удару аустроугарске војске Фотографија ВМ, инв. бр. Р-6267
- 10803 - Портрет генерала Павла Јуричића Штурма, МИХАИЛО МИЛОВАНОВИЋ, уље на платну, 90 x 110цм
- Српска официрска коњичка сабља М.1895 ВМ, инв. бр. 4444
- Карабин коњички српски М.1908, система Маузер ВМ, инв. бр. 1740
- Револвер војнички српски М.1891, система Наган ВМ, инв. бр. 25493
- Мамузе коњичких официра Српске војске ВМ, инв. бр. 11618, 11619
- Униформа редова коњице М.1908. ВМ, реконструкција
- Ескадрон коњице на маршу Фотографија ВМ, инв. бр. А75-128
- Ђенерал Петар Бојовић, командант 1. армије Фотографија ВМ, инв. бр. Р-6654
- Тешка артиљерија на путу за Лозницу, 1914. Фотографија ВМ, инв. бр. А75-103
- Орловско око наше извиднице, 1914, Драгутин Матић војник III пешадијског пука Моравске дивизиј, родом из села каменице код Ниша Фотографија ВМ, инв. бр. Р-1013
- Походна капа ђенерала Степе Степановића, команданта 2. армије ВМ, инв. бр. 6637
- Акселбендер ђенерала Степе Степановића ВМ, инв. бр. 6471
- Корбач ђенерала Степе Степановића. ВМ, инв. бр. 6472
- Војвода Степа Степановић, унапређен у чин војводе за заслуге током битке на Церу Фотографија ВМ, инв. бр. Р-6650
- Краљ Петар I Карађорђевић на положају 2. српске армије 1914. Лево од њега ђенерал Степа Степановић. Фотографија ВМ, инв. бр. Р-249
- Ђенерал Степа Степановић на положају за време Церске битке прати развој борбе на фронту 2. армије

- Austro-Hungarian trumpet MM, inv. no. 3527
- War Menu Poster, Austro-Hungarian propaganda leaflet HMS, inv. no. P 345/6255
- M.1861/70 Serbian officers' saber, belonged to General Pavle Jurišić Šturm MM, inv. no. 5261
- General Pavle Jurišić Šturm's epaulettes MM, inv. no. 7767, 7768
- General Pavle Jurišić Šturm, Commander of the Third Serbian Army, first to be attacked by the Austro-Hungarians Photograph MM, inv. no. R-6267
- M.1895 Serbian cavalry officers' saber MM, inv. no. 4444
- Mauser M.1908 carbine of Serbian Cavalry MM, inv. no. 1740
- Nagant M.1891 revolver of Serbian Army MM, inv. no. 25493
- Spurs of Serbian cavalry officers MM, inv. no. 11618, 11619
- M.1908 uniform of cavalry private MM, reconstruction
- Cavalry squadron marching Photograph MM, inv. no. A75-128
- General Petar Bojović, Commander of the First Serbian Army Photograph MM, inv. no. R-6654
- Heavy artillery on its way to Loznica, 1914 Photograph MM, inv. no. A75-103
- Dragutin Matić, soldier of the 3rd Infantry Regiment of the Morava Division, born in the village of Kamenica near Niš Photograph MM, inv. no. R-1013
- Cap of General Stepa Stepanović, Commander of the Second Serbian Army MM, inv. no. 6637
- Акселбендер ђенерала Степе Степановића MM, inv. no. 6471
- Корбач ђенерала Степе Степановића. MM, inv. no. 6472
- Voivode Stepa Stepanović, promoted to the rank of Voivode for his merits in the Battle of Cer Photograph MM, inv. no. R-6650
- King Peter I Karadjordjević at the positions of the Second Serbian Army. General Stepa Stepanović is left to him. Photograph MM, inv. no. R-249
- General Stepa Stepanović observes the developments on the Second Serbian Army's front during the Battle of Cer Photograph MM, inv. no. P-319

Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-319

- Златна медаља за храброст којом је 30.11.1913. године одликован пуковник Војислав Живановић, начелник Штаба 2. армије 1914. године, потом командант Тимочке дивизије I позива
ВМ, инв. бр. 7901
- Сребрна медаља за храброст којом је 1912. одликован пуковник Војислав Живановић
ВМ, инв. бр. 7906
- Споменица рата 1912. пуковника Војислава Живановића
ВМ, инв. бр.

- Споменица рата 1913. пуковника Војислава Живановића
ВМ, инв. бр.
- Ђенерал Војислав Воја Живановић
Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-6127
- Српска официрска сабља М.1861/70 поручника Миленка Варјачића, командира чете 2. батаљона 5. прекобројног пука Комбиноване дивизије 2. армије. Током борби за Тројан 17.08.1914. рањен је у леву бутину. Метајек је прошао кроз сечиво сабље.
ВМ, инв. бр. 5255
- Ђенерал Михајло Рашић, командант Комбиноване дивизије у саставу 2. армије
ВМ, инв. бр. Р-281
- Српски митраљез М.1909, система Максим. Налазио се у наоружању 2. пука I позива „Књаз Михаила“ Моравске дивизије у саставу 2. армије
ВМ, инв. бр. 5326
- Аустроугарски митраљез М.07/12 система Шварцлозе
ВМ, инв. бр. 28680
- Српска пешадијска пушка М.1899/07, система Маузер
ВМ, инв. бр. 4721
- Кокарда мајора Војина Поповића – војводе Вука, команданта Јадарског четничког одреда који је борбом прса у прса 18. и 19. августа одбио напад читавог пука 36. пешадијске дивизије (Загреб) из правца Завлаке, а затим кренуо у гоњење непријатеља правцем Завлака – Лозница – Дрина.
ВМ, инв. бр. 7360
- Мајор Војин Поповић – војвода Вук, командант Јадарског четничког одреда.
Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-5578
- Носачи муниције.
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-133
- Сељанке из Мачве помажу српским војницима да извуку артиљеријска оруђа на церске положаје, август 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-135
- Дивизијско завојште Моравске дивизије I позива на планини Цер 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-7114
- Аустроугарска пешадијска пушка М.95, система Манлихер
ВМ, инв. бр. 1732
- Аустроугарски сигнални пиштољ, система Хебел М.1894. Ово оружје уносило је пометњу међу српске војнике који нису били навикли на његово дејство.

- Golden medal for bravery of Colonel Vojislav Živanović, Chief of Staff of the Second Serbian Army, and Commander of the 1st Timok Division, given to him on 30 November 1913
ММ, инв. no. 7901
- Silver medal for bravery given to Colonel Vojislav Živanović in 1912
ММ, инв. no. 7906
- Memorial medal of the war of 1912 of Colonel Vojislav Živanović
ММ, инв. no.
- Memorial medal of the war of 1913 of Colonel Vojislav Živanović
ММ, инв. no.
- General Vojislav Zivanovic
Photograph
ММ, инв. no. R-6127
- М.1861/70 Serbian officers' saber, belonged to Lieutenant Milenko Varjačić, Commander of a unit of 2nd battalion of the 5th supernumerary regiment of the Second Army's Combined Division. During the fight for Trojan on 17 August 1914, he was wounded in his left thigh by a bullet which penetrated through a saber blade.
ММ, инв. no. 5255
- General Mihajlo Rašić, Commander of the Second Serbian Army's Combined Division
Photograph
ММ, инв. no. R-281
- Maxim M.1909 machinegun, in the armament of the Second Regiment „Prince Michael“ of the Morava Division
ММ, инв. no. 5326
- Schwartzlose M.07/12 Machinengewehr (machinegun) of the Austro-Hungarian Army
ММ, инв. no. 28680
- Mauser M.1899/07 rifle of the Serbian Infantry
ММ, инв. no. 4721
- Кокарда мајора Војина Поповића – војводе Вука, команданта Јадарског четничког одреда који је борбом прса у прса 18. и 19. августа одбио напад читавог пука 36. пешадијске дивизије (Загреб) из правца Завлаке, а затим кренуо у гоњење непријатеља правцем Завлака – Лозница – Дрина.
ММ, инв. no. 7360
- Major Vojin Popović – Voivode Vuk, Commander of the Jadar Chetnik Detachment
Photograph
ММ, инв. no. R-5578
- Ammunition carriers
Photograph
ММ, инв. no. A75-133
- Peasant women from Mačva helping Serbian soldiers to drag out artillery weapons to positions at Mount Cer, August 1914
Photograph
ММ, инв. no. A75-135
- Dressing station of the 1st Morava Division at Mount Cer in 1914
Photograph
ММ, инв. no. R-7114
- Mannlicher M.95 Austro-Hungarian infantry rifle
ММ, инв. no. 1732
- Hebel M.1894 Austro-Hungarian signal pistol. This pistol brought confusion among Serbian soldiers, who were not used to its operation.

ВМ, инв. бр. 23958

- Аустроугарски пиштољ М.1912, система Штајер
ВМ, инв. бр. 26441
- Трагови аустроугарског пораза на Церу
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-148
- Бојиште на Церу после битке 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-2004
- Бојиште на Церу после битке 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-2006
- Лешеве аустроугарских војника после Церске битке
Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-5865
- Заробљени аустроугарски војници раде на поправци пута
Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-5908
- Српски борци на предстражи у Булогама код Сарајева, командант добровољачког батаљона капетан Пинта Радосављевић на раскрсници пута Рогатица–Романија–Пале–Сарајево, 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-42
- У стражари направљеној од кревета српски војник чува стражу крај моста, село Добрун, Босна, 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-5182
- Наредба Врховног команданта Српској војсци од 25.08.1914. године
- Белгијска пешадијска пушка М.89, система Маузер
ВМ, инв. бр. 4698
- Немачка пешадијска пушка М.98, система Маузер
ВМ, инв. бр. 13204
- Руска официрска шапка
ВМ, инв. бр. 6612
- Руска пешадијска пушка М.1891, система Мосин
ВМ, инв. бр.
- Немачки шлем јединица са подручја Баварске
ВМ, инв. бр. 13010
- Руска пешадијска пушка М.1891/10, система Мосин, калибра 7,62 мм. Русија је, иако и сама у великој оскудици у оружју, уступила као помоћ српској војсци 120.000 ових пушака које су испоручене током августа и септембра 1914. године.
- ВМ, инв. бр. 25917
- Прелаз српских јединица из састава I армије у Срем септембра 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-6027
- Нишанска справа српског топа М.1907, система Шнајдер, 75 мм
ВМ, инв. бр. 4296
- Ратни дневник I дивизиона Тимочког артиљеријског пука II позива наоружаног брзометним топовима М.907. Архивска грађа
ВМ, инв. бр. 23/169
- Граната за српски брзометни топ М.907, 75мм. Нестацица муниције овог калибра причињавала је највеће тешкоће српској војсци онемогућавајући је да максимално користи своју артиљерију.
ВМ, инв. бр. 4170л

ММ, инв. no. 23958

- Styria M.1912 Austro-Hungarian pistol
ММ, инв. no. 26441
- Traces of Austro-Hungarian defeat at Mount Cer
Photograph
ММ, инв. no. A75-148
- Battlefield at Mount Cer after the battle 1914
Photograph
ММ, инв. no. R-2004
- Бојиште на Церу после битке 1914.
Photograph
ММ, инв. no. R-2006
- Corpses of Austro-Hungarian soldiers after the Battle of Cer
Photograph
ММ, инв. no. R-5865
- Captured Austro-Hungarian soldiers working on a road reparation
Photograph
ММ, инв. no. R-5908
- Serbian soldiers at an advance-guard position in Buloge near Sarajevo, Captain Pinta Radosavljević, Commander of a volunteer battalion at the crossroads of Rogatica–Romanija–Pale–Sarajevo communication, 1914
Photograph
ММ, инв. no. R-42
- Serbian soldier keeps watch near the bridge in a guard house made of beds, Dobrun, Bosnia, 1914
Photograph
ММ, инв. no. R-5182
- Наредба Врховног команданта Српској војсци од 25.08.1914. године
- Mauser M.89 Belgium infantry rifle
ММ, инв. no. 4698
- Mauser M.89 German infantry rifle
ММ, инв. no. 13204
- Russian officers' cap
ММ, инв. no. 6612
- Mossin M.1891 Russian infantry rifle
ММ, инв. no.
- Helmet of German units from Bavaria
ММ, инв. no. 13010
- Mossin M.1891/10 Russian infantry rifle, cal. 7.62 mm. Although herself lacking in weapons, Russia delivered 120.000 these rifles to the Serbian Army in August and September 1914
ММ, инв. no. 25917
- The First Serbian Army units crossing to Srem in September 1914
Photograph
ММ, инв. no. R-6027
- Snyder M.1907 cal. 75 mm Serbian cannon sight
ММ, инв. no. 4296
- War Journal of the First battalion of the Timok Artillery Regiment, armed with M.907 rapid-firing cannons
Archivalia
ММ, инв. no. 23/169
- М.907 Serbian rapid-firing cannon shell, cal. 75 mm. The shortage of such shells caused the greatest troubles for Serbian Army, preventing it from optimal use of the artillery.
ММ, инв. no. 4170l
- Snyder M.1907 Serbian cannon, cal. 75 mm, on position
Photograph
ММ, инв. no. R-8264

- Српски топ М.1907 система Шнајдер, 75мм на положају Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-8264
- Депенша Врховне команде министру војном Обр. 3119 од 19.09.1914.
- Аустроугарска пешадијска пушка М.95 система Манлихер
ВМ, инв. бр. 4883
- Аустроугарски карабин М.95 система Манлихер
ВМ, инв. бр. 28920
- Аустроугарски официјерски пиштољ М.1907 система Рот – Штајер са футролом
ВМ, инв. бр. 1738
- Аустроугарски војни двоглед
ВМ, инв. бр. 33004
- Појас официра мађарског хонведа
ВМ, инв. бр. 7415
- Походна капа артиљеријског пуковника аустроугарске војске
ВМ, инв. бр. 30609
- Аустроугарски артиљеријски тесак М.1853/62
ВМ, инв. бр. 5056
- Аустроугарска униформа пешадијског пука мађарског хонведа
ВМ, реконструкција
- Застава пешадијског пука мађарског хонведа
ВМ, реконструкција
- Униформа редова српске артиљерије М.1908
ВМ, реконструкција
- Пуковска застава српске војске
ВМ, реконструкција
- Комитска кама капетану Војислава Танкосића, команданта Рудничког четничког одреда, који је 8. новембра бранио положај Главице у рејону Љубовије.
ВМ, инв. бр. 5632
- Мајор ВојиславТанкосић, 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-10543
- Српска ручна бомба М.10/12 система Васић. Српски војници су бомбама овог типа, захваљујући изузетно вештој употреби, сејали страх и панику у аустроугарским редовима. ВМ, инв. бр. 5383
- Српска пешадијска пушка М.1899, система Маузер
ВМ, инв. бр. 4696
- Српска војничка блуза М.1908
ВМ, инв. бр. 6625
- Српски војнички шињел М.1908
ВМ, инв. бр. 6626
- Опанци српског војника. Српски војници снабдевани су оваквом обућом услед хроничног недостатка правилом предвиђених чизама и војничких ципела.
ВМ, инв. бр. 8816,8817
- Униформа редова пешадије М.1900 каква се налазила у опреми бораца II позива
ВМ, реконструкција
- Српска пешадијска пушка М.1880/07, система Ђурић – Маузер – Миловановић
ВМ, инв. бр. 4898
- Бајонет за српску пушку М.1880/07
ВМ, инв. бр. 5334
- Колона 4. пешадијског пука „Стевана Немање“ Дринске дивизије 1. позива на маршу близу Ваљева, септембар 1914.

- Депенша Врховне команде министру војном Обр. 3119 од 19.09.1914.
- Mannlicher M.95 Austro-Hungarian infantry rifle
ММ, инв. no. 4883
- Mannlicher M.95 Austro-Hungarian infantry carbine
ММ, инв. no. 28920
- Roth–Styria M.1907 Austro-Hungarian officers’ pistol with holster
ММ, инв. no. 1738
- Austro-Hungarian binoculars
ММ, инв. no. 33004
- Sash of the Royal Hungarian Honvéd officer
ММ, инв. no. 7415
- Cap of Austro-Hungarian artillery colonel
ММ, инв. no. 30609
- M.1853/62 Austro-Hungarian artillery short knife
ММ, инв. no. 5056
- Uniform of the Royal Hungarian Honvéd
ММ, reconstruction
- The Royal Hungarian Honvéd’s colours
ММ, reconstruction
- Uniform of Serbian artillery private
ММ, reconstruction
- Serbian regiments’ colours
ММ, reconstruction
- Knife of Captain Vojislav Tankosić, Commander of the Rudnik Chetnik Detachment, who defended positions at Glavica in the region of Ljubovija on 8 November 1914
ММ, инв. no. 5632
- Major Vojislav Tankosić, 1914
Photograph
ММ, инв. no. R-10543
- Vasić M.10/12 Serbian grenade. With this grenade, Serbian soldiers spread fear and panic among the Austro-Hungarians.
ММ, инв. no. 5383
- Mauser M.1899 Serbian infantry rifle
ММ, инв. no. 4696
- M.1908 Serbian tunic
ММ, инв. no. 6625
- M.1908 Serbian army coat
ММ, инв. no. 6626
- Peasants’ shoes, called ‘opanci’. Serbian soldiers wore such shoes because of the permanent shortage of regular army shoes.
ММ, инв. no. 8816, 8817
- M.1900 uniform of an infantry private, used by the second ban units
ММ, reconstruction
- Djurić–Mauser–Milovanović M.1880/07 Serbian infantry rifle
ММ, инв. no. 4898
- Bayonet for M.1880/07 Serbian rifle
ММ, инв. no. 5334
- Column of the 4th Infantry Regiment „Stefan Nemanja“ of the 1st Drina Division on march near Valjevo, September 1914
Photograph
ММ, инв. no. A75-146
- Serbian soldiers at Mačkov Kamen
Photograph
ММ, инв. no. R-988
- Soldiers bringing the wounded to the dressing station during the fight at Gučevo
Photograph

- Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-146
- Српски војници на положају Мачков Камен
Фотографија
ВМ, инв. бр. Р-988
- Војници доносе рањене другове на превијалиште током борби на Гучеву
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-105
- Пружање помоћи рањенику, Гучево, октобар 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-109
- Српска комора на путу према Гучеву, октобар 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-121
- Кратер од mine на положају Еминове воде код Гучева, септембар 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-129
- Ровови на положају Гучево, септембар 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-138
- Дејство српске хаубице
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-171
- Извлачење тешке артиљерије, септембар 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-124
- Краљ Петар I Карађорђевић обилази фронт код положаја Добре воде, октобар 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-125
- Српски трећепозивац чува аустроугарске војнике заробљене у борбама на Дрини.
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-137
- Заузети положај аустроугарске војске, септембар 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-141
- Колона 4. пешадијског пука „Стевана Немање“ под заставом и командом команданта пука Душана Пурића заузима положаје на Мачковом камену, септембар 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-155
- Пољска батерија српске војске заузима ватрени положај код Беле Цркве, септембар 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-167
- Пренос рањеника
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-158
- Дивизијско превијалиште српске војске на Мачковом камену, септембар 1914.
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-159
- Одмор српских артиљераца
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-174
- Егзодус
Фотографија
ВМ, инв. бр. А75-211
- Гусле које је израдио војник Сава Јовичић са натписом: „Вишеград Босна аустр. рат ове гусле правијо Сава

- ММ, инв. no. A75-105
- Giving first aid to a wounded, Gučevo, October 1914.
Photograph
ММ, инв. no. A75-109
- Serbian Supply Column on its way to Gučevo, October 1914
Photograph
ММ, инв. no. A75-121
- Mine crater at Eminove vode near Gučevo, September 1914
Photograph
ММ, инв. no. A75-129
- Trenches at Gučevo, September 1914
Photograph
ММ, инв. no. A75-138
- Serbian howitzers in action
Photograph
ММ, инв. no. A75-171
- Dragging out heavy artillery, September 1914
Photograph
ММ, инв. no. A75-124
- King Peter I Karadjordjević visiting the front at Dobre vode, October 1914
Photograph
ММ, инв. no. A75-125
- Serbian soldier guarding the Austro-Hungarians captured during the fight at the Drina River
Photograph
ММ, инв. no. A75-137
- Taken Austro-Hungarian positions, September 1914
Photograph
ММ, инв. no. A75-141
- Column of the 4th Infantry Regiment „Stefan Nemanja“ under the Command of Dušan Purić takes the positions at Mačkov Kamen, September 1914
Photograph
ММ, инв. no. A75-155
- Field battery of Serbian Army takes its position near Bela Crkva, September 1914
Photograph
ММ, инв. no. A75-167
- Transport of the wounded
Photograph
ММ, инв. no. A75-158
- Dressing station of a Serbian division at Mačkov Kamen, September 1914
Photograph
ММ, инв. no. A75-159
- Serbian artillerymen taking a break
Photograph
ММ, инв. no. A75-174
- The exile
Photograph
ММ, инв. no. A75-211
- Gusle made by soldier Sava Jovičić, with the inscription: „Višegrad, Bosnia, Austrian war, this gusle made by Sava Jovičić from Vrelo, Valjevo, on 11 September 1914“
ММ, инв. no. 77
- M.1861/70 Serbian officers’ saber of Colonel Ivan Pavlović
ММ, инв. no. 13065
- Sash of cavalry officer Colonel Ivan Pavlović
ММ, инв. no. 7382
- Colonel Ivan Pavlović, Commander of the Užice Brigade
Photograph
ММ, инв. no. R-288

Јовичић Врело Ваљевац 11. септ 1914 г.“

ВМ, инв. бр. 77

- Српска официрска сабља М.1861/70 пуковника Ивана Павловића

ВМ, инв. бр. 13065

- Ешарпа коњичког официра пуковника Ивана Павловића

ВМ, инв. бр. 7382

- Пуковник Иван Павловић, командант Ужичке бригаде српске војске.

Фотографија

ВМ, инв. бр. Р-288

- Сердар Јанко Вукотић, командант црногорске Санџачке војске (1. и 2. санџачка бригада), која је држала положаје према Горажду и Фочи

Фотографија

ВМ, инв. бр. Р-6128

- Руска пешадијска пушка М.1891, система Мосин калибра 7,62 мм какве су се налазиле у наоружању црногорске војске.

ВМ, инв. бр.

- Официрска сабља М.1910, припадала официру црногорске војске Петру Шоћу

ВМ, инв. бр. 13066

- Црногорски револвер М.70/74, система Гасер

ВМ, инв. бр. 25912

- Црногорски краљ Никола I Петровић на Капином пољу код Никшића за време обиласка Никшићке бригаде 1914.

Фотографија

ВМ, инв. бр. Р-193

- За време битке на Дрини и наступања црногорске Санџачке војске у југоисточну Босну, Аустроугари су порушили мост на Дрини код Горажда

Фотографија

ВМ, инв. бр. Р-203

- Британска пешадијска пушка Ли Енфилд Мк1*

ВМ, инв. бр. 4726

- Француска пешадијска пушка М.1886/93, система Лебел

ВМ, инв. бр. 4760

- Немачка пешадијска пушка М.98

ВМ, инв. бр. 13201

- Енглеска војничка капа

ВМ, инв. бр. 6616

- Немачки војнички шлем

ВМ, инв. бр. 13019

- Француска пешадија током прве битке на Марни

Фотографија

ВМ, инв. бр. НН 153

- Кокарда војводе Живојина Мишића

ВМ, инв. бр. 8830

- Ешарпа војводе Живојина Мишића

ВМ, инв. бр. 6466

- Еполетушке војводе Живојина Мишића

ВМ, инв. бр. 143

- Српска официрска сабља М.1861/70 војводе Живојина Мишића

ВМ, инв. бр. 5356

- Орден Карађорђевог крста са мачевима IV степена којим је ђенерал Живојин Мишић одликован 05.04.1913.

ВМ, инв. бр. 7403

- Орден Карађорђевог крста са мачевима III степена којим је војвода Живојин Мишић одликован 31.05.1915.

- Serdar (Count) Janko Vukotić, Commander of the Montenegrin Sanjak Army (1st and 2nd Sanjak Brigades), which kept positions towards Goražde and Foča

Photograph

ММ, инв. нр. R-6128

- Mosin M.1891 Russian infantry rifle, cal. 7.62 mm, in the armament of the Montenegrin Army

ММ, инв. нр.

- M.1910 saber of Montenegrin officer Petar Šoć

ММ, инв. нр. 13066

- Gasser M.70/74 Montenegrin revolver

ММ, инв. нр. 25912

- Montenegrin King Nicholas I Petrović at Kapino polje near Nikšić visiting the Nikšić Brigade in 1914

Photograph

ММ, инв. нр. R-193

- During the Battle of Drina and advance of the Montenegrin Sanjak Army into southeastern Bosnia, the Austro-Hungarians destroyed the bridge at Drina near Goražde

Photograph

ММ, инв. нр. Р-203

- Lee Enfield Mk* British infantry rifle

ММ, инв. нр. 4726

- Lebel M.1886/93 French infantry rifle

ММ, инв. нр. 4760

- M.98 German infantry rifle

ММ, инв. нр. 13201

- British cap

ММ, инв. нр. 6616

- German helmet

ММ, инв. нр. 13019

- French infantry during the first Battle of Marne

Photograph

ММ, инв. нр. NN 153

- Кокарда војводе Живојина Мишића

ММ, инв. нр. 8830

- Voivode Živojin Mišić's sash

ММ, инв. нр. 6466

- Voivode Živojin Mišić's epaulettes

ММ, инв. нр. 143

- M.1861/70 Serbian officers'saber of Voivode Živojin Mišić

ММ, инв. нр. 5356

- Орден Карађорђевог крста са мачевима IV степена којим је ђенерал Живојин Мишић одликован 05.04.1913.

ВМ, инв. бр. 7403

- Орден Карађорђевог крста са мачевима III степена којим је војвода Живојин Мишић одликован 31.05.1915.

ВМ, инв. бр. 6551

- General Živojin Mišić, promoted to the rank of Voivode for his achievements in the Battle of Kolubara

Photograph

ММ, инв. нр. R-245

- 1985 - Портрет војводе Живојина Мишића, 1919. УРОШ ПРЕДИЋ, уље на платну, 75,5 x 51,5cm

- Извештај Живојина Мишића Врховној команди

ОБр.2792 од 15.11. 1914 у 21 час

- Serbian infantry unit of the second ban prepares positions for defense

Photograph

године за храброст на бојном пољу и заслуге стечене у рату 1914–1915.

ВМ, инв. бр. 6551

- Живојин Мишић, унапређен у чин војводе за успехе постигнуте током битке на Колубари

ВМ, инв. бр. Р-245

- 1985 - Портрет војводе Живојина Мишића, 1919. УРОШ ПРЕДИЋ, уље на платну, 75,5 x 51,5cm

- Извештај Живојина Мишића Врховној команди ОБр.2792 од 15.11. 1914 у 21 час

- Српска пешадијска јединица II позива припрема положаје за одбрану

Фотографија

ВМ, инв. бр. Р-5644

- Река Колубара, 1914.

Фотографија

ВМ, инв. бр. Р-6234

- Пуковска застава српске војске

ВМ, реконструкција

- Ремење за опанке каплара Сретена Ковачевића из 11. пука Шумадијске дивизије 2. армије

ВМ, инв. бр. 4367

- Српски војнички опасач Радоње Вуковића, каплара 4. чете 3. батаљона 10. пешадијског пука Шумадијске дивизије I позива

ВМ, инв. бр. 4368

- Бастон (штап пушка) пуковника Милосава Дамјановића, команданта 14. пука Тимочке дивизије I позива која је бранила Лазаревац током одбрамбене фазе Колубарске битке

ВМ, инв. бр. 397

- Српска пешадијска пушка М.1910, система Маузер, најсавременија српска пушка која се налазила у наоружању јединица I и II позива

ВМ, инв. бр. 4722

- Српски пешадијски осматра непријатеља

Фотографија

ВМ, инв. бр. Р-6912

- Српска пешадијска пушка М.1880/07, система Ђурић – Маузер – Миловановић калибра 7 мм, у наоружању јединица II позива

ВМ, инв. бр. 5323

- Белгијски комерцијални револвер система Гасер какве су српски официри сами набављали и носили их током ратне службе

ВМ, инв. бр. 23957

- Резервни положај српске војске у близини села Придворице код Ђуприје, 1914.

Фотографија

ВМ, инв. бр. Р-2061

- Униформа пешадијског пука аустројског ландвера

ВМ, реконструкција

- Аустроугарска пешадијска пушка М.95, система Манлихер

ВМ, инв. бр. 4929

- Аустроугарски официрски револвер М.98, система Гасер

ВМ, инв. бр. 23954

- Аустроугарски артиљеријски тесак М.1853/62

ВМ, инв. бр. 28916

- Аустроугарски митраљез М.1907/12, система Шварцлозе

ВМ, инв. бр. 4384

- Еполетушке капетана Драгутина Маринковића,

ММ, инв. нр. Р-5644

- The Kolubara River, 1914

Photograph

ММ, инв. нр. R-6234

- Serbian Army regiment colour

ММ, reconstruction

- Ремење за опанке каплара Сретена Ковачевића из 11. пука Шумадијске дивизије 2. армије

ВМ, инв. бр. 4367

- Српски војнички опасач Радоње Вуковића, каплара 4. чете 3. батаљона 10. пешадијског пука Шумадијске дивизије I позива

ВМ, инв. бр. 4368

- Bastones rifle of Colonel Milosav Damjanović, Commander of the 14th Regiment of 1st Timok Division, which defended Lazarevac during the defensive stage of the Battle of Kolubara

ММ, инв. нр. 397

- Mauser M.1910 Serbian infantry rifle, the most modern Serbian rifle in the armament of Serbian units

ММ, инв. нр. 4722

- Serbian infantry man observes the enemy

Photograph

ММ, инв. нр. R-6912

- Djurić-Mauser-Milovanović M.1880/07 Serbian infantry rifle, cal. 7 mm, in the armament of units of second ban

ММ, инв. нр. 5323

- Gasser Belgian commercial revolvers Serbian officers purchased on their own

ММ, инв. нр. 23957

- Reserve position of Serbian Army in the vicinity of Pridvorica, near Ćuprija, 1914

Photograph

ММ, инв. нр. R-2061

- Uniform of Austrian Landwehr

ММ, reconstruction

- Mannlicher M.95 Austro-Hungarian infantry rifle

ММ, инв. нр. 4929

- Gasser M.98 Austro-Hungarian officers' revolver

ММ, инв. нр. 23954

- M.1853/62 Austro-Hungarian artillery knife

ММ, инв. нр. 28916

- Schwartzlose M.1907/12 Austro-Hungarian machinegun

ММ, инв. нр. 4384

- Еполетушке капетана Драгутина Маринковића, командира чете 8. пешадијског пука Дунавске дивизије I позива из састава 1. армије који се истакао током противофанзиве српске војске од 3. децембра 1914.

ВМ, инв. бр. 7204, 7205

- Наређење Врховне команде ОБр.7510 од 02.12.1914 (у 16.48) команданту 1, 2. и 3. армије, команданту Ужичке војске и Одбране Београда

- M.1861 saber of Colonel Miloš Vasić

ММ, инв. нр. 5259

- Colonel Miloš Vasić, Commander of 2nd Danube Division, deployed on the Teočin-Suvobor direction during the counteroffensive

Photograph

ММ, инв. нр. R-6168

- Mauser M.1908 Serbian cavalry carbine

ММ, инв. нр. 3017

командира чете 8. пешадијског пука Дунавске дивизије I позива из састава 1. армије који се истакао током противофанзиве српске војске од 3. децембра 1914. ВМ, инв. бр. 7204, 7205

- Наређење Врховне команде Обр.7510 од 02.12.1914 (у 16.48) команданту 1, 2. и 3. армије, команданту Ужичке војске и Одбране Београда
- Официрска сабља М.1861 пуковника Милоша Васића ВМ, инв. бр. 5259
- Пуковник Милош Васић, командант Дунавске дивизије II позива која је током противофанзиве дејствовала на правцу Теочин-Суворор Фотографија ВМ, инв. бр. Р-6168
- Српски коњички карабин М.1908, система Маузер ВМ, инв. бр. 3017
- Српска пешадијска пушка М.1880/07, система Ђурић – Маузер – Миловановић ВМ, инв. бр. 5324
- Извештај команданта 3. армије Врховној команди Обр.3359 од 07.12.1914 – 18 часова
- Српска коњичка сабља М.1895 ђенерала Михајла Живковића ВМ, инв. бр. 5266
- Еполета за парадну униформу ђенерала Михајла Живковића ВМ, инв. бр. 10207
- Венерал Михајло Живковић Гвоздени, командант Одбране Београда Фотографија ВМ, инв. бр. Р-1034
- Сељачко одело какво су, у недостатку униформи, носили борци III позива српске војске ВМ, реконструкција
- Руска пешадијска пушка М.1870, система Бердан No2. Овакве застареле једнометне пушке налазиле су се у наоружању јединица III позива. ВМ, инв. бр. 4764
- Трећепозивци носе рањеног друга Фотографија ВМ, инв. бр. 111
- Пушка пешадијска српска М.1880, система Маузер – Миловановић калибра 10,15 мм. Међу војницима популарна али увелико застарела једнометна Кокинка налазила се у наоружању јединица III позива. ВМ, инв. бр. 4719
- Превоз аустроугарских рањеника после Колубарске битке Фотографија ВМ, инв. бр. Р-6047 -
- Наредба Обр.8283 Врховног Команданта Њ. Кр. Височанства Престолонаследника Александра Целокупној Војсци
- Бронзана медаља Друштва српског Црвеног крста којом је одликована добровољна болничарка Катарина Џанга ВМ, инв. бр. 7169
- Крст милосрђа са повељом додељен болничarki Милици Војиновић за бригу о рањенима током Првог светског рата ВМ, инв. бр. 20691, 20692
- Кутија за хируршке игле др Радована Јорговића, санитетског поручника и трупног лекара српске војске ВМ, инв. бр. 4275

- Djurić–Mauser–Milovanović M.1880/07 Serbian infantry rifle MM, inv. no. 5324
- Извештај команданта 3. армије Врховној команди Обр.3359 од 07.12.1914 – 18 часова
- M.1895 Serbian cavalry saber of General Mihajlo Živković MM, inv. no. 5266
- Еполета за парадну униформу ђенерала Михајла Живковића ВМ, инв. бр. 10207
- General Mihajlo Živković Gvozdeni (Made of Iron), Commander of the Belgrade Defense Photograph MM, inv. no. R-1034
- Peasants' suit worn by the soldiers of third ban MM, reconstruction
- Berdan No2 M.1870 Russian infantry rifle, an obsolete single breech rifles in the armament of units of third ban MM, inv. no. 4764
- Soldiers of third ban carrying their wounded comrade-in-arms Photograph MM, inv. no. 111
- Mauser–Milovanović M.1880 Serbian infantry rifle, cal 10.15 mm. Although obsolete, but very popular among Serbian soldiers, this rifle was in the armament of the units of third ban. MM, inv. no. 4719
- Transport of wounded Austro-Hungarian soldiers after the Battle of Kolubara Photograph MM, inv. no. R-6047
- Наредба Обр.8283 Врховног Команданта Њ. Кр. Височанства Престолонаследника Александра Целокупној Војсци
- Bronze medal of Serbian Red Cross, belonged to volunteer nurse Katarina Džanga MM, inv. no. 7169
- Cross of mercy with charter given to Milica Vojinović, a nurse, for her care for the wounded during World War One MM, inv. no. 20691, 20692
- Box for surgical needles, belonged to Lieutenant Radovan Jorgović, MD, Serbian Army physician MM, inv. no. 4275
- Surgical kit MM, inv. no.
- Српски војник превија аустроугарског, 1914. Миодраг Петровић, Оловка, оловка у боји и мастило ВМ, инв. бр. 10628 или 10629
- Second field hospital of the Šumadija Division in Vardište, 1914 Photograph MM, inv. no. R-5204
- Dressing station of a Serbian regiment Photograph MM, inv. no. P-6237
- Panoramic view of Niš Photograph MM, inv. no. R-7166
- Nikola Pašić, Prime Minister of Serbian Government Photograph MM, inv. no. R-8165

- Комплет хируршког прибора српске војске ВМ, инв. бр.
- Српски војник превија аустроугарског, 1914. Миодраг Петровић, Оловка, оловка у боји и мастило ВМ, инв. бр. 10628 или 10629
- Друга пољска болница Шумадијске дивизије у Вардишту, 1914. Фотографија ВМ, инв. бр. Р-5204
- Пуковско превијалиште српске војске Фотографија ВМ, инв. бр. Р-6237
- Панорама града Ниша Фотографија ВМ, инв. бр. Р-7166
- Никола Пашић, председник српске владе Фотографија ВМ, инв. бр. Р-8165
- Нишка декларација

- The Declaration of Niš

ПУШКА
/
SHOTGUN



*српског војника из ратне
1914. године упућени у
оперативне јединице.??*

*српског војника из ратне
1914. године упућени у
оперативне јединице.??*



ПИШТОЉ

GUN



*српског војника
из ратне 1914.
године упућени
у оперативне
јединице.??*

*српског војника
из ратне 1914.
године упућени
у оперативне
јединице.??*



ПИШТОЉ
/
GUN

*српског војника из ратне 1914.
године упућени у оперативне
јединице.??*

*српског војника из ратне 1914.
године упућени у оперативне
јединице.??*





Историјски музеј Србије
Војни музеј

Аутори изложбе

Небојша Дамњановић
Снежана Солунац Јовић
Вук Обрадовић

Координатор изложбе

Слађана Бојковић

Рецензенти

Љубодраг Димић
Миле Бјелајац

Сарадници на изложби

Вера Здравковић
Штефица Радмановић
Изабела Мартинов Томовић
Сања Вељковић
Драгана Спасојевић
Бошко Љубојевић
Владимир Мереник
Вања Вуксан
Весна Драговић Поп-Лaziћ
Александра Стојковић

Аутори поставке

Игор Степанчић
Борјана Шуваковић
Ирена Степанчић

Интерактивни дизајн

Марко Тодоровић

Текстови

Небојша Дамњановић
Вук Обрадовић
Слађана Бојковић
Снежана Солунац Јовић
Драгана Спасојевић
Сања Вељковић

Historical Museum of Serbia
Military Museum

Authors of the Exhibition

Nebojša Damnjanović
Snežana Solunac Jović
Vuk Obradović

Exhibition Coordinator

Sladjana Bojković

Reviewers

Ljubodrag Dimić
Mile Bjelajac

Exhibition Associates

Vera Zdravković
Štefica Radmanović
Izabela Martinov Tomović
Sanja Veljković
Dragana Spasojević
Boško Ljubojević
Vladimir Merenik
Vanja Vuksan
Vesna Dragović Pop-Lazić
Aleksandra Stojković

Exhibition Display

Igor Stepančić
Borjana Šuvaković
Irena Stepančić

Interactive Design

Marko Todorović

Texts

Nebojša Damnjanović
Vuk Obradović
Sladjana Bojković
Snežana Solunac Jović

Превод на енглески

Слађана Бојковић
Драгана Спасојевић

Лектор за енглески језик

Jonathan Boulting

Техничка реализација

Марко Савић

Dragana Spasojević
Sanja Veljković

Translation into English

Sladjana Bojković
Dragana Spasojević

English Language Editor

Jonathan Boulting

Technical Realization

Marko Savić

CIP